

**RUSYA’NIN GÜVENLİK ALGISI ve SURIYE KRİZİ SONRASI
DOĞU AKDENİZ STRATEJİLERİ**

Cihan KAZANCIOĞLU

Yüksek Lisans Tezi

Küreselleşme ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Ayşe TEKDAL FİLDİŞ

2022

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜRESELLEŞME VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

RUSYA’NIN GÜVENLİK ALGISI ve SURİYE KRİZİ SONRASI
DOĞU AKDENİZ STRATEJİLERİ

Cihan KAZANCIOĞLU

KÜRESELLEŞME VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

DANIŞMAN: Prof. Dr. Ayşe TEKDAL FİLDİŞ

TEKİRDAĞ-2022
Her hakkı saklıdır.

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

31/05/2022

Cihan KAZANCIOĞLU

TEZ ONAY SAYFASI

ÖZET

Kurum, Enstitü, : Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,

ABD :Küreselleşme ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Tez Başlığı : Rusya'nın Güvenlik Algısı ve Suriye Krizi Sonrası Doğu Akdeniz Stratejileri

Tez Yazarı : Cihan KAZANCIOĞLU

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Ayşe TEKDAL FİLDİŞ

Tez Türü, Yılı : Yüksek Lisans Tezi, 2022

Sayfa Sayısı : 66

Geçmişte ve günümüzde güvenlik kavramı her ülke ve devlet için gerek içte gerekse de dış politika da en önemli konuların başında gelmiştir. Güvenlik, sadece askeri güvenlik olarak değil, siyasi, kültürel, ekonomik ve benzeri pek çok boyutu bulunan bir kavram olarak günümüzde ön plana çıkmaktadır. Bu doğrultuda Rusya Federasyonu da gerek geçmiş gerekse de günümüz ve gelecek öngörülerinde güvenlik ve güvenlik stratejilerine oldukça önem vermiştir. Rusya Federasyonu'nun güvenlik algısı kuruluş döneminden günümüze değin çeşitli evreler geçirmiştir. Moskova Knezliği döneminden itibaren Rusya'nın kurulmuş olduğu coğrafya ve tarihi süreç ulusal ve uluslararası güvenlik stratejilerinin oluşmasında ve oluşturulmasında ve bugünkü hale gelmesinde etkili olmuştur. Özellikle Birinci Dünya Savaşından sonra yükselen Sovyetler Birliği ile güvenlik kavramının çehresi daha da derinleşmiş ve genişlemiştir. Rusya Federasyonu ile de güvenlik kavramı, özellikle Arap Baharı adı ile başlayan sürecin, Rusya'nın bölgedeki en önemli müttefiki Suriye'de krize dönüşmesi ve hem bölgesel hem de Doğu Akdeniz'deki stratejilerini tehlikeye atması ile boyut değiştirmiştir.

Rusya, Sovyetler sonrası Orta Doğu ile ilişkilerinin geliştirmek adına adımlar atmış ve bu süreç Arap Baharı ile önemli bir darbe almıştır. Bölgeye yönelik başta Amerika olmak üzere NATO ve diğer batılı güçlerin ilgi ve etkilileri özellikle Doğu Akdeniz stratejileri ve Akdeniz'i de özellikle son dönemlerde keşfedilen enerji kaynakları ile daha artmıştır. Rusya, bölgedeki en önemli ortağı Suriye ile Akdeniz'deki Tartus Limanını ve bölgedeki etkisini kaybetmek istememiş ve Rusya'nın, Suriye'ye yönelik askeri, ekonomik ve uluslararası arenadaki destekleri artarak devam etmiştir. Bu çalışmada Moskova Knezliği Döneminden başlayarak Rusya Federasyonu Dönemine kadar olan ve devamındaki ulusal ve uluslararası güvenlik algıları hakkında bilgi verilecektir. Aynı zamanda Rusya Suriye ilişkilerinin arka planı ve Suriye krizi ve sonrasındaki ilişkiler ve başta Amerika olmak üzere

diğer batılı güçler ve örgütler ile olan ilişkileri ve Rusya'nın, kriz ve sonrasındaki Doğu Akdeniz stratejileri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Knezlik Dönemi, Derinlik Algısı, Uluslararası Güvenlik Stratejileri, Sovyetler, Rusya Federasyonu, Putin, Suriye, Doğu Akdeniz

ABSTRACT

Institution, Institute, : Tekirdağ Namık Kemal University, Institute of Social Sciences,
Department : Department of Globalization and International Relations
Thesis Title : The Security Perception of Russia and the East
Mediterranean Strategies After the Syrian Crisis
Thesis Author : Cihan KAZANCIOĞLU
Thesis Adviser : Prof. Dr. Ayşe TEKDAL FİLDİŞ
Type of Thesis, Year : MS Thesis, 2022
Total Number of : 66
Pages

In the past and today, the concept of security has been one of the most important issues for every country and state, both in domestic and foreign policy. Today, security comes to the forefront not only as military security, but also as a concept with many political, cultural, economic and similar dimensions. In this direction, the Russian Federation has given great importance to security and security strategies in its past, present and future projections. The security perception of the Russian Federation has gone through various phases since its establishment. The geography and historical process in which Russia was established since the period of the Principality of Moscow have been influential in the formation and formation of national and international security strategies and making them today. Especially with the rise of the Soviet Union after the First World War, the concept of security has deepened and expanded. The concept of security also changed with the Russian Federation, especially as the process that started with the Arab Spring turned into a crisis in Syria, Russia's most important ally in the region, and jeopardized its strategies both in the region and in the Eastern Mediterranean.

Russia took steps to improve its relations with the post-Soviet Middle East, and this process took a significant blow with the Arab Spring. The interest and influence of NATO and other western powers, especially America, towards the region has increased, especially with the strategies of the Eastern Mediterranean and the energy resources that have been discovered in the Mediterranean especially recently. With Syria, its most important partner in the region, Russia did not want to lose the Tartus Port in the Mediterranean and its influence in the region, and Russia's

military, economic and international support for Syria continued increasingly. In this study, information will be given about national and international security perceptions starting from the Moscow Principality Period to the Russian Federation Period and afterwards. At the same time, the background of Russia-Syria relations and the relations between the Syrian crisis and its aftermath, its relations with other western powers and organizations, especially the United States, and Russia's strategies in the Eastern Mediterranean during and after the crisis will be examined.

Keywords: Principality Period, Depth Perception, International Security Strategies, Soviets, Russian Federation, Putin, Syria, East Mediterranean

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimimi tamamlamam konusunda katkılarından dolayı Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi'nde ders aldığım hocalarıma ve tezimin tamamlanabilmesi için deneyimlerini, desteklerini ve katkılarını esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Ayşe TEKDAL FİLDİŞ'e çok teşekkür ediyorum. Ayrıca beni hep destekleyen aileme, özellikle annem Hatice KAZANCIOĞLU'na ve arkadaşım Süha BALABAN'a yürekten teşekkür ediyorum.

Cihan Kazancıoğlu

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM BEYANI	i
TEZ ONAY SAYFASI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	x
GİRİŞ	1
1. RUSYA’NIN ULUSLARARASI GÜVENLİĞİNİN GELİŞİM TARİHİ .3	
1.1. Knezlik Döneminden Sovyet Dönemine Rusların Ulusal ve Uluslararası Güvenlik Algısı ve Stratejileri	3
1.1.1. Knezlik Dönemi Güvenlik Algısı ve Stratejileri	4
1.1.2. Çarlık Dönemi Güvenlik Algısı ve Stratejileri	4
1.1.3. İmparatorluk Dönemi Güvenlik Algısı ve Stratejileri	5
2. SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETLER BİRLİĞİ DÖNEMİNDE RUSLARIN ULUSAL ve ULUSLARARASI GÜVENLİK ALGISI-STRATEJİLERİ ve SURİYE İLE İLİŞKİLERİN ARKA PLANI	8
2.1. Lenin Dönemi SSCB	9
2.2. Stalin Dönemi SSCB	10
2.3. Kruşçev Dönemi SSCB	11
2.4. Brejnev Dönemi SSCB	12
2.5. Gorbaçov Dönemi SSCB Ve Yeni Güvenlik Algısı	13
3. RUSYA - SURİYE İLİŞKİLERİNİN ARKA PLANI; SICAK TEMASLAR	15
3.1. Baas Partisi ve Sovyetler Birliği	17
3.2. Hafız Esad Dönemi Dış Politika ve Sovyetler Birliği	19
4. RUSYA FEDERASYONU DÖNEMİ ULUSAL ve ULUSLARARASI GÜVENLİK POLİTİKALARI ve STRATEJİLERİ	21
4.1. Boris Yeltsin Rusya’sı	21
4.2. Vladimir Vladimiroviç Putin’li Rusya ve Değişen Düzen	25

5. RUSYA FEDERASYONU DÖNEMİ SURİYE İLE İLİŞKİLER ve SURİYE KRİZİ SONRASI DOĞU AKDENİZ STRATEJİLERİ.....	38
5.1. Suriye Krizine Kadar Olan Dönem: Putin Dönemi Rusya ve Esad Dönemi Suriye İlişkileri.....	38
5.2. Suriye Krizi ve Sonrasında Rusya'nın Bölgesel ve Uluslararası Tutumu.....	40
5.3. Suriye Krizi ve Sonrasında Rusya'nın Doğu Akdeniz Stratejileri....	42
6. RUSYA – UKRAYNA KRİZİ BAĞLAMINDA RUSYA'NIN GÜVENLİK ALGISI.....	45
SONUÇ.....	47
KAYNAKÇA.....	49

KISALTMALAR LİSTESİ

SSCB	:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
NATO	:	Kuzey Atlantik Antlaşma Örgütü
SEATO	:	Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı
CENTO	:	Merkezi Antlaşma Teşkilatı
OECD	:	İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
AB	:	Avrupa Birliği
IMF	:	Uluslararası Para Fonu
G-7	:	Grup Yedi
G-8	:	Grup Sekiz
KGB	:	Devlet Güvenlik Komitesi
NKVD	:	İçişleri Halk Komiserliği
İŞİD	:	Irak ve Şam İslam Devleti
OPEC	:	Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
SALT	:	Stratejik Saldırı Silahlarının Sınırlandırılması
BAC	:	Birleşik Arap Cumhuriyeti
BDT	:	Bağımsız Devletler Topluluğu
DTÖ	:	Dünya Ticaret Örgütü
AGİT	:	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
BM	:	Birleşmiş Milletler

GİRİŞ

Rusya Federasyonu dünya siyasetinde her zaman yer bulmuş olan ve en etkili aktörlerden biri olarak karşımıza çıkmıştır. Rusya Federasyonun sahip olmuş olduğu güçlü tarihi arka planı ve jeopolitik önemi onu pek çok açıdan en önemli ülkelerden biri haline getirmiştir. Rusya Federasyonun günümüzde de geçmişte de en önemli önceliklerden biri güvenlik meselesi olmuştur. Kuruluş bölgesi olarak doğal sınırlara sahip olunmaması, tarıma elverişsiz alanlar, istilalara açık halde olmaları pek çok konuda gelişmelerine ve güçlenmelerine zemin hazırlamıştır ki en önemli öncelikleri güvenlik olmuştur. Bu sebeple ekonomik, kültürel, siyasal, askeri ve benzeri konularda oldukça gelişerek bugünkü en etkili kara güçlerinden biri haline gelmişlerdir.

Knezlik döneminden itibaren başlanarak sürekli yayılmacı bir politika ve sıcak denizlere inme amacına sahip olmuşlardır. Bu doğrultuda en önemli araçlar hem iç politikada hem de dış politikada düzenin ve askeri gücün sağlanması olarak ön plana çıkmıştır. Bu süreç imparatorluk dönemine kadar devam etmiştir. Sovyetler Birliği ve Soğuk Savaş Dönemi ile beraber ise Amerika karşısına her anlamda oldukça güçlü ve kapitalist sistemi tehlikeye atan bir güç olarak yerleşmiştir. Bu dönem birebir askeri çatışmalar ve savaşların yerini stratejik güvenlik hamleleri ve politikaları almıştır. Artık güvenlik kavramının boyutunun askeri olarak sınırlı olmadığı ve birçok alana yayıldığı bir dönem başlamıştır. Özellikle Sovyetler Birliğinin dağılması ve Amerika'nın süper güç olarak karşımıza çıkmış olduğu dönemde jeostratejik, jeopolitik ve güvenlik stratejilerini Sovyetlerin mirasçısı olarak ortaya çıkmış olan Rusya Federasyonu çok iyi okuyarak güçlü bir şekilde kullanmış ve bugünkü güçlü ve merkezi haline gelmiştir. Özellikle Avrasya'da sahip olmuş olduğu güçlü konum birçok ülke ve özellikle Amerika için bir tehdit haline gelmiştir. Avrasya bölgesi Rusya Federasyonu için hem sınırsız bir güç kaynağı hem de sınırsız bir tehlike alanı olmuştur. Bölge günümüz kaynayan kazancı olan Orta Doğu'ya hâkim bir noktada olması, Dünya'nın yer altı ve yer üstü kaynaklarının çoğunun bu bölgede yer alması, önemli ve stratejik komşular, nükleer gücün en etkili ülkelerinin bu coğrafyada bulunması açısından oldukça önem arz etmiş ve etmektedir. Bu sebeple Sovyetler Birliği Döneminden başlama üzere özellikle Rusya Federasyonu Döneminde ülkenin güvenlik stratejileri birçok alanı kapsamış ve dönemlerin şartlarına, ülkenin çıkar politikalarına ve iç siyasetine göre şekil alarak değişmiş ve güçlenmiştir.

Orta Doğu'nun yukarıda ele aldığımız gibi önemli olan jeopolitik ve jeostratejik önemi Rusya'nın bölgede Suriye gibi hem güvenlik hem iç politika hem de konumu ile kendine uygun bir ortak seçmesine de zemin oluşturmuştur. Amerika'nın Sovyetler ve komünizm karşı uyguladığı çevreleme politikaları iki ülkenin daha da yakınlaşmasına neden olmuştur. Baas Partisi ve Hafız Esad

dönemleri ile de bu yakınlık daha da pekiştirilmiş ve askeri, ekonomik ve benzeri birçok ortaklık oluşturulmuştur. Sovyetlerin Akdeniz Havzasına verdiği önem, Mısır'ın Enver Sedat iktidarı ile Batı'ya yönelmesi neticesinde, Suriye'nin Tartus Limanını odak noktası haline getirmiştir. Sovyetler sonrası yaşanan güç kaybı ile Batı'ya yönelik olumlu adımlar atılmış ve NATO ile dostluk antlaşması imzalanmıştır. Ancak NATO'nun Doğu'ya doğru genişlenmesi ve Amerika'nın Orta Asya ülkelerine yönelik girişimleri, yaşanan renkli devrimler ile Rusya'nın tehdit algısının artmasına neden olmuştur. Devamında Orta Doğu'da patlak veren Arap Baharı ile Rusya alarm seviyesini arttırmış ve 2011 Suriye krizi ile sıranın kendisine geldiğini fark etmiştir. Bu dönemde ve günümüzde Rusya, Suriye'yi gerek uluslararası siyaset alanında gerekse de ekonomik ve askeri alanda desteklemektedir. Bunun en önemli nedenleri Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'deki güçlü elini kaybetmemek ve Batı'nın uygulamış olduğu çevreleme tehdidini engellemektir.

Çalışmanın amacı Rusya Federasyonunun knezlikler döneminden başlamak üzere sahip olduğu ve evrilerek günümüze gelmiş olan güvenlik tanımını, ulusal ve uluslararası güvenlik stratejilerini yayınlanmış olan güvenlik belgeleri ile incelemektir. Aynı zamanda dünyanın en önemli dönemlerinden biri olmuş olan Soğuk Savaş Döneminde ki güvenlik algısı, tehditleri, stratejileri ve belgeleri ile günümüze en yakın ve günümüz Rusya Federasyonu'nun güvenlik olgusuna nasıl baktığı, nasıl çözümlendiği ve bu doğrultuda hazırlanmış olan stratejik belgeleri ile bölgesel en önemli ortağı olan Suriye ile ilişkileri ve güvenlik yansımaları ile özellikle Suriye krizi sonrası ilişkiler ve Doğu Akdeniz stratejileri ele alınacaktır. Özellikle 2000'ler sonrası Putin dönemi ve sonrası Rusya Federasyonunun uluslararası güvenlik stratejileri ve günümüzde patlak vermiş olan Rusya – Ukrayna krizi bu doğrultuda incelenecektir. Nihayetinde de sonuç başlığı altında bir değerlendirme yapılacaktır.

1. RUSYA’NIN ULUSLARARASI GÜVENLİĞİNİN GELİŞİM TARİHİ

Ulus Devletlerde iç politika dış politikayı, dış politikada iç politikayı karşılıklı olarak etkilemiştir. Rusya’da da ülke içi kültürel yapı, toplumsal dinamikler, ekonomi, coğrafya, tarih ve benzeri iç unsurlar dış politika oluşturmada ve uygulamada önemli etkenler olarak karşımıza çıkmıştır. Bu durum birçok Rus tarihçi tarafından kabul gören ve Rusya tarihi başlangıcı olarak kabul edilmiş Moskova Knezliğinden başlamış ve bugünkü Rusya Federasyonunda aynı şekilde devam etmiştir (Avcu, 2019, s. 21). Rusya’nın ulusal güvenlik stratejilerinin oluşturulması ve bugünkü hale gelmesinde de kurulmuş olduğu ve varlığını sürdürdüğü coğrafya ve tarihsel sürecin etkileri oldukça fazla etkili olmuştur. Coğrafi olarak bakıldığında Rusya Federasyonunun bugün yer almış olduğu konum hem Asya hem Avrupa kıtalarında yer alan ve Avrasya olarak adlandırılan ve birçok yazar, devlet adamı tarafından kalpgah olarak adlandırılan bir bölgede yer alıyor olması, Rusya’nın jeopolitik, dış politika ve ulusal ve uluslararası güvenlik tanım, gelişim ve stratejilerini güçlü şekilde etkilemiştir. Coğrafi olarak Rusların doğal sınır ve korumalara sahip olmamaları, denize kıyılarının olmaması, verimsiz topraklar sürekli bir istila ve baskı tehlikesini doğurmuş bu durumda askeri gücün önemi arttırmıştır. Özellikle Çarlık döneminde Ruslar Slav Kavim kökenlerini kullanarak, Panslavizm politikası güderek Slav ırkından olanları kendi çatıları altına toplamaya yönelik bir jeopolitik hareket oluşturmuşlardır (Hasanov A. , 2012, s. 136). Bu aynı zamanda Avrasyacılığın en net hareketi ve başlangıç niteliği olmuştur. Aynı zamanda Rusya’nın, İslam, Hristiyanlık, Konfüçyüs dinlerinin, Amerika, Avrupa Birliği, Çin ve Japonya tarafından çevrelenmiş durumda olması da ulusal güvenlik anlayışını etkilemiş en önemli etmenlerden olmuştur (Avcu, 2019, s. 23).

1.1.Knezlik Döneminden Sovyet Dönemine Rusların Ulusal ve Uluslararası Güvenlik Algısı ve Stratejileri

Rusların ilk kuruldıkları ve yaşadıkları topraklar, ormanlık, düz ve suyollarına yakın olmuştur. Ancak denize kıyıları yoktur ve kendilerini koruyacak doğal sınırlardan mahrum kalmışlardır. Bu durum onların uzun süre istila ve baskı altından kalmalarına neden olmuştur. Bu yüzden kimseye güvenmemeyi, sürekli tetikte bulunmayı, üstünlüğe sahip olmadıkları yerde diplomatik davranmayı öğrenmişlerdir. Bu jeopolitik durum Rus Devletinin kendi güvenliğini sağlaması için kendini geliştirmesine ve güçlenmesine zemin hazırlanmıştır. Sahip olamadıkları doğal engeller ve korumaların olmaması ve saldırılara açık halde olmaları nedeni ile güvenliği alan derinliği olarak algılamalarına ve güvenlik için sınırları genişletilmesi gerektiğine inanmışlardır (Avcu, 2019, s. 22). Ayrıca bölgelerinde yer alan toprakların çok küçük bir bölümü tarıma elverişli olduğundan askeri ve benzeri

alanlarda güçlendikçe tarıma uygun topraklara doğru genişleme politikası gütmelerine neden olmuştur. Doğal sınırlara sahip olmama durumu onları istila için açık hedef haline de getirmiştir. Tarih boyunca birçok fetihçi devletin saldırılarına uğramışlar ve bu durumu tersine çevirmek için fetih politikasını da benimsemişlerdir. Bu fetihçi devletlerle sebebiyle ayrıca bir yabancı düşmanlığı da oluşmuştur.

1.1.1. Knezlik Dönemi Güvenlik Algısı ve Stratejileri

Rusların tarih sahnesine çıkış adımı olarak kabul edilmiş olan Moskova Knezliği, Rus Knezliklerinin bir araya gelerek tek devlet olmalarına ve bugünkü federatif hale gelmelerine zemin hazırlamıştır. Rus knezlikleri istila sonucu Moğol hâkimiyetini girmişlerdir. Bu süreç Altın Orda Devletinin oluşum süreci olmuştur. Moskova Knezliği gelişimini Altın Orda Devleti'nin hâkimiyetinde ancak sahip olduğu geniş imtiyazlar ile geçirmiştir. Moskova Knezliği kurulmuş olduğu coğrafi şartlar içinde askeri ve istilacı bir güç geliştirmiştir ve aynı zamanda Sovyetler Dönemine kadar gelmiş olan her anlamda otoriter bir yönetim anlayışı da kurulmuştur. Bu dönemde knezlik kendi egemenliğini sağlamlaştırmak ve genişletmek adına çalışmıştır ki yüzölçümü 20.000 km kareden 5.400.000 km kareye ulaşmıştır (Jafarov, 2007, s. 19). 15. yüzyılda gerçekleşmiş olan diğer bir önemli gelişme de Timur'un Altın Orda Devletini parçalayarak Rusların birleşmesine olanak sağlaması ve Yavuz'u yenerek İstanbul'un fethini geciktirmesi olmuştur. Bu gelişmeler Moskova Knezliğinin hem içte hem de dışta güçlenmesine zemin hazırlamıştır. 1451 yılına gelindiğinde Osmanlı İmparatorluğunda taht değişikliği gerçekleşmiştir ve İkinci Mehmet padişah olmuştur. Sultan Mehmet'in en temel amacı olan İstanbul'u fetih için harekete geçmiş ve İstanbul'u fetih etmiştir. Böylece yenilen Bizans'ın dini ve siyasi mirasının da doğu da Moskova Knezliği'nin eline geçmesine neden olmuştur. Bu durum Moskova Knezliği'nin jeopolitik, politik ve askeri hedeflerinin değişmesine yol açmıştır. Bu geçiş ile Moskova Knezliğinin merkezileşmiş Rusya kurma idealleri Ortodoks Bizans'ın mirasçısı olmak ve Bizans'ın yeniden kalkınması şeklinde evrilmiştir (Hasanov A. , 2012, s. 133). Elazar Manastırında bulunan Papaz Philote, Moskova'nın Üçüncü Roma olduğunu ilan etmiştir (Konak, 2012, s. 118). Ayrıca Moskova Knezi Üçüncü İvan ölen eşinin ardından yeni evliliğini yenilmiş Bizans İmparatorunun yeğeni ile gerçekleştirmiştir.

1.1.2. Çarlık Dönemi Güvenlik Algısı ve Stratejileri

Üçüncü İvan döneminde Moskova Knezliğinin Bizans İmparatorluğunun halefi ve Ortodoks dinin koruyucusu ve devamını sağlayacak güç olduğu ilan edilmiştir. Bu durumda İvan'ın dış politika hamlelerine zemin olmuştur. Aynı zamanda Üçüncü İvan, iç karışıklık ile zayıflamış durumda olan Altın Orda Devletinden ayrılıp knezliğin bağımsızlığını elde etmiş ve dağıntık durumda olan Rus

topraklarının önemli bir bölümünün birleştirilmesini sağlamıştır. Üçüncü İvan, otokratik ve merkeziyetçi Moskova devletinin gerçek kurucusu olarak kabul edilmiştir. Üçüncü İvan döneminde önemli seferler yapılmış bunların yönü zayıf durumda olan Altın Orda topraklarına olmuştur, batı ve doğu yönünde toprakları genişletmiş ve Litvanya'ya karşı başarılar elde etmiştir (Avcu, 2019, s. 29). Dördüncü İvan kendini Çar ilan etmiş ve Çarlık Rusya'sını Bizans'ın devamı Üçüncü Roma ilan etmiştir, bu dönemde de seferler devam etmiştir. Kazan ve Astrahan toprakları ele geçirilmiş ve knezlik imparatorluğa dönüşmüştür. Aynı zamanda Kazan'ın elde edilmesi ile Volga'nın kontrolünün Ruslara geçmesi neticesinde Sibiryaya yolu da Ruslara açılmıştır (Acar, 2004, s. 72). Onun döneminde ve devamında Ruslar, Balkanlar'da Panslavizm politikası güderek Slav toplumlarını Rus İmparatorluğu altında birleştirmek için ilerlemişlerdir. Ayrıca Ortodoksluğun, Katolik, Protestan ve Müslüman-Türk egemenliğinden kurtarılması da en önemli amaçlarından biri olmuştur. Knezlikler dönemi ulusal güvenlik anlayışında etkisi altına almış olan, coğrafi şartlar, jeopolitik etkiler, istila korkusu gibi unsurlar olmuş ve güvenlik anlayışı özellikle siyasi birlik ve hayatta kalma mücadelesi olarak ön plana çıkmıştır. Bu dönem 1500 yılların sonuna kadar devam etmiş ancak daha sonra iç siyasi karışıklıklar neticesinde 1613 yılında Rusya yönetimi Romanov Hanedanlığına geçmiştir. Üçüncü İvan ve Dördüncü İvan'dan Birinci Petro'ya ya da Büyük Petro'ya kadar olan dönem Rusya'nın orta çapta bir devletten imparatorluğa geçiş süreci olarak değerlendirilebilir. Çarlık dönemi merkezin kuvvetlendirilmesi, toprakların genişletilmesi ve dinin korunması üzerine geçmiş bir dönemdir. Çarlık Döneminde genişleme bölgeleri knezlikler ve Moğol toprakları olduğu için uluslararası alanda dikkat çekmemiştir. Ancak Birinci Petro ile Kuzey'de İsveç, Batı'da Lehistan(Polonya), Güney'de Osmanlı İmparatorluğuna uzanan toprak genişletme çabaları başlamıştır.

1.1.3. İmparatorluk Dönemi Güvenlik Algısı ve Stratejileri

Romanov Hanedanlığı döneminde Birinci Petro ve İkinci Katerina, Rusya'nın güçlü ve büyük bir Avrupa Devleti haline dönüşmesinde önemli katkı sağlamıştır. Birinci Petro'dan, 1917 yılı Sovyetlerin kuruluş yıllarına kadar olan süreç Rus İmparatorluk dönemi olarak ele alınmıştır. Rus jeopolitikçileri, imparatorluk döneminde de Rusya'nın dünya görüşü ve hedeflerinin ana maddesi olarak coğrafi mekân ve dini misyonerlik etkenlerini belirlemişlerdir (Hasanov A. , 2012, s. 132). Rusya, İsveç, Lehistan, Osmanlı Devleti, İran, Hindistan, Çin ve Japonya ile çeşitli mücadelelere girilmiştir. Bu savaşların belli başlı amaçları vardır. İlk olarak güçlü ordusu ile topraklarını genişletme çabası, ikinci olarak sıcak denizlere ve limanlara inerek özellikle altın ve gümüş ticaretinde gelişme gösterebilme ve stratejik kazanımlar sağlama, son olarak ise dünyadaki Ortodoks Hristiyanları etkisi altına alma ve temsil etmektir (Tekin, 2017, s. 17). Aslında bu sebepler Rus

İmparatorluğunun genişleme konusunda izlediği iki stratejinin ürünüdür. Birincisi rakibin zayıfına üstüne git, ikincisi rakibin güçlü ise yakın sınır politikası izle. Yakın sınır politikası çerçevesinde, İsveç taht kavgalarına karışılmış, Lehistan'da liberal hareketler desteklenmiş, Osmanlı'da Ortodoks hamisi olma girişiminde bulunulmuştur. Birinci Petro, devletin sınırlarının genişletmek ve dünya hâkimiyeti üzerine hedefler koymuştur. Birinci Petro Avrupa'dan aldığı yenilik ve teknikleri geleneksel Rus yapısına entegre ederek Rus otokrasisinin ve emperyalizmin temellerini atmıştır. İktidarında monarşiden mutlakiyete geçerek, iktidarından 1917 yılına kadar Rusya'nın yönetim yapısı olan mutlak monarşinin temelini atmıştır. Birinci Petro döneminde genişleme alanı Orta Asya'dan Moğollara kadar uzanmıştır ve seferler Batı'ya yönelmiştir. Bu dönem Baltık Denizde hâkimiyet sağlanmış ve Ortodoks himayesi altında topraklar işgal edilmiştir. Dönemin siyasi ve güvenlik algısı iki temel üzerine oturmuştur, Batıcılık ve Panslavizm.

Birinci Petro'dan sonra en etkili isim İkinci Katerina olmuştur. Katerina döneminde Rus toprakları en geniş sınırlarına ulaşmıştır. Ayrıca emperyalist yayılcı hareketler de hız kazandırmıştır, Katerina, Orta Asya'ya Osmanlı üzerine yönelerek sıcak denizlere inmek ve Lehistan'ı kontrolü altına almak istemiştir. Lehistan'da yaşanmış olan taht kavgalarını kullanan Katerina tahta kendisine yakın bir ismi çıkarmayı başarmış ve bu durum Osmanlı ile soruna neden olmuştur. Osmanlı ile 1768 yılında başlayan savaş ve mücadeleler neticesinde ilk olarak 1774 yılında imzalanmış olan Kaynarca Antlaşması ile Kırım bağımsızlığını kazanmış ve Karadeniz'in kıyısı olan ve Azak, Keç, Yenikale ve Dinyeper ile Bug nehirleri arasında kalan bölge Rusya'ya bağlanmıştır (Kuzucu, 2010, s. 111). Devamında ise 1792 yılında imzalanmış olan Yaş Antlaşması ile Rusya sınırlarını Karadeniz'in batı kıyısında Dinyester nehrine kadar uzatmış ve Kırım'ı işgal etmiştir, böylece Karadeniz kıyı hâkimiyeti Rusya'nın olmuştur. İkinci Katerina 500.000 km karelik bir alanı Rus topraklarına katmıştır.

1800'lü yıllara gelindiğinde en önemli gelişme Napolyon'un fetih hareketleri olmuştur. Rusya çeşitli Avrupa ülkeleri ile Napolyon üzerine yürümüş ancak bu savaştan yenilgi ile çıkmıştır. Birinci Alexander döneminde ise oluşturulmuş yeni birlikler ile Napolyon yenilgiye uğratılmış ve Alexander bu dönemde 'Avrupa Kurtarıcısı' olarak tanınmıştır (Tekin, 2017, s. 20) 1850'li yıllarda Rusya Balkanlar ve Kafkasya'da ilerlemeye devam etmiştir. Bu dönemde Rusya Osmanlı topraklarının işgal etme amacı ile hamleler yapmıştır. Bu doğrultuda Boğazlar üzerinde hâkimiyet için siyasi sorunlar ve Ortodoksların kutsal yerler sorunu bahane edilmiş ve Osmanlı'ya savaş ilan edilmiştir. 1853 yılında başlamış olan Kırım Savaşının ilk dönemlerinde Rusya başarılı olsa da Avrupalı devletlerin Osmanlı'yı desteklemesi neticesinde İkinci Alexander tahta çıktıktan sonra barış istemiş ve 1856 yılında Paris Antlaşması imzalanmış ve bu antlaşma Rusya için derin bir hayal kırıklığı yaratmıştır. 19. yüzyılda Rusya doğu da topraklarını oldukça genişletmiş,

Türkistan topraklarında ilerlemiştir, Orta Asya Türk Hanlıklarının önemli bir kısmını topraklarına katmıştır. Rusya'nın sıcak denizlere inme planındaki ikinci yol Güney Doğu Asya boyunca İran, Afganistan ve Hindistan hattından Hint Okyanusuna ulaşmayı hedeflemişlerdir (Tekin, 2017, s. 22). 1878-79'da Afganistan'a müdahale girişiminde bulunan Rusların, İngilizler karşısında çabaları sonuçsuz kalmıştır, iki ülke arasında Amu Derya hattı sınır olmuş ve İran yarı yarıya paylaşılmıştır (Tekin, 2017, s. 23). 1877-78 yıllarında Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasında Rumi takvime göre 93 Harbi olarak bilinen savaş yaşanmıştır. Rusya bu savaş sonucunda Doğu'da Erzurum'a, Batı'da ise İstanbul'a kadar gelmiştir. Britanya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun müdahale etmesi ile Rus ilerleyişi durmuştur. Böylelikle Rusya Karadeniz'de mutlak bir güç kurmuştur. Rusya'nın Orta Asya'da yayılmasının en önemli nedenleri coğrafi yakınlık, jeopolitik konum ve ticaret, yaşanan işgaller, sınırların güvenliğinin sağlanması ve askeri-stratejik motivasyon olmuştur (Avcu, 2019, s. 31). Rusya Osmanlı Devleti üzerinde ki yayılcı politikasını ise Ortodoksların himayesi ve korunması şeklinde ilerletmiştir. Aynı zamanda 1800'lü yıllarda İngiliz tüccar ve ajanlarının Hindistan yolunu kullanarak Orta Asya'ya gelmiş olması ve böylece İngiliz etkisinin artması endişesi de bu yönde ilerlemeyi gerek kılmıştır (Avcu, 2019, s. 32).

İkinci Alexander dönemi ile Rusya'nın temel ideolojisi haline gelmiş olan Rusya hâkimiyeti altında Panslavizm ideolojisi Rusya'nın zihnine yerleşmiştir. Üçüncü Alexander döneminde terörist ve devrimci hareketler daha da artmış, karşılığı ise daha baskıcı ve katı politikalar olmuştur. Bu durumda katı milliyetçilik politikalar doğurmuş ve Ruslaştırma ve Ortodoksların politikaları güdülmüştür. Bu politikalar Rus olmayan bölgelere Rusların yerleştirilmesi şeklinde oluşmuştur. Bu amaçla üç milyon Rus köylüsü Başkurdistan, Kazakistan ve Türkistan topraklarına yerleştirilmiştir (Acar, 2004, s. 257). Yerleştirilen bölgelerdeki idari sistem de değiştirilmiş ve Moskova'dan atama ile yöneticiler belirlenmiştir. Orta Asya'nın zengin doğal kaynakları Rusya için ekonomik kazanç ve hammadde deposu olmuştur (Avcu, 2019, s. 33). Rusya Uzak Doğu'da ilerleme ve sömürge arayışına girmiştir. Bu doğrultuda Çin-Japonya savaşı fırsat olarak kullanılmıştır. Ancak durum aleyhe dönmüş ve Rusya Çarı İkinci Nikolay barış görüşmelerine başlamak zorunda kalmıştır. Bu netice ile Rusya bu bölgede ki yayılcı hareketlerinden vazgeçmiştir ve bu savaş ile ilk defa bir Asya devleti sarı ırk, bir Avrupalı devleti beyaz ırkı yenmiştir.

Japonya'ya karşı alınmış olan bu yenilgi ile ülkenin sahip olduğu sorunlar patlak vermiştir. Hızla sanayileşen Rusya'da nüfus artış hızı da artmış ve modernleşme hareketlerine karşın halkın büyük çoğunluğu köylü kesimden oluşmakta ve oldukça kötü şartlarda yaşamaktadır. Savaş yenilgileri ile de devrim için yol açılmış ve ülkede ki buhran havası gittikçe artmıştır. 1905 yılında yaşanmış olan isyan hareketi Çar tarafından kanlı bir şekilde bastırılmış ve Çarlık otoritesi

darbe almıştır. Neticede de 1905 devrimi gerçekleşmiş, Çar meşrutî monarşi ilan etmiş ve Rusya siyasi olarak üç görüşe bölünmüştür; Muhafazakârlar mevcut düzenin devamını, Liberaller monarşinin kaldırılmasını ve Batı tarzı reformların yapılmasını, Sosyalistler ise ülkede sosyalizmin kurulmasını hedeflemişlerdir (Avcu, 2019, s. 34). Çarın ilan etmiş olduğu Ekim Manifestosu ile gücünü paylaşmış gibi görünse de tekrar hâkimiyet kurmak adına çalışmalar yapmıştır. Büyük Dünya Savaşının patlak vermesi ile Rusya siyasi ve ekonomik çıkarları doğrultusunda 1914 yılında savaşa dâhil olmuştur. Birinci Dünya Savaşında Çarlık Rusya'ya ulaşabilen deniz hatları Almanya'nın kontrolünde olan Baltık Denizi ve Kuzey Deniz donmuş durumdadır ve Almanlar diğer yolları da tutmuş durumdadır. Diğer önemli yollar ise İstanbul ve Çanakkale Boğazlarıdır. Bu boğazlar Rus ticareti, özellikle tahıl ticareti için oldukça gerekli hatta Rus ekonomisi büyük ölçüde bu ticarete mahkûmdur (Edi & Nazırlı, 2018, s. 1,3). Boğazlar üzerinde savaş planı yapmış olan Rusya, Osmanlı'nın Çanakkale zaferi neticesinde kapanması ile ikmal güzergâhını kaybetmiştir ve galip başladığı savaşta yenilgiye doğru sürüklenmiştir.

Knezlikler döneminden itibaren bakıldığında Rusya'nın güvenlik düşüncesi farklı bazı noktalara sahip olsa da ana eksen hayatta kal, genişle ve ilerle üzerine işlemiştir. Bu durum en genel anlamı ile askeri güvenlik üzerine kurulmuş olan bir güvenlik algısı yaratmıştır. Doğal sınırların olmaması askeri gücün ve siyasi denge politikaların gelişmesine zemin hazırlamış, sahip olunan çok uluslu yapı ile de işgaller meşrulaştırılmıştır. Aynı zamanda din ve kültür öğeleri de genişleme politikalarında ana eksenler arasında yer almıştır.

2. SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETLER BİRLİĞİ DÖNEMİNDE RUSLARIN ULUSAL ve ULUSLARARASI GÜVENLİK ALGISI-STRATEJİLERİ ve SURİYE İLE İLİŞKİLERİN ARKA PLANI

1613 yılında Romanov Hanedanlığı ile başlamış olan Monarşik düzen Çarlığın yıkılması ve geçici hükümetin kurulmuş olması ile son ermiştir. 1917 senesinde Aleksandr Kerenski ile geçici hükümet kurulmuştur. Ancak hükümete muhalefeti sürdürmüş olan Lenin, Ekim 1917 yılında ikinci bir darbe gerçekleştirmiş ve iktidarı ele geçirmiştir. Bolşevikler, 1903 yılında Rus Demokrat İşçi Partisi'nin ikinci kongresinde Vladimir Lenin ve Julius Martov arasında yeni kurulmak istenen partinin tanımı üzerine çıkan görüş ayrılıkları neticesinde yaşanan ayrışmadaki Lenin yanlısı gruptur. Bolşeviklerin iktidara gelmesi ile başlamış olan iç savaşın galibi de Bolşevikler olmuştur. Böylece Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) doğmuştur. Bolşevikler dönemi ile içine kapanan bir Rusya ortaya çıkmıştır. Dış politika da biz ve onlar anlayışı benimsenmiş, anti-emperyalist bir politika izleneceği dünyaya ilan edilmiştir. Bu dönem Marksist söylemler elekten geçirilerek ülkede alt

sınıfların korunması ve herkesin eşitliği üzerine ve sosyal devlet ideolojisi ile ilerlenmiştir (Jafarov, 2007, s. 39). Komünist dönemin ilk yıllarından başlayarak Panslavizm düşüncesi etkisini kaybetmeye başlamıştır. Sosyalist hareketlerin görüldüğü ülkeler desteklenerek, komünizmin yayılması için çalışılmıştır. Böylelikle dünya tarihinin en önemli dönemi olarak görülmüş olan ve bir evrim dönemi olarak da adlandırılmış olan Soğuk Savaş döneminin iki süper gücünden biri olan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği doğmuştur. Sovyet ideolojisi Rus güvenlik mekanizmalarını, kültürünü en fazla etkileyen ideoloji olmuştur (Jafarov, 2007, s. 39). Lenin, Dünya tarihindeki ilk Sosyalist hükümeti kurmuştur.

2.1.Lenin Dönemi SSCB

Lenin, Marks'ın teorilerini benimsemiş ve onları daha da geliştirmiştir. Lenin döneminin en büyük savunması Birinci Dünya Savaşının kapitalizmin sonu olacağı ve bunun Rusya'da yaşanmış olan devrim ile başlamış olduğu tezi olmuştur (Avcu, 2019, s. 37). 8 Ekim günü Bolşevikler bir Barış Bildirgesi yayınlamış ve savaştan çekildiklerini ilan etmişlerdir. Ancak bu durum savaşın durdurulması için büyük bir adım olmamıştır. Lenin sosyalist devrimin geleceği için hem ideolojinin yüzü hem de uygulayıcısı olarak ilerlemiş ve başarılı olmuştur. Bu durum 1918 yılı Sovyet Anayasasında Sovyetlerin tüm Dünyada sosyalizm zaferi için çalışacağı şeklinde yer almıştır. Bu doğrultuda devrimin korunması ve yayılması adına kapitalist ülkelerin içinde gerçekleşmiş olan ayaklanmalara ve devrimlere de destek vermiştir. Örneğin, 1919 yılında Fransız askerleri içinde gerçekleşmiş olan isyanlara, Macaristan'da Sovyet Cumhuriyetleri'nin kurulmasına ve Avrupa da benzer süreçle yaşanmış hareketlere Sovyetlerin destek verdiği belirtilmiştir (Jafarov, 2007, s. 45). Lenin döneminin en güçlü devrim savunma araçları diplomasi ve ordu olmuştur. Bu doğrultuda Kızıl Ordu kurulmuştur ve diplomasi için de düşman kabul etmiş oldukları ve Rus Çarlığının taraf olduğu gizli antlaşmaları ifşa edip, gizli diplomasi yapmayacaklarını ilan etmişlerdir. 1920'ler de Lenin dış politikasının Batı yönlü stratejisi ticaret olmuştur ve bu dönemde Sovyet karşıtı bir blok oluşturulmasının önlenmesi amacı ile Lenin, Batılı devletler ile Cenova Konferansına katılmıştır. Herhangi bir uzlaşma sağlanmamış olsa da ilişkilerin temeli açısından oldukça önemli kabul edilmiştir. Devamında ise Almanya ile Rapallo Antlaşması imzalanmıştır. 1918-1921 yılları arasında Sovyetler iç ve dış tehditlere karşı silahlı mücadele ile devrimin güvenliğinin sağlamıştır (Jafarov, 2007, s. 47). Lenin devrim uygulamalarına önem vermiş ve şiddetin gerekliliğini vurgulamıştır. Novaya Ekonomiçeskaya Politika kısaca NEP adı altında Rus ekonomisini çöküşten kurtarmak için bir ekonomi paketi yayınlanmıştır. Bu paket savunduğu ilkeler açısından Lenin'in ideolojisine ters olsa da ülkenin geleceği için kabul edilmiştir. Ekonomik pakette devlet bankaları, sanayi kuruluşlarını ve dış ticareti tek el olarak kontrol etmiştir.

2.2.Stalin Dönemi SSCB

1928 yılında Stalin'in iktidara gelmesi ile Sovyetlerin güvenlik algı temelleri de çizilmiştir. Stalin'in iktidarı ile birlikte iç güvenlik için dış güvenliğin sağlanması esası belirlenmiş ve bu yolda adımlar atılmıştır. Stalin güçlü merkezi bir devlet yapılanmasını benimsemiş, sistemi otokrasiye dönüştürmüştür, güçlenmenin devamında da Devlet Güvenlik Komitesi (KGB) ve İçişleri Halk Komiserliği (NKVD) oluşturulmuştur. Savunmuş olduğu teze göre Stalin sanayileşme de hızlı adımlar atmış, tarımda zorla kolektifleştirme yoluna gitmiş ve Kızıl Ordu'nun her yönden gelişimi ve güçlenmesi sağlanmıştır (Avcu, 2019, s. 40). Ayrıca Stalin dünya devrimi konusunda ki görüşleri de değiştirmiş, işçi sınıfını yönetici değil devlete hizmet eder şekilde getirmiştir. Lenin döneminin en korkulan olayı Batı'nın Sovyetlere karşı birleşmesine karşın Stalin, Batılı devletler ile diplomatik ilişkiler kurma yolunu seçmiş ve Milletler Cemiyetine üye olmuştur. 1933 yılına gelindiğinde Hitler Almanya'sı ile Sovyetlerin güvenlik algılaması da değişmiştir. Nazi Almanya'sı ve Japonya temel tehlikeler olarak görülmüştür. Bu dönemde Stalin Kızıl Ordunun güçlendirilmesi için çalışmış aynı zamanda da geliştirilen ilişkiler nezdinde Stalin'e göre kapitalist dünyayı saldırgan faşist devletler ve saldırgan olmayan demokratik devletler olarak ikiye bölmüş ve ikinci kesim ile Birleşik Krallık, Amerika, Fransa gibi işbirliği yolunu seçmiştir (Jafarov, 2007, s. 51-52).

Ancak Avrupalı devletlerin Nazi tehlikesinden kurtulmak adına Almanları Sovyetler üzerine sürmesine üzerine Sovyetler Almanya ile saldırmazlık antlaşması imzalanmış ve Sovyetlere Batı Ukrayna ile Baltık ülkelerini ilhak etme hakkı tanımıştır. Ayrıca bu dönemde Sovyetler Uzak Doğu'da sınırlarının güvence altına almak için Japonya ile beş yıllık bir saldırmazlık antlaşması imzalamıştır. Bu durum Sovyetlerin güvenlik algısının sınırların korunması ve içte güvenlik olarak şekillenmiş olduğu bir dönem olmuştur. Ancak 1941 yılında Nazi Almanya'sının Sovyetlere saldırması ile güvenlik algısı tamamen dış ilişkiler üzerine oturmuştur. Sovyetler bu dönemde savaşı kazanmak adına Batılı devletler ile işbirliği yoluna gitmiştir. 1945 savaşından galip ve süper güç olarak çıkmış olan Sovyetler, Varşova Paktı ve Doğu Avrupa'da sağlamış olduğu komünist güç ile Amerika karşısında bir güç haline gelmiş ve uluslararası alanda ideolojik ve stratejik bir mücadele başlamıştır (Jafarov, 2007, s. 53). Stalin savaş döneminden sonra tek ülkede sosyalizm tezinin yerine, kapitalizmin sosyalizmi tehdit ettiğini ve kapitalist sistemin tamamen yıkılması gerektiğini savunmuştur. Bu doğrultuda Birleşmiş Milletler sözleşmesini imzalamış ve Güvenlik Konseyine dâhil olmuştur, ancak bu organın güvenlik sorununu halledeceğine inanmamıştır. Bu amaçla Kızıl Ordunun ağır sanayi ile desteklenmesine, ülkenin nükleer bir güce dönüşmesine önderlik etmiştir. Ekonomik anlamda da Doğu Avrupa ülkeleri Sovyet ekonomisinin yeniden inşası için kullanılmıştır. Stalin döneminde beş yıllık kalkınma planları hazırlanarak ülkenin güçlendirilmesi ve Batılı toplumları yakalanması amaçlanmıştır. Bu amaçla

üç adet kalkınma planı hazırlanmıştır. Enerji, toprak, sanayi ve askeri yatırımlar artırılmıştır (Hasanov A. , 2012, s. 85). Bu görüş 1980'lere kadar Sovyet güvenlik algısının temelini oluşturmuştur.

Doğu Avrupa ülkelerinde, Çin ve Kuzey Kore'de komünist rejimlerin kurulması neticesinde Avrupa'da tehdit daha da artmış ve İngiltere Başbakanı Winston Churchill 1946'daki ünlü Fulton Konuşması ile Sovyet yönetimini ve komünizmi kapalı yönetim şekilleri sebebiyle Demir Perde olarak tanımlamıştır (Tekin, 2017, s. 25). Bu gelişme ile iki kutuplu sistem doğmuş ve Soğuk Savaşın kıvılcımı ateşlenmiştir. Kıvılcımın ateşe dönmesi artan komünist dalga ile gelmiş, Domino Teorisi olarak işlenmiş ve Sovyetler tehlikesini fark eden dönemin Sovyet Büyükelçisi George Kennan, Sovyetler Birliğinin yayılmacı politikasından vazgeçmeyeceğini bu sebeple engellenmesi gerektiğini savunmuştur ve çevreleme politikasının temelini atmıştır (<http://www.tuicakademi.org/george-frost-kennan/>, 2014). Nicholas Spykman bu teoriyi geliştirerek kenar kuşağı yöneten, dünyayı yönetir demiştir. Böylece Amerika'nın, Sovyetlere karşı Soğuk Savaş Döneminde ve devamında uyguladığı askeri, ekonomik ve diplomatik dış politika stratejisi olmuştur. Bu politikanın ana merkezinde heartland yani Sovyetler Birliği, kenar kuşakta ise Türkiye, Irak, İran, Pakistan, Afganistan, Hindistan, Çin ve Kore'dir (Kocakenar, 2015, s. 9). Bu politika çerçevesinde Amerika'nın Truman Doktrini, Marshall Yardımları, 1949 NATO'nun kurulması Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı (SEATO), Merkezi Antlaşma Teşkilatı (CENTO), İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), Avrupa Birliği (AB) kurulmuş kenar kuşak Amerika'ya ortak yapılmaya çalışılmış, Soğuk Savaş Dönemi boyunca Sovyetler baskılanmaya çalışılmıştır (Tekin, 2017, s. 25).

2.3.Kruşçev Dönemi SSCB

Stalin'in ölümünün ardından yerine gelmiş olan Kruşçev, bir arada ve barış içinde yaşanabileceğini savunmuş, kapitalizm-sosyalizm savaşı olmadığını, sosyalizme her ülkenin farklı şekilde ulaşabileceğini, ancak Batı kapitalizmin hala bir tehdit olduğunu vurgulamıştır (Jafarov, 2007, s. 54). Stalin karşıtı bir politika benimsemiş, Marksizmin ve Leninizmin tek gerçek olduğunu vurgulamıştır. Kruşçev dönemi dış politika sorunları olarak ideolojinin aşınması ve uygulamadaki hatalar gösterilmiştir. Bu dönemde ülke içi politikaların olumsuz sonuçlar vermiş olması, hasat ve gıda sıkıntılarının önlenememesi ve ekonomik sıkıntılar neticesinde Sovyetler Birliği Komünist Partisi tatil döneminde toplanma kararı almış ve Kruşçev'in bütün yetkileri elinden alınmıştır. Kruşçev dönemi önemli siyasi olaylar şu şekilde sıralanmıştır; Yugoslavya Devlet Başkanı ile yollar ayrılmıştır, Varşova Paktı 1955 yılında NATO'ya karşı kurulmuştur, 1956 yılında Macaristan'daki ayaklanma Sovyetler tarafından kanlı şekilde bastırılmıştır, en önemlisi de 1959 Küba Krizi; 26 Temmuz 1956 yılında Küba'da Batista diktatörlüğünün yıkılması ile

Fidel Castro'nun milliyetçi ve sosyalist rejim kurma girişimleri neticesinde başlamış olan Sovyet – Küba yakınlaşmasının, Küba'ya Sovyetler Birliğinin nükleer füze yerleştirme girişimi neticesinde Amerika ve Sovyetlerin dünyayı bir nükleer savaş eşiğine getirmeleridir, Kruşçev'in amacı Küba'nın işgalinin önlenmesi ve Amerika'nın Sovyet toprakları yakınına Türkiye'ye yerleştirmiş olduğu füzeleri sökmesidir, Batı ile barış içinde yaşama doktrini uygulanmaya konmuştur, Berlin Duvarının yapımına 1961 yılında izin verilmiştir, Çin Halk Cumhuriyeti'nin nükleer programına yapılan yardım kesilmiştir ve Sovyet Uzay Programının geliştirilmesi için çalışmalar başlamış ve Sputnik 1 uzaya fırlatılmıştır (Keskin, 2009, s. 42).

2.4.Brejnev Dönemi SSCB

Kruşçev'in görevden alınmasının ardından yerine Leonid Brejnev dönemi başlamıştır. Brejnev Kruşçev'den farklı olarak önceliği sosyalist ülkelerle ilişkiler ve işbirliğine vermiş ve Asya, Afrika ve Latin Amerika halklarına destek verilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Jafarov, 2007, s. 56). Barış içinde yaşamayı ikinci plana atmıştır. Brejnev dış politikaya yönelik üç amaç gütmüştür; sosyalist bütünleşmenin dağılmasını önlemek ve her alanda daha yakın hale getirmek, Batı ile ilişkilerde normalleşme sağlamak ve tüm dünya da sosyalist hareketleri desteklemek. Sosyalist bütünleşmenin devamı için sınırlı egemenlik yaklaşımı getirilmiş bu duruma Brejnev Doktrini denmiştir ve bu yaklaşımın aşılmasına karşın askeri gücün kullanımına izin verilmiş ve 1968 Prag müdahalesi de bunun örneği olmuştur (Jafarov, 2007, s. 56). Brejnev döneminde Amerika ve Sovyetleri karşı karşıya bırakan iki olay yaşanmıştır. Birincisi Vietnam Savaşı diğeri de Sovyetlerin Afganistan'ı işgali olmuştur. Sovyetler Birliği Vietnam da sosyalist yandaşları destekleyerek ayaklanmalarını sağlamıştır, Amerika da komünist akımları engellemek adına bölgeye müdahalede bulunmuştur. Bu bölgeye destek sağlamaya çalışan Amerika hem ekonomik hem de siyasi yönden darbe yemiştir. Amerika da bu olayın aynısını Sovyetler Birliğini Afganistan'a çekerek gerçekleştirmiştir. 1979 Afgan iktidarında bulunan sosyalist yönetime karşı İslamcı grup Amerika tarafından desteklenmiştir. Sovyetlerden yardım çağrısı üzerine Afganistan'a yardım göndermiş ve ekonomik yönden bir çöküş yaşamıştır. 1962 Küba Krizi ile iki ülke neredeyse nükleer savaşın eşiğine gelmiştir. Bu sebeple karşılıklı olarak silahların sınırlandırılması kararı alınmıştır. Bu amaçla 1969 ve 1979 yıllarında Stratejik Silahların Sınırlandırılması Görüşmeleri yapılmıştır.

Brejnev dönemi Sovyet dış politikasında istikrar ve rahatlama dönemi olarak görülmüştür. Tüm gelişmeler neticesinde Amerika ile bir yumuşama dönemi yaşanmıştır. Yaşanmış olan gelişmelerde ve yumuşama döneminde Henry Kissinger kilit isimlerden olmuştur. Karşılıklı ziyaretler gerçekleştirilmiş ve bu ziyaretlerde dondurulmuş olan nükleer silahlar ile müzakerelerin yeniden başlatılması kararı verilmiş ve Stratejik Saldırı Silahlarının Sınırlandırılması (SALT 1) Antlaşması

imzalanmıştır (Onay, 1995, s. 151). Batı ile ilişkiler Afganistan müdahalesi ile daha kötüleşmiş, silahlanma yarışı hız kazanmış, 1983 dönemi Amerika Başkanı Ronald Reagan'ın yıldız savaşları ismiyle anılan stratejik savunma girişimi de dengelerin bozulmasına zemin hazırlamıştır. Ayrıca Sovyetlerin oluşturmak istedikleri sosyalizm dünyası da yıkılmaya başlamıştır. Çin Amerika ile ilişkiler geliştirmiş, Polonya'da ekonomi çökme noktasına gelmiş, Doğu Almanya Batı Almanya'nın etkisine girmeye başlamıştır. Macaristan da ekonomik kriz patlak vermiş ve IMF'ye üyelik talebinde bulunmuştur (Jafarov, 2007, s. 59). Sonuç olarak Sovyetler Doğu Avrupa'daki sosyalist devletlerde gücünü kaybetmeye başlamıştır.

2.5.Gorbaçov Dönemi SSCB Ve Yeni Güvenlik Algısı

1985 yılında, Gorbaçov iktidara geldiğinde ülke ciddi siyasal, sosyal ve ekonomik sorunlar ile boğulmuştur. Bu nedenlerle Gorbaçov reform girişiminde bulunmuş ve Sovyet ideolojisinde, devlet yapılanmasında, dış politikasında ve güvenlik algısında yeni bir revizyon yapmıştır. Yeni Politik Düşünce olarak adlandırılmış bu yeni ideoloji ile yeniden yapılanma (perestroyka), açıklık ve demokratikleşme (glasnost) politikalarını uygulamaya koymuştur. Ancak bu uygulamalar bir yandan sistemi sarsarken bir yandan da Baltık ülkeleriyle, Ukrayna ve Kafkasya'daki; Adige, Karaçay-Çerkes, Kabardin-Balkar, Kuzey Osetya, Çeçenistan, İnguşetya ve Dağıstan cumhuriyetlerinde bastırılmış etnik ve siyasi taleplerin yükselmesinin yolunu açmıştır. Ülke ekonomisinin kalkınması için serbest ekonomik sisteme geçişi desteklemiştir. Gorbaçov dış politikada sınıf çatışması yerine ortak güvenlik, evrensel insan hakları ve nükleer silahların kullanılmaması yönünde hareket etmiştir (Avcu, 2019, s. 43).

Yeni ideoloji beraberinde uluslararası ilişkilerin yeniden yorumlanması ve Sovyet güvenlik konseptinde köklü değişimlere neden olmuştur. Güvenliğin bölünemez bir kavram olduğu ve güvenlik ile kendi kaderini tayin hakkı ve özgürlüğün eşit statüde olduğundan bahsedilmiştir. Artık uluslararası siyaset ve güvenlik ilişkilerinde sıfır toplamlı oyun yerine kazan-kazan modeli benimsenmiştir (Jafarov, 2007, s. 63). Uluslararası arenada güvenlik anlayışında karşılıklı bağımlılık vurgusu yapılmış ve ulusal güvenlik yerine uluslararası güvenlik üzerine durulması gerekliliği belirtilmiştir. Güvenliğin askeri ve politik yanlarının yanında kültürel ve ekonomik boyutunun da göz ardı edilmemesi gerektiği ve bu amaçla ortak ve evrensel işbirliği yapılması gerektiği üzerinde durulmuştur. Tüm bu gelişmeler neticesinde Sovyet güvenlik algısı altı temel madde üzerine inşa edilmiştir; güvenlik ortak değerdir ve Sovyetlerin güvenliği adına diğer ülkelerinki yok sayılamaz, güvenliğin siyasi boyutunun önemi askeri ve teknolojik boyutundan daha önemlidir, silahlanmanın artması güvenlik ile ters orantılıdır, Sovyet askeri doktrininin ana noktası savaşı önlemektir, mevcut durum Sovyetlerin askeri kuvvetinin geleceği için

temel olmalıdır, Sovyet askeri gücü saldırı temelli değil, kışkırtıcı olmayan savunma temelli olmalıdır.

Yeni politik düşünce yaklaşımı Sovyet dış politikası ve güvenlik anlayışında coğrafi olarak da köklü değişimlere neden olmuştur. Dış politikada diyalog ve uzlaşma temelli hareket edilmiş, rekabet ve cepheleşme saf dışı bırakılmıştır. Batı öteki olmaktan çıkarılmış ve yakınlaşma temelleri atılmıştır. Bu dönemde iki ülkenin liderleri arasında silahsızlanma ve nükleer silahların sınırlandırılması üzerine antlaşmalar imzalanmıştır. Bu yakınlaşma ile Sovyetler hem küresel güvenlik adına adım atmıştır hem de Sovyetlerin, Amerika'nın başlatmış olduğu yıldız savaşları seviyesine çıkabilmesi adına, bitik durumda ki ekonomileri için ekonomik modernizasyon ve yeniden yapılanma için ihtiyaç duyulan mali kaynakların sağlanması adına savunma harcamalarını kısma ve Batı'dan krediler alma olanağı sağlamıştır (Jafarov, 2007, s. 65). Ayrıca bu dönemde Gorbaçov Berlin Duvarı'nın yıkımını desteklemiş ve Ortak Avrupa Evi söylemi ile de Batı ile ilişkilerinin normalleştirme sürecine sokmuştur. Bu dönemde Gorbaçov Sinatra Doktrini ile de Varşova Paktı üye ülkelerinin içişlerine karışılmayacağını ilan etmiştir (Jafarov, 2007, s. 65). Brejnev Doktrini ile sosyalist ülkelerin kapitalizm tehditlerine karşı koruması adına askeri müdahale yetkisi Sinatra Doktrini ile son bulmuştur. Bu ilan ile Doğu Avrupa'da komünist iktidarların düşüşüne sessiz kalınmış ve neticede Varşova Paktı 1991 yılında son bulmuştur. Gorbaçov aynı zamanda Asya ülkeleri ile de iyi ilişkiler kurmak için çalışmıştır. Sovyetler, ekonomik yara olarak adlandırılan Afganistan savaşından, 1988 yılında imzalanmış olan Cenevre Antlaşması ile Afganistan'dan çekilmiştir. İç ve dış politikadan yapılmış tüm reform ve gelişme hareketlerine karşın ülke içine düştüğü krizden kurtarılamamıştır.

Sovyetler Döneminde ulusal ve uluslararası güvenlik stratejileri ve doktrinleri askeri savunma ve saldırı üzerine odaklanmıştır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin güvenlik politikasının ana noktası ve temeli siyasi sistemi güçlendirmek ve Komünist Partinin devamını sağlamak üzerine olmuştur. Burada izlenen yolda Sovyetleri, Varşova Paktı üyelerini korumak, Amerika ve NATO etkisini kırmak ve sosyalizmi yaymak ve korumak olarak kendini göstermiştir (Sapmaz, 2016, s. 33). Bu doğrultuda Sovyetler Döneminde ki tüm askeri doktrinlerin ana noktası bunlar olmuştur. Sovyetlerin güvenlik politikası doğrudan ideolojileri ile bağlantılı olmuştur. Bu sebeple tehditler de doğrudan sosyalizme karşı görülmüştür. 1970'ler de Sovyetler askeri güç temelli olarak tam bir süper güç konumunda olmuştur. Ancak 80'lerin başında Devlet Güvenlik Komitesi (KGB) ekonomik olarak Japonya'nın ve böyle devam ederse Almanya'nın ardında kalınacağını bildirmiştir. Bunun sebebi Sovyetlerin gücünün askeri temelli olmasından kaynaklanmıştır (Sapmaz, 2016, s. 34). Kızıl Ordu; beş milyon erkek ve kadın askerden, 200'den fazla tümen, dört donanmadan, on binlerce savaş uçağından ve güçlü bir stratejik nükleer füze stokundan oluşmakta ve Sovyetlerin 16 askeri bölge ve dört kuvvet grubundan

oluşan bir silahlı kuvvetleri bulunmaktaydı (Sapmaz, 2016, s. 34). Kruşçev Döneminden itibaren askeri doktrinlerin savunmacı bir amacı olduğu ileri sürülmüştür. Ancak tavrı, eğitim ve silahlanma potansiyellerinden dolayı taarruz harekâtının benimsendiği görülmüştür. Bu durum hem geleneksel yönetim anlayışından hem de kuruluşundan itibaren yer aldığı jeopolitik özelliklerden gelmiştir. Gorbaçov ile savaşın önlenmesi askeri doktrinlerin ana temeli olmuştur. Gorbaçov, 1987 yılında Güvenlik ve Güven Artırıcı Tedbirler Antlaşması kapsamında Sovyet toprakları üzerinde denetim uçuşlarına izin vermiş ve Amerika ile Orta Menzilli Nükleer Kuvvetler Antlaşması'nı imzalamıştır (Sapmaz, 2016, s. 38).

3. RUSYA - SURIYE İLİŞKİLERİNİN ARKA PLANI; SICAK TEMASLAR

Uzun süren Osmanlı hâkimiyeti ve Fransız manda yönetiminin ardından Suriye 17 Nisan 1946 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Fransa'nın manda yönetiminde ısrar etmesi ve İngiltere'nin de bu yöndeki baskılarına karşın Sovyetlerin bağımsız ve egemen Suriye'yi tanıması ve desteklemesi, Suriye'de Batı karşıtı ve milliyetçi düşüncelerin hızla etkisinin artmasına neden olmuş ve iki ülkeyi müttefik haline getirmiştir. İkinci Dünya savaşından sonra ortaya çıkmış olan iki kutuplu sistemde Suriye yönünü Sovyetlere çevirmiştir. Suriye'nin sahip olduğu jeopolitik konumda Sovyetler için oldukça önem arz etmiştir. Suriye kuzeyde Türkiye ile güneyde petrol zengini Arap Yarımadası arasındaki bağlantıyı sağlaması ve doğudan batıya Irak-Mısır arasındaki geçişi sağlayan ana yolu meydana getirmesi nedeni ile oldukça önem arz etmektedir. Aynı zamanda da Suriye'nin, Akdeniz kıyısında yer alması bir kıyı-kenar devleti olarak, Akdeniz'den kıta içlerine denizden girişi sağlayabilmesi açısından da jeopolitik olarak önem arz etmektedir (Akengin & Yaşar, 2018, s. 30).

Suriye'de, Orta Doğuda ki diğer ülkelerin yaşamış olduğu siyasi karışıklıkların benzerlerini yaşamış ve yaşamaktadır. Darbelerle ve Batılı ülkelerin müdahaleleri ile geçen yıllar ve yönetimdeki etkili güç ordu olmuştur. Bu durum Amerika, İngiltere, Fransa ve benzeri ülkeler Suriye yönetiminde söz sahibi olmak istemiş ve ülkeyi gizli bir el gibi yönetmek adına ülkeyi oyun alanı olarak kullanmışlardır. Halk batılı güçlerin, ülkeleriyle ilgili tutumlarından, İsrail Devleti'nin kurulmasından ve Amerika, İngiltere ve Fransa gibi devletlerin Suriye ve Orta Doğu politikalarından rahatsız olmaya başlamış ve bu politikaların sonucu olarak batı karşıtı söylemlerde artış yaşanmıştır (İnce, 2017, s. 271). Rusya ve Suriye arasında ki ilişkiler 10 Nisan 1950 yılında imzalanan Saldırmazlık Paktı ile daha pekiştirilmiştir (Akengin & Yaşar, 2018, s. 36). Diplomatik ilişkiler ile başlayan süreç Sovyetlerde ki Komünist Partisine, seküler ve sosyalist ideoloji açısından daha yakın olan Baas Partisinin ülkede hâkim duruma gelmesi ile daha yakınlaşmış,

ekonomik ve askeri açıdan hızla gelişmiştir (Ağır & Takar, 2016, s. 295). Sovyetler bu gelişmeler neticesinde Suriye'yi Orta Doğu politikalarında mihenk taşı olarak görmüştür. Soğuk Savaş döneminde dünyanın diğer yerlerinde olduğu gibi Orta Doğuda da Amerika ve Sovyetler hegemonya yarışına girmiştir. Özellikle 1953 yılında Amerika Başkanı olarak göreve başlamış olan Eisenhower ile Amerika'nın Orta Doğuda ki temel hedefi Sovyetler Birliğini ve komünizmi bölgeden uzaklaştırmak olmuştur. Daha önceki bölümlerde ele almış olduğumuz üzere Amerika Sovyetlerin yayılmacı politikasına karşın bir çevreleme politikası oluşturmuştur. Bu politika aynı zamanda Suriye'nin Sovyetlere yaklaşması için de bir güzergâh niteliğinde olmuştur. Bu doğrultuda atılmış olan adımlardan biri Bağdat Paktı olmuştur. Pakt Amerika'nın bölgedeki Sovyet tehdidine karşı bir savunma örgütü oluşturulmasını istemesinden doğmuştur. Bu amaçla ilk olarak Türkiye, İran, Irak, Pakistan ve Suriye gibi Sovyet tehdidine maruz kalabilecek devletler ile bir güvenlik antlaşması yapılması tasarlanmış ve Bağdat Paktı oluşturulmuştur. Bölgede Mısır'ın artan baskısı ve İsrail varlığına da karşı olması nedeni ile Suriye pakta dâhil olmamıştır. Bu gelişme Sovyetler ve Suriye'nin daha da yaklaşmasına zemin hazırlamıştır.

Rusya ve Suriye'nin yaklaşmasına neden olan bir diğer olay da Süveyş Krizi olmuştur. Süveyş Kanalı, Orta Doğu'ya stratejik değerini kazandıran en önemli unsurlardan olmuştur. Bu güzergâh Orta Doğu petrollerinin Batı'ya taşınmasında ki en önemli geçiş güzergâhlarından biri olmuştur. Krizin ana nedeni, Mısır Başkanı Nasır'ın 26 Temmuz 1956 yılında Süveyş Kanalını kamulaştırmak istemesi olmuştur. Bu durum İngiltere ve ikincil olarak da Fransa'nın Orta Doğu'daki petrol sahalarına erişim için gerekli kanalın kapanması anlamına gelmiştir. Basra Körfezi'ndeki petrol yataklarına giden en önemli ve kestirme yol kapanmıştır (Kılıoğlu, 2021, s. 737). Savaşa engel olunamamış ve tarafların içinde bulunan Fransa ve İngiltere'nin Amerika desteği görmemesi ve Sovyetler Birliğinin onlara karşı almış olduğu net tavra karşı Amerika'nın sessiz kalması neticesinde krizin ve savaşın galibi Nasır olmuştur. Amerika'nın sessiz tavrının altındaki nedenler ise Mısır başta olmak üzere Arap devletlerinin Sovyetler Birliğine yaklaşması ve Orta Doğu'daki etkisinin artacağını endişesi yer almıştır (Kılıoğlu, 2021, s. 748). Batılı Devletler ile 19 Ekim 1954 yılında Süveyş Antlaşması imzalanmış ve kontrol Nasır'da kalmıştır (Çetinkaya, 2019, s. 8). Sovyetlerin bu net tavrı neticesinde bölgede prestiji ve Suriye de ki Sovyet ideolojik etkisi daha da artmıştır.

Tüm bu sıcak temaslar ve Sovyetler Birliğinin artan etkisi Amerika Birleşik Devletlerinde endişeye neden olmuştur. Çevreleme politikasının devamı olarak atılmış adımlardan biri de Eisenhower Doktrini olmuştur. Bu doktrin iki amaç taşımıştır; birincisi bölge ülkelerin ekonomik sıkıntılarının giderilmesi ve diğeri de ikili veya çoklu ilişkiler kurarak komünizm hegemonyasının nelere neden olacağını anlatmak ve karşı koymalarına destek olmaktır (Çetinkaya, 2019, s. 9). Böylece

Sovyetler etkisi kırılmak istenmiştir. 9 Mart 1957 yılında yayınlanmış olan bu doktrine Sovyetler Birliği, Mısır ve Suriye'den tepki gelmiştir. Doktrinin, ülkelerin iç işlerine doğrudan müdahale ve emperyalist bir hareket olduğu vurgulanmıştır. Tüm gelişmeler neticesinde Sovyetlerin Suriye'ye yönelik iki yönlü bir stratejisinin olduğu gözlenmiştir, birincisi Sosyalist ve anti-Amerikan hareketlerin desteklenmesi, ikincisi de askeri yardımların artması olmuştur. Bu doğrultuda, Sovyetler Birliği ve Suriye arasında 6 Ağustos 1957 yılında Ekonomik ve Teknik Yardım Antlaşması imzalanmıştır (Çalışkan, 2016, s. 2). Böylece Suriye yoğun şekilde silahlandırılmaya başlanmıştır.

3.1. Baas Partisi ve Sovyetler Birliği

Baas Partisi, Orta Doğu'da Osmanlının modernleşme ve milliyetçilik döneminin etkisiyle ortaya çıkan düşüncelerin sonucunda hayat bulmuş olan Arap Milliyetçiliği üzerine inşa edilmiştir (Gürbüz, 2020, s. 71). Parti neredeyse hepsi Batı eğitimi almış entelektüel kişiler tarafından kurulmuş ve Arap Yeniden Diriliş Partisi adını almıştır. Baas Partisi Şam'da Rum- Ortodoks kökenli Mişel Eflak ve Sünni Arap kökenli Salah al-Bihtar tarafından kurulmuştur. Parti ve ideolojisinin ortaya çıkışında en önemli isimler Mişel Eflak, Salah al-Bihtar ve parti kuruluşundan sonra dâhil olmasına rağmen Zeki Arsuzi olmuştur. Partinin temelinde ki düşünce özellikle Eflak ve arkadaşlarının, Arap halkalarının ekonomik geri kalmışlık, emperyalist güçlerin baskısından kurtulmak ve dinsel çekişmelerden kurtulmanın anahtarı olarak milliyetçilik ve birlik vurgusu yapmışlardır (Çağ & Eker, 2013, s. 61).

Parti Suriyeli olma temelinden ziyade Araplık temelinde tanımlandığı için imkânlar dâhilinde Arap ülkelerinde örgütlenme yolunu seçmiştir. Özellikle Lübnan, Ürdün ve Irak' ta çabalar yoğunlaştırılmıştır. Bölgede ki bağımsızlık mücadelelerinin hemen hemen hepsinin temelinde de Sovyet ideolojilerinden esinlenmeler yer aldığı için sosyalizmin Arap versiyonu bu bölgede milliyetçilik kadar önemli bir ideoloji haline gelmiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra etkin güçlerden biri olarak ortaya çıkmış olan Sovyetler Birliğinin, kurulu düzen olan kapitalizme karşı sosyalizm iddiası Arap sosyalizmin oldukça destek bulmasına katkı sağlamıştır. Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin 14-26 Şubat 1956 yılında yapmış olduğu kongrelerde, sosyalizmde ayrı yollar prensibi benimsenmiş ve böylece yeni kurulan ülkelerin kurtuluş mücadelelerinin destekleneceği mesajı verilmiştir (Özkoç, 2008, s. 48). Baas Partisi sosyalizm yolu seçmiş olsa dahi dış politikada tarafsızlık benimsenmiştir, ancak Süveyş Krizi, Bağdat Paktı ve benzeri olaylar neticesinde Sovyetler ile iyi ilişkiler kurulmuştur.

Suriye iç siyaseti bağımsızlık sonrası darbeler ve çekişmeler ile geçmiştir. Dönemin önemli gelişmeleri olan; Bağdat Paktı, Süveyş Krizi gibi olaylar karşısında

Mısır'ın iktidarı Nasırın anti-empyralist tavırları onu parlatmış ve Suriye'de Nasır taraftarlarının artmasına zemin hazırlamıştır. Suriye'de etkin güç durumundaki ordu içerisinde Nasırcı, Baasçı ve Komünist kanatlar bulunmaktaydı ve bu durum ülkenin siyasi, sosyal ve ekonomik yapısında karışıklığın temeli olmuştur. Anti-empyralist Nasırcı taraftarlar ile Baasçı kesim söylemlerinde daha uyumlu olmaları neticesinde Suriye-Mısır birleşmesinin ülke geleceği için önemli olduğunu öngörüyorlardı (İnce, 2017, s. 271). 1 Şubat 1958 yılında iki ülke arasında Pan-Arap ideolojisinin ilk gerçek adımı olarak görülebilecek birleşme yaşanmış ve Birleşik Arap Cumhuriyeti (BAC) kurulmuştur. Baas bu birleşmede önemli bir rol oynamakla kalmamış, ayrıca Birleşik Arap Cumhuriyeti kabinesinde de yer almıştır. Ancak birleşme neticesinde Mısır'ın baskın rolü ile Suriye'de önemli görevlere Mısırlı bürokratların yerleşmesi gerek Baasçılar gerekse de Suriye halkının tepkisine neden olmuştur (Çağ & Eker, 2013, s. 63). Bu durum özellikle Hava Kuvvetleri Komutanı olan Hafız Esad'ın başını çektiği Baasçı subayları oldukça rahatsız etmiştir. Aynı zamanda tam kontrol isteyen Mısır lideri Nasır Suriye'deki tüm partileri kapatmış ve kontrolü kendisinde olan Ulusal Kuruluş Birliği Suriye Şubesi ile ülkeyi yönetmeye başlamıştır. Bu durum ülkede sosyal, siyasi ve ekonomik sıkıntılara neden olmuş özellikle askeri kanattan istifalar ve ayaklanmalar yaşanmıştır. Neticede 28 Eylül 1961 yılında Suriyeli bir grup subay ayaklanmış ve birlik dağılmıştır. Bu tarihten itibaren Suriye'de yine siyasi ve sosyal karışıklıklar artarak devam etmiştir.

Baas Partisi Suriye iktidarında ilk gerçek çıkışını 8 Mart 1963 yılında askeri kanadın büyük desteği ile sağlamıştır (Akkaya, 2018, s. 46). Bu askeri darbe ile modern Suriye tarihinin en önemli kırılma noktalarından biri yaşanmış ve parlamenter sistem tamamen ortadan kalkarak yerini tek parti rejimin bırakmıştır. Ancak parti içinde sorunlar, fikirsel ayrılıklar ortaya çıkmıştır. Bir tarafta ılımlılar Salah al-Bihtar ve Mişel Efkâr gibi sivil kökenli Baasçılar, diğer tarafta ise daha radikal Hafız Esad ve Salih Cedid gibi askeri kökenli Baasçılar karşı karşıya gelmiştir (Çağ & Eker, 2013, s. 65). 23 Şubat 1966 yılında gerçekleştirilen kansız bir darbe ile ılımlı grup yönetimden ve partiden uzaklaştırılmıştır. Darbeden sonra oluşturulan hükümet döneminde yaşanan 1967 Arap-İsrail Savaşı Suriye iç siyasetinde dönüm noktası olmuştur. Suriye'nin hava kuvvetleri yok edilmiş, Suriye'nin önemli su kaynaklarının yer aldığı Golan Tepeleri kaybedilmiştir. Bu durum hem rejimi hem de dönemin Savunma Bakanı Hafız Esad'ı gözden düşürmüştür. Savaşın diğer bir bilançosu da Baasçıların milliyetçiler ve ilericiler olarak ikiye bölünmesine neden olması olmuştur (Şahin T. , 2013, s. 109). Hafız Esad yaşanan yenilginin nedeni olarak yanlış alınan kararları göstermiş ve Suriye'de bütün kara mekanizmalarını kendi kontrolüne almaya karar vermiştir. Bu karar neticesinde 16 Kasım 1970'de yapılan darbe ile yönetim düşürülmüş ve 12 Mart 1971' de yapılan referandum ile Hafız Esad devlet başkanı olmuştur (Şahin T. , 2013, s. 109).

3.2.Hafız Esad Dönemi Dış Politika ve Sovyetler Birliği

Ülke içi ve dışı siyasal düzen kurmak isteyen Hafız Esad iktidarı ele geçirdikten sonra Sovyet modelinden esinlendiği bir tek parti rejimi kurmak için çalışmıştır. Hafız Esad'ın dış politikada ilk hedefi Arap dünyasından izole hale gelmiş olan Suriye'nin bu durumuna son vermek olmuştur. Güçlü bir ordu ve bölgede dost ihtiyacı duyan Hafız Esad muhafazakâr Arap rejimleri ile Suriye'nin ilişkilerini düzeltmeye çalışmıştır. Aynı zamanda kendi fikirleri ile örtüşen Sovyetler Birliği ile yakın politika izlemiştir. Hafız Esad'ın dış politikada ki en önemli konusu İsrail olmuştur. İsrail Amerika'nın bölgedeki en önemli müttefiki ve Filistin sorunu nedeniyle Arap halklarının düşmanı durumundaydı. Bu durum Suriye'nin İsrail'e karşı direnmesini ve Arap birliği uğruna çalışmasını gerekli kılmıştır. İsrail'e karşı direniş için en önemli araç silahlı kuvvetlerdi, bu sebeple Hafız Esad ilk yurtdışı gezisini müttefiki ve yol arkadaşı Moskova'ya 1-3 Şubat 1971'de gerçekleştirmiştir (Gürbüz, 2020, s. 157). Bu gezi Rusya'nın Akdeniz'de önemli bir stratejik alan kazanmasının yolunu açmıştır.

Rusya kurulduğu coğrafi konum gereği karasal bir güç olma yolunda hızla ilerlemiş, Çar I. Petro'dan itibaren deniz gücünün önemi ve getirdiği ekonomik, sosyal ve askeri gücün farkına varılmıştır. Özellikle Karadeniz ve Baltık Denizi öncelikli olarak ele alınmış ve buradan Akdeniz'e ulaşmak hedeflenmiştir. Bu amaç doğrultusunda Sovyetler tarihin farklı dönemlerinde sosyalist ideolojiyi paylaştığı birçok Akdeniz ve Orta Doğu devleti ile askeri işbirliğine girmiştir. 1960'lardan itibaren Sovyetler Birliği'nin deniz stratejisinde operasyonel ve ekonomik çıkarları sağlamak öncelikli hale gelmiştir (Hamzaoğlu, 2021, s. 173). Bu doğrultuda Akdeniz Havzası çıkarların kesiştiği bir jeopolitik alana dönüşmüştür. 1967 'de Rus donanma tarihinde ilk kez deniz kuvvetlerinin 5. Filosu operasyonel yetkiyle donatılmıştır (Hamzaoğlu, 2021, s. 174). 5. Filonun ana görevi Amerika'nın 6. Filosuna karşı koymaktı, 5. Filo kuvvetleri Mısır, Suriye, Yugoslavya, Cezayir ve Tunus limanlarında bulunuyordu. 1977 yılında 5. Filonun ana üssü Sovyetlerin bölgede ki en büyük müttefiki Mısır'ın limanlarında bulunmaktaydı, ancak Mısır Nasır'ın vefatı sonrası yerine gelen Enver Sedat'ın dış politika da Batı'ya yönelmiş ve bunun neticesinde üssün kaldırılmasını istemiştir (Gürbüz, 2020, s. 157). Hafız Esad, uzun yıllardır askeri ve ekonomik ilişki geçmişi bulunduğu Sovyetler Birliği'nden Enver Sedat'ın yüzünü Batı'ya dönmesinin ardından daha fazla ekonomik ve askeri yardım taleplerinde bulunmuştur. Buna karşılık Sovyetler Birliği, Suriye'nin Tartus Limanında bir deniz üssü ve tesis kurma hakkı kazanmıştır (Çalışkan, 2016, s. 2). Böylelikle 5.Filonun ana üssü buraya taşınmıştır.

Mısır'da yeni iktidar sahibi Enver Sedat'ın Amerikan yanlısı hamlelerin altındaki en önemli neden Amerika'ya yakınlaşarak, İsrail üzerinde siyasi bir baskı kurmak istemesi olmuştur. Bu durumda Sovyetler Birliği ve Suriye ilişkilerini daha

da yakınlaştırmıştır. Hafız Esad bu durumu doğru analiz etmiş ve 1972 yılında Moskova'ya giderek 700 milyon dolarlık ekonomik askeri yardım talep etmiştir (Çalışkan, 2016, s. 5). Hafız Esad'ın tüm bu çabalarının altında ki sebep İsrail'e kaybedilen Golan Bölgesini geri almak fikri olmuştur. Nasır döneminde, 6 Ekim 1973'te Mısır ve Suriye, İsrail'e savaş ilan etmiştir. Bu dönemde Mısır, Amerika Dışişleri Bakanı Henry Kissenger'ın mekik diplomasisi ile toprak karşılığı barış prensibi sayesinde ateşkes ilan edilmesinden dolayı Sovyetler ile ilişkisini keserek Batı Blokuna yakınlaşmıştır (Gürbüz, 2020, s. 158). 1976 yılına geldiğinde ise Mısır, 27 Mayıs 1971 yılında Sovyetler Birliği ile yapmış olduğu Dostluk ve İşbirliği Antlaşmasını feshetmiştir, bu durum Sovyetlerin Orta Doğu'da tamamen Suriye'ye odaklanmasını da beraberinde getirmiştir. İsrail-Mısır yakınlaşması giderek artmış ve dönemin Amerikan Başkanı Jimmy Carter'ın arabuluculuğu ile Camp David'de Eylül 1978'de bir araya gelmeleri sağlanmış ve 26 Mart 1979 yılında Camp David Barış Antlaşması imzalanmıştır (Çalışkan, 2016, s. 5). Bu anlaşma ile Suriye'nin tehdit algısı daha da artmıştır. 8 Ekim 1980 yılında Sovyetler Birliği ve Suriye arasında Dostluk ve İşbirliği Antlaşması imzalanmıştır, bu anlaşma ile ilişkiler en üst noktaya ulaşmıştır (Çalışkan, 2016, s. 2). 11 Mart 1985 yılında Mihail Gorbaçov'un Sovyetlerin başına geçmesi ile yeni bir dönem başlamış ve açıklık ve yeniden yapılandırma politikaları uygulanmaya konmuştur. Artık Sovyetlerin ekonomik kaygıları, ideolojik kaygılarının önüne geçmiştir (Çalışkan, 2016, s. 3). Orta Doğu'daki tek müttefiklerinin Suriye olmadığı ilan edilmiştir. Bu durum karşısında Suriye, Moskova'nın askeri alanda ki yardımlarının yetersiz olduğunu belirtmiş ve yeni üs kolaylıklarının verilmeyeceğini açıklamıştır. Ancak Akdeniz'de ki tek üssü olan Tartus Limanını kaybetmek istemeyen Sovyetler Birliği 1987 yılında Suriye'yi desteklemeye devam edeceğini açıklamıştır.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Suriye en önemli destekçisini kaybetmiş ve kararsız ve belirsiz bir gelecekle karşı karşıya kalmıştır. Ulusal çıkarlarını korumak ve uluslararası sistemde yer edinebilmek Hafız Esad'ın dış politikadaki önceliği haline gelmiştir. Bu amaçla Batılı devletler ile özellikle Amerika ile iyi ilişkiler kurulmaya çalışılmıştır. Başkan Bush ile görüşülerek, İsrail ile barışa kapı açılmıştır. 1991 yılında Irak lideri Saddam'ın Kuveyt'i işgaline karşı Amerika öncülüğünde oluşturulan koalisyonla dâhil olmuştur (Çalışkan, 2016, s. 3). Yeltsin döneminde silah ticaretinden kaynaklanan 13,4 milyar dolarlık borç ikili ilişkilerde sorun yararmış dahi olsa Rusya tüm ekonomik ve siyasal sorunlarına rağmen Suriye gibi önemli bir silah pazarını kaptırmak istememiş ve 1994 ve 1996 yıllarında askeri işbirliği ve modernizasyon konularında Suriye ile anlaşmıştır. Aynı zamanda Rusya, Soğuk Savaş sonrası tüm denizlerde olduğu gibi Akdeniz'deki gücü de en aza inmiştir. Rusya, 31 Aralık 1992'de Akdeniz askeri filosu lağvedilmiştir, ancak lojistik açıdan önemli olan Tartus Limanı ise terk edilmemiştir (Hamzaoğlu, 2021, s. 174).

4. RUSYA FEDERASYONU DÖNEMİ ULUSAL ve ULUSLARARASI GÜVENLİK POLİTİKALARI ve STRATEJİLERİ

Gorbaçov 1990 yılında ülke içerisindeki hâkimiyetini arttırmaya yönelik olarak Başkanlık sistemini hayata geçirmiştir. Ancak milli gelir hızla düşmüş, %500'e yaklaşan enflasyon yaşanmıştır. Batının ekonomik, teknolojik gelişimine uyum sağlayamama, yüksek merkezîyetçilik, kişiye ve otokratik yapıya sıkı sıkıya bağlanma, yolsuzluk, halktan uzaklaşma, muhalif sesleri susturma, parti içi güç savaşları, yapılan reformların yetersiz kalması, halkın artan işsizlik, açlık, yoksulluk ile isyan etmesi ve benzeri birçok neden dağılmaya zemin olmuştur (İpek, 2015, s. 106). Gorbaçov'un yeni politikalarının da etkisi ile birlik cumhuriyetleri bağımsızlıkları ilan etmeye başlamışlardır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasına giden süreçte en büyük darbe Ukrayna'nın 24 Ağustos 1991'de halk oylaması ile bağımsızlığını ilan etmesi olmuştur. En nihayetinde de Beyaz Rusya bağımsızlığını ilan etmiştir. Sovyetler Birliği zayıf ekonomik temelli Bağımsız Devletler Topluluğuna dönüştürülmüş ve Sovyetler Birliği tarihe karışmıştır (Bulut, 2014, s. 13). Sovyetler Birliği'nin dağılması ile Soğuk Savaşın kazanan tarafı Amerika olmuştur. Böylelikle iki devlet arasında ortaya çıkan silahlanma yarışı, nükleer güç ile dünyanın sonunun gelebileceği ihtimali yani "Dehşet Dengesi" sona ermiştir. Yeni ortaya çıkan devletler ile bu bölgede yer alan enerji kaynaklarının miktarı hem bağımsızlığını kazanan devletler hem de büyümeye devam eden diğer devletler için bir fırsat haline gelmiştir. Bu durum Avrasya'nın enerji başta olmak üzere birçok alan için yeniden savaş ve mücadele bölgesi olacağını göstermiştir.

4.1. Boris Yeltsin Rusya'sı

Sovyetlerin Birliğinin dağılmasının ardından Rusya Federasyonu bağımsızlığını ilan etmiş ve kendisini Sovyetler Birliği'nin mirasçısı olarak görmüş ve kabul ettirmiştir. Rusya Devlet Başkanlığına doğrudan seçilerek gelen ilk lider Boris Yeltsin olmuştur (Sapmaz, 2016, s. 39). Yeltsin Sovyetlerden dünyanın en büyük yüz ölçümüne sahip ama aynı zamanda en sorunlu devletini devir almıştır. Bu büyüklük jeopolitik ve jeostratejik açıdan hem bir avantaj hem de dezavantaj içermektedir. Sahip olunan bu alan Rusya'nın savunma kabiliyeti açısından büyük bir avantaj sağlasa da bu geniş sınırları korumanın dezavantajı da büyük bir askeri güce ihtiyaç duyulması olmuştur. Ayrıca Rusya Federasyonu'na çökmüş bir ekonomi ve toplumsal yapı miras kalmıştır. Alınan askeri miras ise Kızıl Ordu ile karşılaştırılamazdı. Aynı zamanda NATO'nun Çöl Fırtınası Harekâtında ki bilgi teknolojileri odaklı, uzun menzilli hassas güdümlü, görünmezlik teknolojisine sahip, komuta-kontrol ve keşif alanında üstün imkân ve kabiliyetleri modern savaşın ulaştığı boyutu gözler önüne sermiştir (Sapmaz, 2016, s. 43). Sovyetlerden miras

kalan bazı hususlar ise Rusya Federasyonu'na önemli avantajlar da sağlamıştır, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde daimi üyelik, nükleer silahlar ve uzay teknolojisi, güçlü devlet yapısı, eğitilmiş insan kaynağı, sahip olduğu doğal kaynaklar ve büyük coğrafya olarak gösterilmiştir (Sapmaz, 2016, s. 43).

Yeltsin döneminin ilk yıllarında yüzünü Batıya dönmüş ve Atlantikçi-liberal bir yol izlemiş ve dış politikayı da bu sisteme oturtmaya çalışmıştır. Batı ile stratejik ortaklık yapılarak sanayileşmiş ülkelerden ekonomik yardım alınması ile ülkede hızla modernleşmenin sağlanmasını hedeflemişlerdir. NATO ile işbirliği, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyeliği, G-7'ye katılım gibi politikalar öngörülmüştür. Ancak ekonomik ve toplumsal krizler, merkezi hükümetin zayıf kalması neticesinde Yeltsin'in uygulamış olduğu Batı yanlısı politikalar ülkede tepkilere neden olmuştur. Tüm bunların yanı sıra Batı yanlısı politikalara karşın, Batı'nın Rusya'ya beklediği eşit statüyü tanımaması ve ekonomik reformlara destek çıkamaması, Batıcı hükümeti daha da zor duruma düşürmüştür (Mamadlı, 2014, s. 17). Milliyetçi-Komünist rejiminin söylevlerinin yükselmesi nezdinde Yeltsin dış politika ve güvenlik politikalarında değişikliklere gitmiştir. Eski Sovyet Cumhuriyetlerine yönelmiş ve NATO'nun genişleme politikasına karşı çıkmıştır (Avcu, 2019, s. 51). Yeltsin aynı zamanda bu dönemde askeri politikasını tanımlamak zorunda kalmıştır. Nükleer silahların ve Sovyetlerin Karadeniz'deki filosunun Ukrayna ve Rusya arasında bölüşülmesi gereği doğmuştur. Yeltsin bu amaç doğrultusunda Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) bünyesinde bir ordu ve donanma kurmak istemiş ancak her ülke kendi ordusunu kurma kararı vermiştir. Bu doğrultuda Yeltsin 1992 yılında bir kararname ile Rusya toprakları üzerindeki tüm askeri birlik, tesis, okul ve diğer askeri yapıların Rus Silahlı Kuvvetleri'nin parçası olduğunu ilan etmiştir (Sapmaz, 2016, s. 44). Böylelikle Rusya'nın ulusal güvenlik stratejisindeki gelişimi aşama aşama ilerleme göstermiştir. İlk olarak, Rusya, Bağımsız Devletler Topluluğunu çalışabilir hale getirmeye çalışmıştır. Bu amaçla Rusya, Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan arasında 15 Mayıs 1992'de Taşkent'te Kolektif Güvenlik Antlaşması imzalamıştır, antlaşmanın 4. maddesinde antlaşmaya taraf olan ülkelere birine yönelecek bir saldırının tüm taraf ülkelere yönelik bir saldırı sayılacağı belirtilmiştir (Mamadlı, 2014, s. 18).

Rusya güvenlik politikalarının temel belirleyicileri ve dayanak noktaları belirli dönem ve periyotlarda hazırlanmış olan strateji belgeleri olmuştur. 1993 yılında Duma seçimleri milliyetçi kanadın gücünün artması ile sonuçlanmış, bunun sonucu olarak da Rus egemenliğine, devletin rolünün büyüklüğüne ve yeniden bağımsız süper güç olma amaçlarını vurgulayan politikalar Rus siyasetinde ağırlık kazanmaya başlamıştır (Mamadlı, 2014, s. 18). Devamında da Rusya Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmış olan Dış Politika Konsepti, Yeltsin tarafından 93 yılında onaylanmıştır. Doktrin Rusya'nın ilk kapsamlı dış politika doktrini olmuştur ve Rusya dış politikasının temelini oluşturmuştur (Avcu, 2019, s. 53). Konseptin ana

konusu da Rusya'nın demokratik ve özgür bir devlet olarak yeniden canlandırılması için uzun vadede ki planları içermiştir. Konseptte yapılmakta olan ve yapılması planlanan hedeflerden bahsedilmiştir. Doktrinde Bağımsız Devletler Topluluğundan, insan haklarına kadar çok geniş bir yelpaze belirtilmiştir. Özellikle konseptte yer almış olan yakın çevre politikası ile Rusya bu bölgeyi ekonomik ve güvenlik açılarından yaşamsal çıkar alanı olarak ilan etmiştir. Aynı zamanda konseptte dikkat çeken bir diğer başlık da kitle imha silahları ve uluslararası güvenlik olmuştur. Rusya, Sovyetlerden kitle imha silahlarının kalmış olduğunu belirtmiş ancak bunların ekonomik ve siyasi sebeplerden ötürü kullanılmaması ve elde tutulmaması gerekliliğini vurgulamıştır. Bu amaçla da Stratejik Silah Azaltma Antlaşmasının yerine getirilmesi gerekli görülmüştür. Bu durum aynı zamanda Rusya'yı NATO işbirliğine itme amacı da gütmüştür. Rus Dış Politika Konseptinde Bağımsız Devletler Topluluğu bölgesindeki istikrarın korunması, bu bölgedeki yayılcı hareketlerin önüne geçilmesi ve Sovyetler döneminden kalmış olan bölgesel ve küresel sorumlulukların yerine getirilmesi ana dış politika konuları olarak belirlenmiştir (Mamadlı, 2014, s. 18). Konsept hazırlanış ve içerik itibari ile Batı yanlısı bir görünüm çizmiştir, bunun ana sebebi ise Atlantikçiler tarafından hazırlanmış olmasıdır. Ayrıca bu doktrinde siyasi ve güvenlik amaçlı askeri araçların kullanımı da öngörülmüştür.

2010 yılından gözden geçirilmiş olan Federal Güvenlik Yasasının temelleri 1992 yılında hazırlanmıştır. Bu yasa Rus Askeri Doktrinlerinin temel düşüncesini oluşturmaktadır, bu düşünce, bireylerin, toplumun ve devletin yaşamsal çıkarlarının iç ve dış tehditlerden korunması olarak belgelenmiştir (Bingöl, 2015, s. 55). 1993 yılında onaylanmış ve 1883 numaralı başkanlık emri ile kanun haline getirilmiş olan 1993 Askeri Doktrini Rusya Federasyonu tarihinin ilk savunma stratejisi belgesi olmuştur (Şapmaz, 2016, s. 48). Doktrin Rusya Federasyonu'nun yeni koşullar altında güvenlik stratejilerinin, önceliklerinin belirlenmesi için, ulusal çıkarlar doğrultusunda hazırlanmıştır. Doktrin basına yansımış olan bölümleri, siyasi temeller, askeri temeller, askeri-teknik temeller ve ekonomik temeller bölümleri olmuştur. Doktrin en genel ifade ile savaş ve silahlı çatışmaların önlenmesi, askeri organizasyonun yapılandırılması, ülke savunmasının hazırlanması, askeri güvenliğe yönelik tehditlere karşı tedbirlerin geliştirilmesi ve Rusya Silahlı Kuvvetleri ile diğer güçlerin Rusya'nın hayati çıkarlarını korumak için kullanılması konularında resmi olarak uygulanacak prosedürleri içermektedir (Şapmaz, 2016, s. 49). Doktrinde Rusya'nın hiçbir devlet ile düşman olmadığı, çıkar çatışması olmayan ülkelerin Rusya'nın ortağı olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca konseptin içeriğinde temel askeri tehditlerde sıralanmıştır. Sıralamada birinci basamağı eski Sovyet ülkeleri ve Rusya'nın yakın çevre olarak tanımlanmış olduğu bölgede ki var olan ve var olması mümkün silahlı çatışmalar almıştır (Avcu, 2019, s. 56). Bağımsız Devletler Topluluğun oluşturmuş olduğu yakın çevre Rusya tarafından ulusal güvenlik bölgesi ilan edilmiştir. Ayrıca gerekli görülmesi halinde bu bölgelere askeri müdahale

yapılacağı da belirtilmiştir. Tacikistan ve Kafkasya’da yaşanmış olan çatışmaların 93 Askeri Doktrini ile bastırılmış olması bu duruma bir örnek teşkil etmiştir (Demir, 2020, s. 26). Bu belgenin diğer önemli içeriği ise Amerika ve NATO’nun dünyaya hâkim olmak isteyen devlet ve koalisyon olarak nitelendirilmiş olması ve NATO’nun doğuya doğru genişleme stratejisi de dış askeri tehlikeli unsurlar içinde yer almıştır (Mamadlı, 2014, s. 19). Aynı zamanda bu doktrin ile Rusya nükleer silahları ilk kullanan olmama yükümlülüğünü de terk etmiştir, burada ki amaç ekonomik, askeri ve siyasi eksikliğin nükleer güç ile kapatılması olmuştur.

Sovyetler sonrası Rusya’nın Orta Doğu’daki stratejik hedefleri de pasifleşmiştir. 1993 Doktrininde Orta Doğu’ya yönelik düşük profilli bir siyaset uygulanmıştır. Örneğin, Arap- İsrail sorununda Amerika çözümü desteklenmiş ve Orta Doğu Barış Sürecine destek verilmiştir (Mamadlı, 2014, s. 21). 1992 Birleşmiş Milletler Libya yaptırımı Rusya tarafından desteklenmiş, böylelikle Batı desteği sağlanmak istenmiştir. Ancak bu politikanın istenilen sonucu vermemesi ile söylevlerde değişikliğe gidilmiştir. 1995 sonrası Yeltsin’in değişmiş olan dış politika söylev ve uygulamaları kendini Orta Doğu’da göstermiştir. Bağdat’a uygulanmış olan uluslararası yaptırımların kaldırılmasının istemiş ve Amerika’nın Irak’ı bombalamasını kınamıştır. Bu dönemde Yeltsin, Atlantikçi Dış İşleri Bakanı Kozirev’i görevden almış, yerine Avrasyacı Primakov’u getirmiştir. Rusya Primakov sonrası bölgede ki diplomasisini daha da arttırmış, Irak üzerinde muhalefetini daha da yükseltmiştir. 1996 Lübnan krizinde de arabuluculuk rolü üstlenmeye çalışmıştır. Ancak gerek Arap-İsrail sorunlarında gerek Sovyetlerden kalan borçların tahsil edilmesi noktasında gerekse de ticari ilişkilerde istenilenler başarılamamıştır. 1993 yılında Yakın Çevre Doktrini yürürlüğe girmiştir. Belge, Rusya Federasyonu dışında kalan eski Sovyet toprakları olan, Baltık ülkeleri, Ukrayna, Orta Asya ve Kafkasya’ya yönelik uygulamaya konulan dış politika konseptidir. Rusya bu belge ile eski Sovyet topraklarını yaşamsal çıkar alanı inat etmiş, böylelikle Rusya, yakın çevresinde nüfusunu korumak adına, etkin politikalar izleyerek, kendi kontrolüne dayalı yeni bir entegrasyon sistemi oluşturmağa çalışmıştır (Mamadlı, 2014, s. 19). Yukarıda da ele aldığımız üzere Yeltsin 1995 yılında ki başkanlık seçimlerinden sonra Batı’dan beklemiş olduğu geri dönüşleri alamamış ve içeriden görmüş olduğu baskılar neticesinde dış politikada milliyetçi söylemlerini arttırmıştır. Çeçenistan meselesinde birçok Avrupalı devletin Rusya karşısında olması, NATO’nun bölgeye artan müdahaleleri ve Bosna’yı desteklemiş olması ve Amerika’nın Bağımsız Devletler Topluluğu bölgesine yönelik artan politikaları bu dönüşümde etkili olmuştur (Mamadlı, 2014, s. 19). Bu dönemde Rus ekonomisi az da olsa bir büyüme kaydetmiş ancak 1998 krizi ile tamamen çökmüştür, Çeçenistan savaşı kaybedilmiş ve geçici barış antlaşması imzalanmıştır, NATO ile 22 Haziran 1994 yılında Kapsamlı ve Genişletilmiş Diyalog ve İşbirliği Belgesi imzalanmış ve NATO-Rusya Ortaklık Konseyi kurulmuştur (Sapmaz, 2016, s. 55). Primakov dış politikada çok taraflılık ve çok kutupluluk ilkesini benimsemiştir. Bu yaklaşım 1997 yılında

yayınlanmış olan Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Doktrinde kendini göstermiştir. Belgede Rusya'nın çıkarlarına ve ülkeye yönelik tehditler ve güvenliğe yönelik tehditler sıralanmıştır. Rusya'nın varlığını ve jeopolitik konumunu güçlendirmeye yönelik iç ve dış politika hedefleri belirtilmiştir. Doktrinde en büyük tehdidin uluslararası arenadan çok ülke kalkınmasında olduğu vurgulanmıştır (Avcu, 2019, s. 57). Ülke içindeki ekonomik sorunlar, işsizlik, sağlık sorunları, siyasi istikrarsızlık, teknolojiye geri kalınmış olduğu ve benzeri konular ön plana çıkarılmış ve çözümü için ekonomik reformlar ile uluslararası ekonomi ve finans kurumları ile bütünleşmeye vurgu yapılmıştır.

Ayrıca NATO'nun doğuya doğru genişlenmesinin Rusya ulusal güvenliğini tehdit ettiği ve Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) gibi kuruluşların barış ve güvenlik bağlamında yetersiz kaldığı belirtilmiştir (Sapmaz, 2016, s. 55). Ayrıca belgede küreselleşen dünyada güvenlik ve çıkarların korunması adına diğer ülkeler ile ortaklığın zorunluluğu üzerinde de durulmuştur. Ancak bu durum Rusya'ya karşı herhangi bir silahlı tehdit durumunda tüm askeri güç hatta nükleer silahlar ile Rusya'nın kuvvet kullanım hakkının olduğu da vurgulanmıştır. Ancak belgenin yayınlanmasının ardından NATO genişlemesinin devam etmiş olması, Batılı devletlerin bölgeye yönelik politikaları ve NATO'nun Kosova'ya müdahalesi neticesinde Batıya ılımlı yaklaşım ters tepmiştir. Bu durum yeni ulusal güvenlik önlem ve belgelerini gerekli kılmıştır.

4.2. Vladimir Vladimiroviç Putin'li Rusya ve Değişen Düzen

Boris Yeltsin dönemi Rusya'nın içine düşmüş olduğu ekonomik, politik, sosyal ve dış politika alanlarındaki sorunların çözüldüğü değil daha da derinleştiği bir dönem olmuştur. 1999 yılında Yeltsin'in istifa etmesinin ardından yerine vekâleten Vladimir Putin geçmiş ve 2000 yılında ki seçimlerde %50'nin üzerindeki oy oranı ile Rusya'nın seçilen ikinci başkanı olmuştur (Mamadlı, 2014, s. 24). Putin'in liderliği oligarklar, ordu ve güvenlik servisi tarafından desteklenmiştir ve seçilmiş olması büyük memnuniyet yaratmıştır, bunun en önemli sebepleri olarak Putin'in halk ve ordu tarafından desteklenen Yeltsin'in devamı olarak görülmesi, 1975–1990 döneminde Sovyet istihbarat servisi KGB'de çalışmış olması gösterilebilir. Putin'in Rusya tanımı, ekonomi ile merkez ve bölgeler arası sorunlar, Rusya'nın uluslararası konumu, nüfus ve göçmen sorunları ile içte ve dışta iktidarı yönlendirmeye çalışan büyük sermaye çevreleri ve Kafkasya da ki sorunlarla mücadele edilmelidir şeklinde olmuştur (Avcu, 2019, s. 59). Putin bu amaçla Rusya'nın içinde bulunmuş olduğu zor durumdan kurtulması adına içte ve dışta sert ve köklü reform hareketlerine girişmiştir. Ancak bu reformların kontrollü bir şekilde gerçekleşmesi büyük önem arz etmiştir. Bu sebeple Rusya'nın tarihinde de görülmüş olan (Birinci Petro, İkinci Aleksander ve Sovyetler dönemi yukarıdan reform

süreçleri büyük devlet misyonu) geleneksel yukarıdan reform anlayışının benzerinin uygulanmış olduğu görülmüştür (Jafarov, 2007, s. 183).

4.2.1. Putin'in İlk Dönemi ve Reform Hareketleri

Putin'in reform uygulama yöntemi olarak dört adım belirtilmiştir, güçlü ve etkin merkezi devlet, güçlü ekonomi, güçlü ordu ve uzlaştırıcı, pragmatist aktif bir dış politika. Bu adımların hayata geçirilmesi adına iç ve dış politikalar olmak üzere iki yol belirlenmiştir. Rusya'nın gerek bağımsız bir güç haline gelmesi gerekse de merkezi devletin güçlendirilmesi adına Putin'in izlemiş olduğu yol Avrasyacılık olmuştur. Bu yaklaşım iki temelde irdelenmiştir, ilki Tarihi Avrasyacılık ikincisi ise Yeni Avrasyacılıktır. Tarihi Avrasyacılıkta, Avrupa merkezli bir bakış açısı reddedilmiştir, tüm uygarlıkların eşit olduğu savunulmuştur. Ulusal kültürler desteklemiş ve batılılaşma kavramı reddedilmiştir. Rusya'nın kendine has bir yapısı olduğu, ne Avrupalı ne de Asyalı olduğu vurgulanmıştır, Avrasya halkı olarak kendilerini tanımlamış, Moğol egemenliğinin yararları vurgulanmıştır (Jafarov, 2007, s. 114). Yeni Avrasyacı akımda ise Avrupa merkezli görüş Amerika'ya kaymış ve güç unsuru olarak ön plana çıkmıştır. Tarihi Avrasyacılıktan farklı olarak Moğol-Türk işgalinin olumsuzluğu vurgulanmıştır. Rusya'nın kendisine ait ve kapalı bir uygarlığa sahip olduğu, batı yanlısı veya karşıtlığı kadar Asya'nın da ön planda tutulması gerekliliği vurgulanmıştır. Putin bu doğrultuda Yeni Avrasyacılık akımından ve tarihi Avrasyacılık akımından çeşitli öğeler almış ve kendi doğruları ile birleştirerek ılımlı yeni Avrasyacılık sistemini oluşturmuştur. Rusya'nın yeniden büyük bir devlet olabilmesi için güçlü merkezi devlet anlayışı adına devletçiliğe dönmesi gerektiği vurgulanmıştır. 1999 Kosova çatışmasında Rusya'nın saf dışı bırakılmış olması, NATO'nun Yugoslavya'ya yönelik Müttefik Güç Harekâtı, NATO'nun yeni stratejik konseptinde yer almış olan alan dışı müdahale kavramı ve NATO'nun Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'ı NATO'ya kabul etmiş olması gibi faaliyetler Rusya'nın güvenlik anlayışını etkilemiştir (Sapmaz, 2016, s. 131). Tüm bu gelişmeler sonucunda ve Putin'in kendi politik görüşünü yerleştirme amacı ile 2000 yılında Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Konsepti, Rusya Federasyonu Askeri Doktrini ve Rusya Federasyonu Dış Politika Konsepti belgeleri kabul edilmiş ve yayımlanmıştır.

10 Ocak 2000 yılında Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Konsepti 24 numaralı başkanlık kararnamesi ile kabul edilmiş ve yayınlanmıştır. Belge Rusya Federasyonu'nun değişen güvenlik ve dış politika dinamiklerinin somut hali olarak görülmüştür. Bu belgede önemli tehditler olarak ulusal dengeleri bozan, ülkenin içsel işleyişine etki eden konular üzerine odaklanılmıştır, ayrıca Rusya'nın uluslararası topluluk içindeki yeri, ulusal çıkarlarının tanımı ve bu çıkarlara yönelik tehditleri ele almıştır (Avcu, 2019, s. 65). Rusya'nın Avrasyacılık kimliği vurgulanmıştır. Belgede ulusal ve uluslararası güvenliğe yönelik tehditlerde belirtilmiştir, ekonomik temelli

zayıflamalar, devlet otoritesinin sarsılması, iç ve dış devlet borçlanmalarının artması, sosyal düzensizlikler, organize suç ve terör örgütlerinin artması, siyasal aşırıcılık, yakın bölgelerde yabancı güçlerin askeri üsleri ve aktivitelerinin ortaya çıkması, kitle imha silahlarının yayılması, Rusya üzerinde ki toprak talepleri, Rusya sınırlarının hemen yakınında yabancı askeri üslerin varlığı, NATO'nun doğu genişlemeleri ve benzeri konular Rusya'nın karşı karşıya kalmış olduğu ulusal ve uluslararası tehditler olarak belirlenmiştir (Dingil, 2019, s. 12). Konseptte, Gerçekçi Caydırma stratejisi ile kriz ve çatışmaların çözülmesi için diplomatik, ekonomik ve askeri olmayan yöntemlere ağırlık verilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Ancak tek taraflı asker, güç kullanımının da saklı olduğunu beyan etmiştir. Ayrıca belgede yeni bir Avrupa güvenlik sisteminin oluşturulması gerekliliği ve Rus askeri sisteminin de modernize edilmesi gerekliliği belirtilmiştir. Sovyetlerden sonra uluslararası sistemin çok kutupluluğu uygun olduğu, ancak Amerika'nın çok kutupluluk görünümünün altında kendi tek kutuplu sistemin yaratma amacı vurgulanmıştır (Necefoğlu, 2017, s. 73).

Putin dönemi diğer bir önemli belgede Rusya Federasyonu Dış Politika Konsepti olmuştur. Belge 10 Ocak 2000 yılında imzalanmış ve Rus Dış Politikasında köklü değişiklikler getirmiştir. Bu değişikliklerin nedeni olarak yukarıda ele almış olduğumuz sebepler ve benzerleri sıralanmıştır. En büyük tehdit olarak ise Amerika'nın ekonomik ve askeri alanlarda tek başına egemenlik kurup, tek kutuplu bir dünya yaratma isteği gösterilmiştir (Avcu, 2019, s. 62). Böylece 93 Yeltsin Konsepti terk edilmiştir. Değişmiş olan uluslararası sistem ile tehdit ve meydan okumaların değiştiği, Rusya'nın önceliklerinin merkezinde sadece modern, teknolojik ve bilgisayarlı yeteneklerin değil, aynı zamanda vatandaşların yaşam seviyeleri, bilim kaynakları ve sermaye birikimlerinin de önemli olduğu anlaşılmıştır. Ana öncelik güvenlik organizasyonları yerine, eski Sovyet devletleri ile iş birliği yoluna giderek Rus sınırlarını güvence altına almak olmuştur (Necefoğlu, 2017, s. 72). Bağımsız Devletler Topluluğu ile baskıcı değil uzlaşmacı bir işbirliği hedeflenmiştir. Dış politikada çok taraflılık ve uzlaşmacı bir model amaçlanmıştır. Bu amaçla Birleşmiş Milletler, G-8 gibi platformlar ön plana alınmış, dış politikada çok yönlülük benimsenmiş, ekonomik diplomasi; ticaretin serbestleştirilmesi, enerji diplomasisi gibi öncelikler vurgulanmış, insani diplomasi; diğer ülkelerdeki Rus vatandaşların haklarının ve sosyal statülerinin korunması gibi konular ele alınmış ve dış politika araçlarının çeşitlendirilmesi gibi konular ele alınmıştır (Özdam, 2015, s. 154). Bu konsept en net hali Amerika'ya karşı bir tavır sergilemiştir.

21 Nisan 2000 yılında Putin 706 numaralı Başkanlık kararı ile Rusya Federasyonu Askeri Doktrini ilan etmiştir. Doktrin askeri stratejik, siyasi ve iktisadi temellerin yer aldığı üç bölümden oluşmuştur. Rus savunma politikalarının saldırgan olmadığı ve komşularla minimum sorun ve silahsızlanma ilkeleri vurgulanmıştır. Rus ordusunun modernleştirilmesi, ulusal savunma sanayisinin geliştirilmesi ve Rusya Federasyonu'nun hareket yeteneğinin artırılması gibi ilkeler doktrinde yer almıştır

(Demir, 2020, s. 27). Rusya'nın güvenliğine yönelik tehditler aynı yıl yayınlanmış olan ulusal güvenlik ve dış politika konseptlerinde yer almış olan tehditler ile büyük benzerlikler içermiştir. Yer almış olan tehditler ek olarak modern dönemin getirmiş olduğu ileri teknoloji ile Rusya'ya karşı bir bilgi savaşı olabileceği vurgusu yapılmıştır (Necefoğlu, 2017, s. 74). Rusya bu doktrinde nükleer güç kullanımı da ele almış ve nükleer silahların caydırıcı bir güç olduğunu, ancak nükleer gücü olmayan ülkelere ve kullanıma karşı antlaşmalara imza atmış ülkelere karşı kullanmayacağını garanti etmiştir (Demir, 2020, s. 28). Ancak güvenliğini tehdit edecek bir durum olması halinde kullanacağını, kullanım hakkını saklı tuttuğunu da beyan etmiştir. Ayrıca bu doktrinde birincil askeri tehdit olarak NATO ve Amerika gösterilmiştir. Sovyetlerin imzalamış olduğu silahsızlanma antlaşmalarına uyacağını da taahhüt etmiştir. Rusya bu dönemde güven artırıcı tedbirler başlığı altında birçok savunma hedefleri belirlemiş ve uygulamıştır. Bu doğrultuda Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı altında bulunan devletlere savunma garantisi vermiştir, doktrin yürürlüğe girene kadar Şangay Beşlisinin Asya'da güvenlik artırıcı tedbirler konferansında ki kararlarını imzalamıştır (Demir, 2020, s. 28). Böylelikle Rusya Asya ve Çin ile iyi ilişkiler kurmayı başarmıştır.

Yayınlanmış olan bu doktrinler çerçevesinde iç ve dış politikada birçok girişim yapılmıştır. İç politikada siyasi ve idari olarak güçlü ve etkin merkezi devleti gerçekleştirmek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda Kremlin otoritesini güçlendirmek, federal yönetimi etkin kılmak, ikinci Çeçenistan müdahalesi ve bölgeler karşısında merkezi güçlendirmek adına yapılmış reformlar ve merkezin etkin güç haline gelmesi adına Yeltsin döneminde siyasal iktidar üzerinde hâkimiyet sağlamış olan oligarkların etkisinin kırılması ve sindirilmesine yönelik politikalar ve güçlü ekonomi için girişimler yapılmıştır (Jafarov, 2007, s. 185). Siyasal temellerin atılmasının en önemli ayağı aile merkezli güç temelini yerine güvenlik güçlerinin bürokrasinin geçmesi olmuş, bu süreç KGB'leşme süreci olarak tanımlanmıştır (Jafarov, 2007, s. 216). Askeri alanda gerçekleştirilmiş olan reform hareketlerini iki başlık altına almak mümkündür, Rusya'nın ulusal güvenlik anlayışının yeniden tespiti ve askeri güvenlik alanındaki önceliklerinin belirlenmesi ve orduda reform. Ulusal çıkarlar temelinde ülkenin bağımsızlığının, egemenliğinin ve toprak bütünlüğünün korunması, müttefiklere karşı saldırıların önlenmesi ve devletin gelişimi vurguları yapılmıştır. 2000 yılında çıkarılmış olan doktrinde de ele alındığı gibi Rusya'ya karşı olan askeri tehditler, Rusya'nın zayıflamış olması, askeri politik ittifaklarda güçlenmesi ki özellikle NATO'nun doğuya doğru genişlemesi, Rusya sınırlarında yabancı askeri üslerin ve büyük miktarda askeri birliklerin yerleştirilmesi, kitle imha silahlarının yaygınlaştırılması ve terörizm olarak ele alınmıştır (Jafarov, 2007, s. 218). Doktrin ile ülkenin karşılaşılabileceği askeri tehditlerle mücadelede ordunun en temel kurumsal yapılanma olduğunu, bu tehditleri önlemek için ordunun ve askeri sanayinin ülkenin ekonomik olanaklarını dikkate alacak biçimde yeniden yapılandırılacağını ilan edilmiştir (Jafarov, 2007, s. 221).

Birçok sorun ve gecikme yaşanmasına karşın belli bir ilerleme kaydedilmiştir, ayrıca ulusal güvenlik ve savunma alanına ilişkin harcama ve yatırımlar oldukça artmıştır. 2000 yılında 200 milyar ruble ayrılmış, 2005 yılında ise bu rakam 375 milyar rubleye çıkmıştır (Jafarov, 2007, s. 225). Askeri savunma sanayinde tam devlet kontrolü sağlanmış, Çeçenistan örneğinde olduğu gibi küçük savaşların ve terörizm önemi anlaşılmış ve profesyonel ordu için süreç başlatılmıştır.

Putin'in diğer bir önemli saçı ayağı Rus dış politikası olmuştur. Rusya beş önemli dış politika amacı belirlemiştir. Güvenliği sağlamak, iç işlerine karışılmasını önlemek, bir süper güç olduğunu göstermek ve dış politikasını istediği gibi şekillendirmek, kendi etki bölgesine dış müdahaleleri engellemek ve tekrar küresel bir güç haline gelmeyi amaç edinmiştir (Thoburn, 2015, s. 60). Putin dönemi Rus dış politikasında uzlaşmacı jeopolitik yaklaşım uygulandığı görülmüş ve Rusya'nın dış politikada büyük güç olmasının çok kutuplu sistemle mümkün olduğu vurgusu yapılmıştır. Bu durum hem ulusal güvenlik doktrininde hem de diğer doktrinlerde kendini Avrasyacı kimliğin vurgulanması ile göstermiştir. Amerika liderliğindeki uluslararası sistemden rahatsız olduğu ve çok kutuplu sistem için çalışılacağı vurgulanmıştır (Jafarov, 2007, s. 230). Ayrıca Rus ekonomisinin dünya ekonomisine entegre edilmesi için çalışılacağı ve uluslararası ekonomik ve mali kuruluşlarla, Birleşmiş Milletler haricinde G-8 ve IMF benzeri kurumlar ile iş birliği vurgusu yapılmıştır. Bölgesel düzeyde Bağımsız Devletler Topluluğu ile her alanda işbirliği yapılmasını, özellikle ekonomik işbirliği üzerinde durulmuş ve gümrük birliği gerçekleştirilmesine önem verilmiştir (Jafarov, 2007, s. 231). Ayrıca bu doktrinde Asya önemli dış politika unsuru olarak ele alınmış, Çin ve Hindistan ile ilişkilerin önemi vurgulanmıştır. Devamında de İran ile ilişkilerin derinleştirilmesi gerekliliği ve Yakın Doğu ve Körfez bölgesinde istikrarın sağlanması için aktif rol üstlenmeye çalışılması gerekliliği ve ekonomik destek verileceği belirtilmiştir (Jafarov, 2007, s. 232). Çin ve Hindistan ile ikili ilişkiler küresel güvenlik, ekonomi, enerji ve silah ticareti bağlamında geliştirilmeye çalışılmıştır. Rusya bu doktrinde Batı ile ilişkilerini ikiye ayırmıştır. Amerika bir kefedede Avrupa Birliği diğer kefedede yer almıştır. Avrupa Birliği önemli bir stratejik ortak olarak görülmüş, Amerika ise küresel istikrar için gerekli olarak ele alınmıştır. 11 Eylül saldırıları öncesi Putin Amerika karşıtlığını daha net ortaya koyarken, 11 Eylül sonrası stratejik işbirliği vurgusu ön plana çıkmıştır. Putin Orta Doğu bölgesine yönelik ilişkilerin güçlendirmesine yönelik faaliyetlerde bulunmuştur. İran ile özellikle silah ticareti ve nükleer teknoloji transferi konusunda işbirliği yoluna gidilmiş, Filistin- İsrail çatışmasında etkinliğini arttırmaya çalışmış, Türkiye ile çok boyutlu işbirliğine gidilmiş ve Körfez ülkeleriyle özellikle ekonomik ve terörizmle mücadele merkezli işbirliğine önem verilmiştir (Jafarov, 2007, s. 236).

Putin'in iktidara gelmesinin ilk döneminde yaşanmış olan bu gelişmeler de öncelikle amaç Rusya'yı yeniden küresel güç haline getirmek olmuştur. Bu

doğrultuda doktrinler hazırlanmıştır ve Putin sonraki adımlarında her zaman güvenlik düşüncesi önemli bir yer tutmaya devam etmiştir. Putin'in Rusya'yı bağımsız bir güç haline getirmesini temelinde Avrasyacılık fikri ana nokta olmuştur. Ancak Avrasyacılık fikri katı temelleri olan ya da tarihsel Avrasyacılık gibi değil yumuşak, Atlantikçi-Avrasyacı karışımı olarak işlemiştir. Daha sonra ve günümüzde de Kremlin'in resmi politikası halini almıştır.

4.2.2. Medvedev Dönemi ve Belgeleri

2008 yılına gelindiğinde Vladimir Putin yasal olarak iki dönem yapabileceği Devlet Başkanlığı süresini doldurmuştur. Bir sistem değişikliğine gitmemiş olan Putin yerine halefi olarak görülen Dimitri Medvedev'i desteklemiş ve seçilmesinde destekçi olmuştur. Bu duruma rağmen Putin siyasi gücü elinde bulunduran kişi olmuştur ki Medvedev de her fırsatta Putin ile beraber tek bir siyasi gücü temsil ettiklerini vurgulamıştır. Bu dönemde Amerika tabanlı bazı önemli gelişmeler hem uluslararası arenayı hem de Rusya'yı etkilemiştir. Amerika'ya yönelik 2001 İkiz kuleler terör saldırıları gerçekleştirilmiş, Afganistan'a yönelik Sonsuz Özgürlük Operasyonu başlatılmış, Orta Asya ülkelerine yönelik girişimlerde bulunulmuş, Özbekistan, Kazakistan ve Tacikistan'da askeri üsler kurmuş ve Gürcistan'a askeri danışmanlar göndermiş ve Irak'ı uluslararası hukuka aykırı şekilde işgal etmiştir (Sapmaz, 2016, s. 191). Rusya Orta Asya'da meydana gelmiş olan bu gelişmelerden rahatsızlık duymuştur. Özellikle yaşanmış olan renkli devrimler Putin nezdinde yüksek öncelikli tehdit olarak ele alınmıştır. 2004 yılı Gürcistan Kadife Devrimi, 2004 yılı Ukrayna Turuncu Devrim, 2005 yılı Kırgızistan Lale Devrimi ve Özbekistan'da yapılmak istenmiş olan ancak başarılı olamayan devrim girişimi (Sapmaz, 2016, s. 192). Tüm bu devrim hareketlerinde Batı Avrupa ve Amerika destekli sivil toplum kuruluşlarının rolü aşikârdır. Devrimlerin gerçekleşmiş olduğu ülkelerde hızla Batı yanlısı liderler iktidara gelmiş ve o yönde politikalar uygulanmış ve NATO'ya üye olabilmek adına girişimler başlatılmıştır. Özellikle NATO'nun Doğu genişlemesi ve bu doğrultuda Polonya ve Çek Cumhuriyetinin de bu genişleme ile dâhil edilmesi ve Amerika'nın İran tehdidi nedeni ile bu ülkelere füze savunma sistemleri kurmak istemesi Rusya tarafından doğrudan tehdit olarak algılanmıştır (Sapmaz, 2016, s. 192). Tüm gelişmeler ışığında, 2008 yılında Rusya Federasyonu Dış Politika Konsepti, 2009 yılında Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Belgesi ve 2010 yılında Rusya Federasyonu Askeri Doktrini yayınlanmıştır. Tüm bu belgelerde de Putin etkisi de devam etmiştir.

2008 yılında kabul edilmiş olan Dış Politika Konseptine, 2000 yılı konseptine ek olarak yeni birkaç madde eklenmiş ve büyük güç kavramı yerine çağdaş dünyanın lider merkezlerinden biri kavramı gelmiştir (Avcu, 2019, s. 69). Milliyetçi dış politika çizgisinden vazgeçilmemiştir. Rusya ulusal güvenlik adına yöntemler ve amaçlar açısından bir fark olmadığını bu sebeple daha çok uluslararası rotasını,

sosyoekonomik reformları tamamlama ve dünyada rekabetçi bir aktör haline gelme gibi daha genel ve daha çok yerli ihtiyaçlara çevirmiştir (Necefoğlu, 2017, s. 76). Tehdit algısında kapsamlı olmasa da eğilimin değişmiş olduğu görülmüştür, Rusya için öncelikli küresel tehdit olarak, silah ticareti, kitle imha silahlarındaki artış, demografik sorunlar, yoksulluk, bölgesel çatışmalar, küresel ısınma, yasadışı göç ve benzeri sorunlar gösterilmiştir. Ayrıca 2000 yılındaki dış politika konseptinde ana tehdit olarak ele alınmış olan Amerika'nın eski gücünü kaybedeceği belirtilmiştir. Rusya'nın bölgesel bazda işbirliklerine eğilmesi gerekliliği vurgulanmış, Türkistan ile Kafkaslardaki istikrar sorunları ve Afganistan'dan gelen uyuşturucu akışı da diğer önemli konular olmuştur. Ayrıca imzalanmış olan Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütünün, yerel bazda ve Bağımsız Devletler Topluluğu için ana güvenlik ögesi olacağı vurgusu yapılmıştır (Avcu, 2019, s. 68). 2008 yılı dış politika konseptinde uluslararası hukuka dayanan yeni dünya düzeninden, hukukun üstünlüğünden, ana sorun olarak sadece nükleer silahların değil terörizmin de önemli güvenlik sorunu olarak değerlendirilmesinden ve ayrıca enerji sektörü başta olmak üzere, Rus ulusal çıkarlarının korunması, siber güvenlik, insan haklarının korunması ve insani yardım konusunda uluslararası işbirliğinin sağlanması ve benzeri konular Rusya için öncelik olarak verilmiştir. Rusya dış politikada Avrasyalı kimliğine atıfta bulunmuş, kendisini bölgesel bazda güvenlik tesis edici olarak değerlendirmiş ve uluslararası sorunların Birleşmiş Milletler altında çözümünü desteklemiştir (Avcu, 2019, s. 69). Medvedev de Bağımsız Devletler Topluluğu coğrafyasını dış politikada ana sütunlardan biri olarak belirtmiş ve NATO'nun bu yönde ki genişleme çabalarının Rusya'nın ulusal çıkarlarına aykırı olduğu belirtilmiştir. Putin'in uluslararası güvenlik yaklaşımlarını etkilemiş olan bir diğer konu da renkli devrimler olmuştur (Necefoğlu, 2017, s. 77). Bu devrimlerin Bağımsız Devletler Topluluğunu da etkilemiş olduğu ve üzerlerinde baskıyı arttırdığı vurgulanmıştır, bu durumda Rus güvenlik algısını derinden etkilemiştir. Putin dâhil siyasi ve siyasi olmayan birçok etkili isim Rusya'nın Bağımsız Devletler Topluluğu coğrafyasında etkin bir güç olmasının önemini ve böylelikle çok kutuplu sistemde etkin güç olacağına inanmaktadırlar. Bu sebeple bu bölgeyle ilgili yeni kolektif güvenlik sistemleri geliştirilmeye çalışılmaktadır.

2009 yılında Rusya'nın yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi Belgesi kabul edilmiştir. Belge 2000 yılında ki belgenin yeniden düzenlenmesi ile oluşturulmuş ve 2020 yılına kadar Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Stratejisi adını almıştır (Avcu, 2019, s. 70). Bu belge Rusya ile Gürcistan arasında yaşanmış olan savaş sonrası hazırlanmıştır. Güney Kafkasya'da yaşanan sıkıntılar, 2008 küresel ekonomik kriz Rus güvenlik algısında bazı kaygılara neden olmuştur. Aynı zamanda bu dönemde Amerika da Obama'nın başkan seçilmesi ile ilişkilerde yeniden başlama evresi görülmüş ve Avrupa, Afganistan ve Ortadoğu bölgelerinde Rusya ve Amerika ortak politikalar izlemeye çalışmışlardır (Mamadlı, 2014, s. 27). Ancak ülke içi milliyetçilik söylevlerinin artması ve uluslararası alanda yaşanan, Arap Baharı,

NATO füze savunma programı gibi gelişmeler Medvedev karşıtlığını arttırmış, milliyetçi kesimi ve askeri kesimi huzursuz etmiştir. Eski belgelerde yer almış olan askeri ağırlığın yerine 2009 belgesinde milli savunma, devlet korunması gibi konuların yanında yaşam standartlarını iyileştirilmesi, ekonomik büyüme, bilim, teknoloji ve eğitim, sağlık, genetiği değiştirilmiş yiyeceklerin yayılması, kültür, ekoloji gibi konuları da içermiştir (Necefoğlu, 2017, s. 79). Güvenlik bağlamında küresel ve bölgesel NATO ağırlığından gelen başarısızlıklar ele alınmış, ilişkilerin geliştirilebileceği vurgulanmış ancak ulusal çıkarlara saygı ve eşitlik konusu belirtilmiştir. Nükleer silahlar konusunda caydırıcılık desteklenmiş ve Amerika ile nükleer denklik meselesi ele alınmıştır. Ekonomik kalkınmanın ve gelişmişliğin güvenlik için önemine de vurgu yapılmış, Rus ekonomisinin hammadde ihracatına bağımlılığı ve yabancı yatırım varlığı tehdit olarak işlenmiştir (Necefoğlu, 2017, s. 79). Ekonomik hedef olarak gayrisafi yurt içi hâsıla açısında beş büyük devletten biri olmak amaçlanmıştır. Ayrıca enerji güvenliğinin rolü üstünde de durulmuştur. Rusya'nın enerji kaynakları, jeopolitik önemi, enerji hatları üzerinde durulmuş, enerji kaynaklarına olan erişim konusuna önem verileceği ele alınmıştır, belgeye göre Orta Doğu, Hazar Denizi ve Türkistan'a ek olarak, Barent Denizi ve Arktik Okyanusu'nun diğer bölgeleri, uluslararası politikayı belirleyen bölgeler olarak ön plana çıkarılmıştır (Necefoğlu, 2017, s. 80). Belgede Orta Asya'ya yönelik olarak Bağımsız Devletler Topluluğunun önemi ve ayrıca Avrasya Ekonomik Topluluğu ve Şanghay İşbirliği Örgütü gibi kurumların, bölgesel ekonomik ve politik bütünleşme sürecinin önemi vurgulanmıştır.

2010 yılında Rusya yeni bir askeri doktrin kabul etmiştir. Bunun sebepleri olarak Rusya- Gürcistan savaşı ve uluslararası alanda ki değişimler gösterilmiştir. Bu doktrin Rusya'nın temel stratejik planlarının belgesi olarak görülmüştür. Doktrinde Rusya'nın, kendisinin ve müttefiklerinin çıkarlarını korumak için tüm siyasi, diplomatik, hukuki, ekonomik, çevresel, informatik ve askeri araçlardan faydalanması gerekliliği vurgulanmıştır (Avcu, 2019, s. 71). Diğer askeri doktrinlere kıyasla Rus savunma sistemlerine ve sosyoekonomik yönlerine daha çok ağırlık vermiş olduğu belirtilmiştir. Tüm diğer belgelerde sıralanmış olan tehditlere ek olarak yine NATO ve yayılmacı politikalarının yanı sıra, Amerika'nın Doğu Avrupa'da kurmak istediği füze savunma sistem projesi de tehdit olarak ele alınmıştır (Necefoğlu, 2017, s. 81). Amerika ve NATO'nun füze savunma sistemleri projelerine karşılık Rus füze savunma sistemlerine ağırlık verileceği ilan edilmiştir. Ayrıca Rusya'nın varlığına yönelik bir tehdit durumunda nükleer silahlara başvurulacağı da belirtilmiştir. Doktrinde, silahlanma yarışını önlemeyi, askeri çatışmaları caydırma askeri politik hedefler içerisine dâhil edilmesine karşın Rusya hem kendi hem de bölgesi adına kozmik güvenlik ve savunma sistemleri geliştirme zorunluluğunu ele almıştır, burada ki emel neden kozmik bölgelere gönderilmiş olan teknolojik silahlar olmuştur (Demir, 2020, s. 31). Bağımsız Devletler Topluluğu bölgesine verilen önem güvenlik konularında işbirliği ve koordinasyon olarak ele

alınmıştır. Ayrıca çatışmaların önlenmesi noktasında da bu konu değerlendirilmiş ve Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü, Bağımsız Devletler Topluluğu, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ve Şanghay İşbirliği Örgütü çevresinde yürütülmesi gerekliliği belirtilmiştir, böylelikle bölge ülkeleri ile askeri yakınlığa imkân sağlanmıştır (Demir, 2020, s. 30). 2010 askeri doktrininde enformasyon güvenlik çok daha öne çıkarılmış ve ülkenin devlet kanalları, medya organları ve benzeri kolları uluslararası platformda seferber edilmiştir.

Medvedev Rusya'sın da güvenlik ve savunma politikalarında iyileştirmeler ve artışlar görülmüştür. Bu politikalar 2015 yılına kadar teoride ve zaman zaman da pratikte fayda ve güven getirmiş olsa da Arap Baharı ve Suriye iç savaşının getirmiş olduğu yıkım ve ilerlemeler ile radikal terörizm her alanda politikaların değişmesine neden olmuştur. 2010 yılında Tunus'ta başlatılmış olan Arap Baharı ile Orta Doğu üzerinde ki güç ve güvenlik dengeleri de hızla değişmiştir. Rusya 2010 yılında Libya'ya uygulanmış olan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin dış müdahalesi konusunda çekimser kalması nedeni ile bölgeye yönelik stratejik çıkarlarını kaybetmiş ve olumsuz etkilenmiştir (Dingil, 2019, s. 23). Orta Doğu'daki bu durumun sırayla bölgedeki ülkelere yayılması ve sıranın Rusya'ya dayanacağına da belirme ihtimali ile savunma politikalarında ve askeri konularda yeni düzenlemeler zorunlu hale gelmiştir.

4.2.3. Üçüncü Dönem Putin ve Belgeleri

Orta Doğu'da başlamış olan Arap Baharı ile Rusya tehdidin farkına varmıştır. Özellikle 2011 yılında patlak vermiş olan Suriye krizi hem bölgesel hem de küresel bir krize dönüşmüştür. Ulusal çapta bir sorundan küresel boyuta dönüşmüş olan bu kriz ülkelerin de güç mücadelesinde önemli bir noktaya gelmiştir. Suriye krizi Rus ulusal güvenlik ve dış politika belge ve hamlelerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Suriye jeopolitik açıdan enerji, enerji yolları, sıcak denizlere çıkış imkânı ve komşu ülke, İsrail, Irak, Lübnan, konumu sebepleri ile Rusya için oldukça önem arz etmiştir. Rusya, Orta Doğu'da Arap Baharı etkisi ile başlayan rejim değişiklikleri ile bölgedeki gücünü ve bağlantılarını kaybetmek istememiş ve Orta Doğu'da var olan düzensizlik ve belirsizliğin petrol ve doğal gaz fiyatlarının düşmesinde rol oynaması ve bu durumun Rusya'ya ekonomik anlamda olumsuz sonuçlar üretmesi de Rusya'nın Suriye müdahalesi motivasyonunu oluşturmuştur (Dingil, 2019, s. 28). Aynı zamanda bölgeye yönelik NATO ve Amerika hareketleri de Rusya'nın politika hamlelerinde ve ulusal ve uluslararası ilkelerinde yeni gelişmeleri mecburi kılmıştır. Tüm bu gelişmeler neticesinde 2012 Rus Devlet Başkanlığı seçimlerinde Putin'in yeniden iktidar olmasının önünü açmıştır.

Putin'in üçüncü dönem iktidarlığının ilk hamlesi 2010 yılı Rus Askeri Doktrin'in yeniden düzenlenmesi olmuştur. Yeni belge 2014 yılında Rus Devlet

Başkanı Putin tarafından 2976 kararname ile onaylanmıştır (Sapmaz, 2016, s. 202). Doktrinin üslubu daha öncekilere göre daha sert olmuştur, Rusya 2010 yılında görmüş olduğu dünyadan artık daha tehlikeli bir dünya görmüştür, örneğin, NATO'nun uluslararası yasaları ihlal ederek Rusya sınırlarına yakın yerlerde askeri alt yapısını artırma hedefinden bahsedilmiştir (Necefoğlu, 2017, s. 82). Doktrinde uluslararası sistemde Rusya'nın güvenliğini tehdit eden unsurların neler olduğu, Rusya için askeri tehlikenin neden ve nereden kaynaklandığı, bu tehdit ve tehlikelere Rusya'nın tepkisinin ne olacağının cevapları yer almıştır. Bu doğrultuda NATO'nun güç kullanma potansiyelini artırması ve Rusya'nın sınırlarına yaklaşması; Rusya'ya ve müttefiklerine yönelik toprak talepleri ve ilgili devletlerin iç işlerine karışma eğilimi; Birleşmiş Milletlerin şartının ihlal edilerek Rusya ile müttefik olan devletlere karşı güç kullanılması önemli dış askeri tehlikeler olarak belirtilmiştir (Avcu, 2019, s. 73). Aynı zamanda Rusya için en önemli tehditlerden biri olan Batı'nın silahlanma konusuna da yer verilmiş ve Amerika'nın Ani Küresel Vuruş Füze Sistemi bu doktrinde ilk kez tehdit olarak ele alınmıştır. Ayrıca doktrinde bilgi ve siber savaş tehditlerine de değinilmiş ve bunların Rusya için tehlikeli olduğundan bahsedilmiştir. Bu doktrinin en önemli maddelerinde biri ilk kez nükleer olmayan caydırıcılık kavramından bahsedilmesidir. Bu madde ile dış politika, askeri ve askeri-teknik önlemlerin kompleks bir şekilde Rusya'ya yönelik nükleer olmayan saldırıları önleyecek şekilde kullanılması olarak tanımlanmıştır (Sapmaz, 2016, s. 202). Rusya'nın ülkenin güvenliğine yönelik tehdit ve tehlikeleri önlemek amacı ile Rus askeri gücünü güçlendirilmesi ve Brezilya, Hindistan, Çin, Güney Afrika ülkeleri ve Latin Amerika ülkeleri ile askeri işbirliklerinin artırılmasını ve Bağımsız Devletler Topluluğu ve uluslararası örgütlerle işbirliklerine gidilmesi gerekliliği belirtilmiştir (Avcu, 2019, s. 74). 2014 yılı doktrini 2010 yılı askeri doktrininden bazı noktalarda farklılık göstermiş olsa da temel söylemleri aynı olmuştur. 2014 yılı doktrinin en önemli özelliklerinden biri iç ve dış güvenlik arasında sıkı bir bağ kurmuş olması ve siber teknolojilerin tehlikelerini daha çok vurgulaması olmuştur.

Diğer bir önemli gelişmede özellikle de Ukrayna'nın Batı yanlısı siyasi hareketleri dolayısıyla Rusya'nın uygulamış olduğu politik hamleler ile Rusya Devlet Başkanı Putin 31 Aralık 2015 yılında 2020'ye kadar geçerli olması planlanmış olan Ulusal Güvenlik Belgesini geçersiz kılmış ve yerine 116 madden oluşan 2015 yılı Ulusal Güvenlik Belgesini 683 numaralı kararname ile kabul etmiştir (Sapmaz, 2016, s. 209). Belgenin odak noktalarını enerji ve enerji yollarının güvenliği, NATO'nun genişlemesi, renkli devrimler ve yeni olası devrimler, kimyasal ve biyolojik silahların yayılması gibi konular oluşturmuştur. Özellikle yaşanmış olan Ukrayna krizi ile enerjinin stratejik bir silah olarak kullanılması, enerji kaynakları ve yollarının korunması ve enerji zenginliği oldukça önemli gündem maddeleri olmuştur. Belge özellikle askeri güvenlik konularını ele almış gibi görünmekle beraber kolektif güvenlik sisteminin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi gibi daha kapsamlı konuları da içermiştir (Necefoğlu, 2017, s. 84). Aynı zamanda belgede

diğer belgelere kıyasla dış tehlikeler konusunda daha spesifik bir yaklaşım benimsemiştir. Daha önceki belgelerde NATO'nun genişlemesine ve Rusya sınırlarına yaklaşmasına sadece bir maddede tehdit olarak bahsedilirken bu yeni belgede Amerika ve müttefiklerinin, Rusya'nın bağımsız dış politikasını engellediği açıkça ifade edilmiştir (Avcu, 2019, s. 74). Devamında ise Amerika, NATO ve Batı karşıtlığı devam etmiş ve Avrasya'da nifak yuvaları oluşturmakla ve Rusya'nın çıkarlarını baltalamakla suçlamıştır (Necefoğlu, 2017, s. 84). Belgenin önemli bir kısmı da devletin ulusal güvenliği ile sosyo-ekonomik gelişmişliği arasında bir bağ olduğunu belirtmiş olmasıdır. Bu doğrultuda ulusal güvenliği güçlendirmek amacıyla, stratejik planlanmanın yapılması, ulusal çıkarların tanımlanması, ulusal öncelikleri, hedefleri, iç ve dış politika alanında amaç ve önlemlerine yönelik açıklamalara yer verilmiş, dış politikada çok kutuplu bir dünya sisteminin kurulmasının amacı ve önemi vurgulanmıştır (Avcu, 2019, s. 75).

2016 yılında yayınlanmış olan Dış Politika Konsepti ise 2013 yılı konseptinin yaşanmış olan Ukrayna krizi ve Rusya'nın Kırım'ı ilhakı gölgesi ve neticesinde yeniden güncellenmesi ile ortaya çıkmıştır. 2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı işgali ile NATO ve Rusya arasında ki ilişkiler dondurulmuştur. Batı ile ilişkilerde derin bir bozulma görülmüş olsa da NATO'nun özellikle doğuya genişleme hareketleri ve Batı'nın sınırlarını koruma arzusu bir tehdit olarak belirtilmiştir. 2016 yılında da NATO, Rusya'ya misilleme olması adına birliklerini Baltık Devletlerine yerleştirmiştir. Rusya Federasyonu da bu belge ile cevaben NATO parçası olmayan Avrupa Birliği ülkelerinden övgü ile bahsetmiştir (Necefoğlu, 2017, s. 85). Ayrıca belgede uluslararası terör tehdidinde ki artıştan, ne kadar tehlikeli olduğundan ve mücadele adına uluslararası koalisyon kurulmasında bahsedilmiştir (Avcu, 2019, s. 75). Belgede terör örgütü olarak Irak ve Şam İslam Devletinden (İŞİD) ilk defa bahsedilmiştir. Aynı zamanda Suriye konusu ilk defa dış politika konseptine dâhil edilmiş ve 2012 Cenevre Konferansı hükümlerine dayanarak Suriye'nin toprak bütünlüğünün, bağımsızlığının desteklendiği ve diplomatik sürecin devam etmesi gerekliliği vurgulanmıştır (Necefoğlu, 2017, s. 86). Ayrıca belgede dış politikada uluslararası hukukun üstünlüğü öncelik olarak vurgulanmıştır. Rusya anayasasına aykırı herhangi bir iktidar değişimi amacıyla iç işlerine yönelik dış müdahale girişimlerine karşı koyacağından bahsedilmiş ve Karabağ, Transdinyester, Ukrayna'nın doğusu gibi çatışma alanlarında, arabulucu rolünü üstlenmeye hazır olduğu belirtilmiştir (Avcu, 2019, s. 75). 2000 yılı belgelerinde ağırlıklı olarak ele alınmış tehdit unsurlarından biri de siber güvenlik olmuştur. 2016 yılı doktrininde de bu konuya değinilmiş ve uluslararası hukuka aykırı oluşumlar, siyasi suç unsurları ya da terör unsurlarına destek için, yasadışı olarak bilgi teknolojilerini kullananlara karşı uluslararası bir siber güvenlik platformunun oluşturulmasında görev almak, siber uzayın kendine özel yapısını dikkate alarak, ülkeler arasında doğabilecek husumetler ve savaşlar için hem önleme, hem de çözmeyi amaçlayan uluslararası mekanizmaları oluşturmak, siber uzay alanlarında, ilgili uluslararası kuruluşlar ve devletler ile eşitlik

ilkesini koruyarak işbirliği yapmak, siber uzay ve güvenlik alanlarında milli oluşumlar sağlamak gibi koruma konularından bahsedilmiştir (Girgin, 2020, s. 49).

Rusya Güvenlik Konseyi Sekteri Nikolay Patruşev başkanlığında hazırlanmış olan ve Medvedev'in 2009 yılında imzalamış olduğu 2020 Rusya Güvenlik Stratejileri de devamında gelmiş olan belgeler halen günümüz şartlarında oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Belgede ana tehdit unsurları olarak, kitlesel imha silahlarının yaygınlaşması ve terör örgütlerinin eline geçmesi, sibermatik, teknolojik ve biyolojik alandaki meşru olmayan çalışmalar, ülkede ve dünyada hızla artan radikal dincilik, ayrılıkçılık ve aşırı milliyetçilik, küresel demografik problemler ve çevre sorunları, kontrol dışı göç, uyuşturucu madde ve insan kaçakçılığı, uluslararası organize suçlar, su sorunları, bölgede enerji kaynaklarına hâkim olma veya kontrol mücadelesi, nükleer silahlara sahip ülkeler, Amerika ve Avrupa Birliği'nin ortaklaşa kurmaya çalıştıkları küresel füze sistemi ve bölgesel sorunlar ele alınmıştır (Necefoğlu, 2017, s. 8). Rusya'nın uzun vadede çıkarları noktasında ise, egemenliğinin, toprak bütünlüğünün ve bağımsızlığının korunması konuları da yer almıştır. Özellikle küresel ve bölgesel çatışmaların önüne geçilmesi adına işbirliklerin geliştirilmesi ve stratejik istikrarın sağlanması adına Rusya, özellikle Avrasya Ekonomik Topluluğu ve Şanghay İşbirliği gibi kurumlar ile yapılacak olan işbirlikleri üzerinde durulmuştur. NATO'nun Rusya sınırlarına, doğuya doğru yayılmasının bir tehdit unsuru olduğu ve kabul edilemeyeceği, terör konusunda Amerika ile ilişkilerde barışı korumak ve bölgesel çıkarlar doğrultusunda hareket etmek adına çözüm önerileri yer almıştır (Baysoy & Akpınar, 2017, s. 256). Aynı zamanda ülkenin ekonomik gelişmişliğinin ulusal güvenliğe, ulusal güvenliğin de ekonomik gelişmişliğe bağlılığı vurgulanmıştır. Rusya'nın mevcut stratejik belgelerinin yanı sıra yoğun bir silahlanma programı da bulunmaktadır. 2011-2020 Silahlanma Programı çerçevesinde askeri alanda yenilikçi, güçlendirici ve stratejik gelişimler amaçlanmıştır. Bu alana toplamda 647 milyar dolarlık bir yatırım bütçesi ayrılmıştır (Gülşen, 2018, s. 16). Bu program kapsamında kara ve denizden kullanılabilen kıtalararası 400 adet stratejik füze, 20 adet deniz altı, 50 savaş gemisi ve beşinci nesil savaş uçakları dâhil olmak üzere 600 adet savaş uçağı, binden fazla helikopter, 28 adet S-400 füze savunma sistemi, 38 adet Vityaz hava savunma sistemi, 2300 tank ve 17 bin adet çeşitli amaçlar için kullanılacak askeri aracın Rus askeri gücüne dâhil edilmesi amaçlanmıştır (Gülşen, 2018, s. 16).

Putin'in üçüncü dönem başkanlığı öncesi ve sonrasında ki önemli olaylar Rusya'nın geçmişten de gelmiş olan güvenlik algısının daha da derinleşmesine ve daha önemsenmesine neden olmuştur. 2011 ve sonrasında ki olaylar ki özellikle Arap Baharı ile değişen rejimler ve Rusya'nın güç dengesinde kendi aleyhine olan değişim ve Suriye krizi ile Rus güvenlik algısı derin bir değişim geçirmiştir. Üslup daha da sertleşmiş ve ifadeler daha net hale gelmiştir. Özellikle teknolojik çalışmalar, enerji kaynakları, güvenliği, kullanımı ve siber saldırılar durumu artık topraktan ya da fiziki

çatışmadan görünmezliğe sürüklemiştir. Bunun yanı sıra geçmişten gelmiş olan ve doğal tehditler olarak görülen Amerika ve NATO ile çatışma alanları da kendi özerkliklerini korumuştur. Ancak son dönemde NATO'nun yayılmacılığının hız kazanması ve olağan dışı müdahaleleri ile Batı ile Rusya arası ilişkiler daha soğumaya yüz tutmuştur. Ancak bu durum günümüz en önemli tehditleri arasında olan ve kendini oldukça net ve kötü şekilde gösteren biyolojik bir hastalık ama aynı zamanda bir silahta olabilecek olan Korona Virüsü ile değişmiştir.

2018 yılı Rusya Devlet Başkanlığı seçimlerde Putin yeniden iktidar olmuştur. Seçimler sonrası Rusya'nın oldukça geniş bir alanı kapsanmış olan Vostok Askeri Tatbikatı büyük yankı uyandırmıştır. Hem bir gövde gösterisi hem de NATO'nun genişleme hareketleri ve olağandışı müdahalelerine tepki olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca bu dönem en önemli gelişmesi ve halen devam etmekte olan Korona Virüs Salgını Rusya'yı da oldukça kötü bir şekilde etkilemiştir. Dünya'nın genelinde olduğu gibi Rusya da bu pandemi sürecinden gerek mali gerek sosyal gerekse de siyasi olarak fazlaca etkilenmiştir. Bu süre zarfında fazlaca spekülasyonlar yapılmış, virüsün bilerek yayılmış olduğu konusu Rusya siyasetini ve kamuoyunu fazlaca meşgul etmiştir. Rusya bu dönemde doğal gaz geliri, ham madde ithalatı ve ihracatı ve benzeri konularda pek çok ülkede olduğu gibi sıkıntılı bir sürece girmiştir. Putin'in yapmış olduğu açıklama ile ülkenin iki büyük sorunu olarak Korona Virüsü ve virüsün etkisi ile petrol fiyatlarının çöküşe geçmesi ve Rus para birimi olan rublenin değer kaybı gösterilmiştir (Güler, 2020, s. 5). Aynı zamanda petrol üretiminin artması ancak talebin azalması neticesinde petrol fiyatlarının düşüşü Rusya'nın da aralarında olduğu Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütünde (OPEC) yer alan ülkeler tarafından Viyana da ki görüşmede tartışılmış ancak üretimin azaltılması yönünde anlaşma sağlanmaması neticesinde petrol fiyatlarında 91'den itibaren yaşanmış olan en sert düşüş yaşanmıştır (Güler, 2020, s. 5). Ülke içi sosyal durumda oldukça sarsılmış Rus sağlık sisteminin yetersizliği ortaya çıkmıştır (Güler, 2020, s. 4). Bu süreç içerisinde Putin kendisini 2036'ya kadar iktidarda tutacak olan anayasal değişikliği referandum ile onaylatmıştır ve eski devlet başkanlarına ömür boyu dokunulmazlık verecek olan yasayı imzalamıştır. Virüsün gerek ekonomik gerek siyasi en büyük yankısı ise aşı süreci olmuştur. Rusya da bu sürece dâhil olmuş ve Sputnik V aşısı üretilmiştir. Son dönemin en önemli gelişmelerden biri de Çin ile ilişkilerin derinleşmesi olmuştur. İki ülke arasında özellikle güvenlik alanında işbirlikleri artmış durumdadır.

5. RUSYA FEDERASYONU DÖNEMİ SURİYE İLE İLİŞKİLER ve SURİYE KRİZİ SONRASI DOĞU AKDENİZ STRATEJİLERİ

Sovyetler Birliğinin dağılmasından ardından Suriye ulusal ve uluslararası alanda en önemli destekçisini kaybetmiştir. Dönemin lideri Hafız Esad uluslararası arenada yer edinebilmek adına önceliği dış politikaya vermiştir. Batı'ya karşı daha ılımlı politikalarda bulunmuştur. Başkan Bush ile görüşülerek, İsrail ile barışa kapı açılmıştır. 1991 yılında Irak lideri Saddam'ın Kuveyt'i işgaline karşı Amerika öncülüğünde oluşturulan koalisyona dâhil olmuştur (Çalışkan, 2016, s. 3). Yeltsin döneminde silah ticaretinden kaynaklanan 13,4 milyar dolarlık borç ikili ilişkilerde sorun yaratmış dahi olsa Rusya tüm ekonomik ve siyasal sorunlarına rağmen Suriye gibi önemli bir silah pazarını kaptırmak istememiş ve 1994 ve 1996 yıllarında askeri işbirliği ve modernizasyon konularında Suriye ile anlaşmıştır. Aynı zamanda Rusya, Soğuk Savaş sonrası tüm denizlerde olduğu gibi Akdeniz'deki gücü de en aza inmiştir. Rusya, 31 Aralık 1992'de Akdeniz askeri filosu lağvedilmiştir, ancak lojistik açıdan önemli olan Tartus Limanı ise terk edilmemiştir (Gürbüz, 2020, s. 174).

5.1.Suriye Krizine Kadar Olan Dönem: Putin Dönemi Rusya ve Esad Dönemi Suriye İlişkileri

1999 yılında Yeltsin'in istifası ile yerine Vladimir Putin geçmiş ve Rus dış politikasında aktif bir dönemin başlangıcı olmuştur. Putin'in yöntemi olarak dört adım belirtilmiştir, güçlü ve etkin merkezi devlet, güçlü ekonomi, güçlü ordu ve uzlaştırıcı, pragmatist aktif bir dış politika. Putin Sovyetler Birliği döneminden kalma bölgedeki rejimleri desteklemiş, Sovyetler zamanından kalma bazı ülkelerin borçları silinmiş, silah anlaşmaları yapılmış ve özellikle enerji alanında yeni işbirliklerine gidilmiştir. Rusya'nın, Orta Doğu'daki en büyük ortağı olan Suriye ile bu dönemdeki ilişkileri donmuş durumdaydı. Putin'in iktidara gelmesi ile Hafız Esad Rusya'ya son ziyaretini gerçekleştirmiştir. Bu ziyaretin ana maddeleri; 13,4 milyar dolarlık borç, dondurulmuş işbirlikleri ve Tartus Limanı olmuştur (Çalışkan, 2016, s. 3).

Suriye en büyük destekçisi Sovyetler Birliğini kaybetmesinin ardından, bölgedeki en büyük rakibi İsrail ile silahlanma konusunda rekabet edemeyeceğini anlamış füze teknolojisi, biyolojik ve kimyasal silahlanma yolunu seçmiştir (Sarıkaya, 2015, s. 9). Bu silahlanma şeklindeki en büyük destekçisi yine Rusya olmuştur. 10 Haziran 2000 yılında Hafız Esad'ın ölümü ile yerine oğlu Beşar Esad geçmiştir. İki ülke arasındaki en önemli konu silah satışları olmuştur. Bu doğrultuda 2005 yılının Nisan ayında Rusya Suriye'ye 100 milyon dolarlık Strelets SA-18 alçak

irtifa yüzeyden-havaya füzelerinin satışını onaylamış ve füzeleri satma kararı almıştır (Atlıoğlu, 2009, s. 82). 11 Eylül 2001 yılındaki İkiz Kuleler saldırıları ve Amerika'nın Irak işgali ile uluslararası sistem oldukça kaotik bir döneme girmiştir. Aynı zamanda Amerika – Suriye ilişkilerinin en gergin halini almasındaki en önemli gelişme Amerika'nın Irak işgali olmuştur, İsrail'in bölgedeki varlığını güçlendirmesi de, Suriye'nin derin güvenlik kaygıları duymasına neden olmuştur. Ayrıca Amerika'nın Büyük Orta Doğu Projesi gibi eylem planları ile bölgeyi özgürleştirme ve demokratikleştirme gibi söylem ve hareketleri Suriye yönetimine karşı hem iç hem de dış muhalif hareketlerin artmasına ve yönetimin devrileceği yönünde söylentilerin sürekli gündemde kalmasına neden olmuştur (Atlıoğlu, 2009, s. 76). Suriye, Batılı ülkeler ile ilişkilerini geliştirme yönüne gitse de Rusya ile dostluğuna büyük önem vermiştir. Bu dönemde güçlü aktörler ile çatışmadan kaçınma, pragmatik ve esnek diplomasi, gücün dolaylı kullanımı ve ittifak arayışları ile dört ana yeni güvenlik stratejileri geliştirilmiştir (Atlıoğlu, 2009, s. 77).

11 Eylül 2001 yılında Amerika'ya yönelik yapılmış olan terör saldırıları Orta Doğu başta olmak üzere bütün dünya dengelerini değiştirecek olaylar silsilesinin başlangıcı olmuştur. Bu dönem Amerika Birleşik Devletleri saldırılardan sorumlu olan El Kaide'ye karşı giriştiği mücadeleye destek vermeyen devletleri düşman olarak göreceğini açıkça dile getirmiştir. Bu doğrultuda dönemin Amerikan Başkanı Bush, İran, Irak ve Kuzey Kore'yi Şer eksenini tanımlamış ve önce Afganistan'ı sonra da Irak'ı terörle mücadele kapsamında işgal etmiştir (Gürbüz, 2020, s. 166). Amerika Afganistan ve Irak işgallerinden sonra durmayacağını açıkça belirtmiş, özellikle Suriye vurgusu yapılmıştır. Beşar Esad Irak'ın işgali noktasında Amerikan karşıtı olan ve başının Rusya'nın çektiği grupta yer almıştır. Suriye cephesinden bu işgalin Suriye'nin rejim güvenliğine ve jeopolitik çıkarlarına doğrudan bir tehdit olduğu söylemleri yükselmiştir. Amerika, Suriye'nin bu tutumu ve Iraklı liderlerin Suriye'ye kabulü neticesinde Suriye'ye askeri yaptırım kararı almıştır (Gürbüz, 2020, s. 166). Esad bu dönemde hem bölgesel ilişkiler kurmaya özen göstermiş hem de yönünü Avrupa Birliği ile iyi ilişkiler kurma yoluna çevirmiştir.

Rusya, Amerika'nın Afganistan ve Irak işgallerine kaşı çıkmış olsa da engelleyememiştir. Irak'tan alacağı borçları tahsil edememiş ve ağır bir siyasi-ekonomik kayba uğramıştır. Renkli Devrimler olarak başlayan bu süreç, 2003 yılında Gürcistan, 2004 yılında Ukrayna ve 2005 yılında Kırgızistan'da gerçekleşen ve Rusya aleyhine olan yönetim değişiklikleri ile devam etmiş ve neticede Rusya ve Amerikan ilişkileri de gerginleşmiştir. Rusya, özellikle Ukrayna'nın kaybı ile denizlerde jeopolitik anlamda güç kaybı yaşamıştır. Özellikle 2001 Rus Deniz Doktrininde Akdeniz'in, Atlantik'in bir unsuru olduğu ve Rus deniz gücünün bölgesel güvenliği açısından önemli bir boyutu olduğu vurgulanmıştır (Çalışkan, 2016, s. 4). 2005 yılında Beşar Esad'ın Moskova ziyareti Rusya'nın Akdeniz'deki konumu ve iki ilişkilerde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu görüşmeler

neticesinde Suriye'nin 13,4 milyar dolarlık borcunun %73 silinmiş geri kalanı da taksite bağlanmıştır, aynı zamanda Tartus Limanı'nın kullanım haklarının devam etmesine karar verilmiş ve iki ülke arasında çok sayıda silah ve enerji anlaşması imzalanmıştır (Çalışkan, 2016, s. 4). 2008 yılında Rusya'nın Gürcistan' a askeri müdahalesi birçok ülke tarafından kınanırken, Suriye Rusya'ya destek veren nadir ülkelerden olmuştur. Bu gelişme neticesinde Rusya ve Suriye Tartus Limanındaki Rus üssünün genişletilmesi konusunda anlaşmaya varmıştır.

5.2.Suriye Krizi ve Sonrasında Rusya'nın Bölgesel ve Uluslararası Tutumu

Rusya'nın özellikle Putin döneminde Orta Doğu'ya artan ilgisindeki ekonomik, askeri-güvenlik ve siyasi faktörler önem arz etmiştir. Karşılıklı olarak yapılmış olan pek çok silah ve enerji yatırım anlaşmaları mevcuttur. En önemli örneklerden biri 2005-2012 yılları arasında Rusya silah ticaretinde Orta Doğu'nun payı %14,3 olmuştur (Telatar, 2015, s. 178). Ayrıca Rusya için gerek enerji gerekse de deniz güvenliği noktasında Akdeniz için Suriye'deki Tartus Limanı en önemli giriş kapısı konumundadır. Özellikle Suriye ve İran ile kurulmuş olan ekonomik ve siyasi ortaklıklar büyük önem arz etmiştir. Ancak Rusya'nın bu başarısı ve ilişkileri Arap Baharı süreci ile tersine dönme tehlikesine girmiştir. Amerika'nın bu süreçte nispeten etkili yönetimi Orta Doğu'da etkili bir faktör durumdaki Rusya için ciddi bir tehdit olarak algılanmıştır. Batı'nın bölgede ki amacının demokratik ve şeffaf yönetimler için uğraşması değil, Arap dünyasındaki çıkarlarının daha kolay gerçekleştirebileceği bir siyasal ortam yaratma isteği olarak görülmüştür (Telatar, 2015, s. 180). Tüm bu duruma ek olarak bu gelişmelerin Rusya'ya da sıçrayabileceği endişesini doğurmuştur. Bu duruma örnek olarak da 4 Mart 2011 yılında Rusya'daki parlamento seçimlerinin adil gerçekleşmediği iddiaları ile başlayan isyanlar gösterilmiştir.

Arap Baharı olarak adlandırılmış olan sürecin ilk kıvılcımları 11 Eylül saldırıları sonrası Amerika'nın terörizme karşı savaş politikası çerçevesinde Irak ve Afganistan işgalleri ile başlamış, devamında ise Arap coğrafyasındaki genç kesimin sosyo-ekonomik nedenlerden dolayı, özgürlük-demokrasi talepleri ve siyasal özgürlük arayışları ile devam etmiş olsa da yaşanmış ve yaşanmakta olan süreç başka yollara evrilmiştir. 7 Aralık 2010 Tunus'ta isyan ve demokrasi dalgası olarak başlamış olan süreç giderek Arap dünyasına yayılmıştır. Tunus, Mısır, Yemen ve Libya'da devrimler gerçekleşmiştir. Rusya, Libya'ya sıçrayan bu sürece karşı olan tutumunu dile getirmiştir. Libya'da gerçekleşen yönetim değişiklikleri ile Rusya ciddi ekonomik kayıplara uğramıştır. 2011 yılında Suriye'de başlamış olan halk ayaklanmaları ile sırada Suriye'nin olduğu gerçeği ortaya çıkmıştır. Yaşanan halk ayaklanmaları ilk başlarda Suriye yönetimini endişelendirse de diğer ülkelerden farklı olduğu tezi ile gerekli ilgi gösterilmemiştir. Beşar Esad iç ve dış desteklerden

dolayı ve uluslararası alanda takınmış olduğu muhalif duruşunun halk tarafından desteklenmesinden dolayı isyanların ülkesine sıçramayacağı kanaatinde olmuştur. 17 Mart 2011 yılında Suriye'nin Dera kentinde gösteriler başlamıştır. Bu ayaklanmalar rejim tarafından dış güçlerin komplosu, halk tarafında ise devrim olarak nitelendirilmiştir. Ayaklanmalar hızla bir iç savaşa dönüşmüş ve diğer ülkelerde nispeten daha az kanlı ve hızlı gerçekleşmiş olan bu süreç Suriye'de oldukça kanlı ve insan haklarının hiçe sayıldığı bir iç savaşa dönüşmüştür. Savaş hala devam etmektedir. Suriye'deki rejimin bu denli elini güçlendiren etmenler ise; Uluslararası alanda Rusya ve Çin'in Birleşmiş Milletler daimi üyeleri olarak Suriye'ye karşı alınan ve alınacak kararları veto etmeleri ve veto edecek olmaları, Rusya'nın, Suriye lehine bölgedeki askeri varlığını artırması, ülkede sürekli ve güçlü bir muhalefetin olması, gösterilerin güçlü bir ayaklanmaya dönüşmemesi, Amerika ve Avrupa Birliği ülkelerinin Libya'da olduğu gibi bir askeri operasyona ekonomik kaygılar ile sıcak bakmamaları ve yaptırım istemeleri gibi sebepler Esad'ın, rejimin elinin güçlenmesine ve güçlü kalmasına neden olmuştur (Deniz, 2013, s. 320).

2011 yılında Suriye'de başlayan ayaklanmalar neticesinde sıranın Suriye'ye geldiğini farkına varan Rusya tavrını sertleştirmiştir. Suriye'de yaşanan olayları iç mesele olarak nitelendiren Rusya, 2011, 2012, 2013 ve 2014 yıllarında Suriye'ye yönelik Birleşmiş Milletlerde alınmak istenen yaptırım ve kınama kararlarını veto etmiştir (Telatar, 2015, s. 190). Aynı zamanda Suriye'nin yanında olduğunu göstermek adına 2011 yılının Kasım ayında üç savaş gemisini Tartus Limanına göndermiş ve Amiral Kuznetsov uçak gemisinin Suriye'ye gönderileceği basına sızdırılmıştır (Çalışkan, 2016, s. 6). Ayrıca Rusya, Akdeniz'den gelecek bir saldırı durumunda Suriye savunmasına destek olunacağını ilan etmiş ve özellikle Tartus Limanı askeri olarak güçlendirilmiştir. Bunlara ek olarak Rusya, Suriye'ye giderek artan askeri yardımlarda bulunmuştur; T-72 ve T-90 tipi tanklar, Smerch, Grad, TOS-1 isimli roket atarlar, Su-24 ve Su-25 model savaş uçakları ülkeye gönderilmiş ve Pantsyr-21 isimli hava savunma sistemi, Buk-M2 isimli 50 km menzilli, monteli hava savunma sistemi ve 36 adet Yak-130 savaş uçağı gönderilmiştir (Çalışkan, 2016, s. 7). Tüm bu askeri yardımlar ile Rusya, iç savaşın gidişatının Esad rejimi lehine dönmesini amaçlamış ve başarmıştır. Bu durum Rusya'nın bölgedeki çıkarlarını koruması ve soğuk savaş sonrası kurulmak istenen tek kutuplu Amerika lehine olan sisteme karşı en net tavırlarından biri durumda olmuştur.

Suriye'de rejim ve muhalif grupların uzlaştırılmak için uğraşıldığı dönemde Amerika'nın önderliğinde ki, Türkiye'nin de içinde bulunduğu koalisyon 2014 yılında Irak ve Suriye'de geniş bir alanda etkili olmaya başlayan IŞİD terör örgütüne karşı mücadele etmek amacıyla harekete geçmeleri Rusya'yı rahatsız etmiştir (Üren, Ortadoğu'daki Yeni Jeopolitik Ortamda Rusya'nın Suriye Politikası, 2019, s. 256). Böyle bir ortamda İran'ın 14 Temmuz 2015'te Nükleer Antlaşmayı imzalaması ile de Rusya, Suriye'nin yalnız bırakılarak rejimin hedeflendiği izlenimine kapılmıştır.

Yine aynı dönemde Amerika ile Türkiye'nin İncirli Üssünün kullanımı üzerine anlaşma imzalamaları Rusya'daki tedirginliği daha arttırmıştır. Bu durum Rusya'nın Orta Doğu ve Doğu Akdeniz için en önemli mihenk taşıını kaybetmesi anlamına gelmektedir. Ayrıca yapılmış ve yapılmakta olan yatırımlar kaybedilecekti. Rusya durumun ciddiyetinden dolayı Şam'ın acil yardım talebi ile 30 Eylül 2015 yılında Suriye'deki hava operasyonlarına dâhil olmuştur (Üren, Ortadoğu'daki Yeni Jeopolitik Ortamda Rusya'nın Suriye Politikası, 2019, s. 257)

Rusya'nın Suriye'yi bu denli desteklenmesinin birçok önemli sebebi bulunmaktadır. En önemli nedenlerinden biri 1970'li yıllardan itibaren Rusya-Suriye ilişkileri her alanda gelişerek ilerlemiştir. Diğer önemli nedenler ise, Rusya'nın Putin ile sağlamış olduğu Orta Doğu'nun koruyuculuğu durumunun Amerika'nın bölgedeki gücünü sarsarak daha da sağlamlaştırmak istemesi, Doğu Akdeniz'in en önemli noktalarından birinde yer alan Suriye'nin Tartus Limanı'nın Rusya için açık denizlere geçiş kapısı olması ve stratejik konumu, Suriye'nin önemli bir silah alıcısı olması, Rusya ile Arap Birliği üyesi devletler arasında önemli ekonomik anlaşmaların bulunması sebepler gösterilmiştir (Deniz, 2013, s. 324). Rusya'nın Suriye'de en önem verdiği konuların başında Doğu Akdeniz'deki stratejik çıkarları ve bu bölgedeki enerji kaynaklardır. Doğal gaz ihraç hatlarını ve Doğu Akdeniz'de zengin enerji kaynaklarının farkında olan Rusya, Esad yönetimi ile anlaşma yaparak buradaki kaynakların Suriye adına Rusya tarafından işletme hakkını kazanmıştır (Dalar, 2019, s. 173). Rusya bir yandan Esad rejimini desteklerken bir yandan uluslararası arenada çözüm arayıcı bir rol de üstlenmiştir. Rusya bir yandan Suriye'de yaşanan şiddet ve katliamları kınamış bir yandan da bu tavrının yönetimin değişmesi ve Suriye'ye müdahaleye karşı olduğunu dile getirmiştir. Bu duruma örnek olarak, Suriye'de görev yapan Birleşmiş Milletler temsilcilerinin görev sürelerinin uzatılmasını desteklemiş, aynı zamanda Suriye sorunu için atanmış olan Kofi Annan'ın çözüm planının Esad rejimi tarafından kabul edilmesi gerektiği çağrısında bulunmuştur, Suriye'de ateşkesin devamlılığı için 2042 Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararına da olumlu oy vermiştir (Telatar, 2015, s. 194).

5.3.Suriye Krizi ve Sonrasında Rusya'nın Doğu Akdeniz Stratejileri

Rusya'nın sıcak denizlere inme hayali kuruluş itibari ile devam eden bir politikalar silsilesinin başlangıcı olmuştur. Bu doğrultudaki ana hedeflerinden biri Doğu Akdeniz olmuştur. Doğu Akdeniz'e ulaşılması halinde, başta Dünya Adası (Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarını kapsayan bölge) olmak üzere uluslararası sistemi her anlamda kontrol edebileceğine inanmaktadır (Üren, Küresel Güç Olma Hedefi Bağlamında Rusya'nın Doğu Akdeniz Politikası, 2021, s. 853). Ana hedefine ulaşabilmek içinde üç ara hedef belirlemiştir. Bunlardan ilki kaplgah, yani Avrasya'ya hâkim olmak, ikincisi, Karadeniz Bölgesi, sonuncusu ise İstanbul ve

Çanakkale Boğazlarıdır. Doğu Akdeniz'in jeopolitik öneminin en önemli faktörü jeostratejik konumu olmuştur. Jeostratejik öneminde üç ana noktası bulunmaktadır. Bunlardan birincisi bölgenin okyanus ve iç denizler ile bağlantısını sağlayan kanal ve boğazlardır, uluslararası ticaret yollarının doğu ve batısını birbirini bağlayan güzergâhlar bölgede yer almaktadır. Örneğin, Süveyş Kanalı ile doğu-batı ticaret yolu mesafe ve zaman açısından oldukça kısalmıştır. İkinci faktör ise, stratejik ham madde olan petrolün ulaşım hatlarının Doğu Akdeniz'den geçmesidir. Son faktör ise, Avrasya başta olmak üzere, önemli bölgelerde hâkimiyet sağlayan Kıbrıs'ın konumudur.

Kıbrıs'ın, geçmişte olduğu gibi günümüzde de küresel ve bölgesel güçler nezdinde bu kadar ilgi odağı haline gelmesi kaçınılmazdır. Bölgenin jeoekonomik önemi, keşfedilmemiş ve yüksek potansiyeli olduğu iddia edilen petrol ve doğalgaz kaynaklarıdır. Aynı zamanda keşfedilmiş olan petrol ve doğalgaz da ana sebeplere sahiptir. Dünya'daki doğalgaz rezervlerini % 4,5'in Doğu Akdeniz'de bulunduğu iddia edilmektedir (Üren, Küresel Güç Olma Hedefi Bağlamında Rusya'nın Doğu Akdeniz Politikası, 2021, s. 856). Avrupa'nın bölgeye ilgisi enerji bağımlılığı olduğu Rusya'dan kurtulma olanağından kaynaklanmaktadır. Rusya'da gelirin büyük bölümünü enerji kaynaklarından sağladığı için bölgedeki gelişmeleri yakından izlemektedir. Bölgenin jeopolitik önemi bölge ve bölge dışı aktörlerin oldukça dikkatini çekmektedir. Özellikle son dönemde kesişen çıkarlar bölgeyi küresel rekabetin arenasına haline getirmiştir. Bu doğrultuda bölgede yer alan iki büyük güç, Amerika ve Rusya'nın sürekli değişen ve gelişen olaylarda aktif bir şekilde yer almaları bölgedeki gelecekleri ve uluslararası arenadaki konumları için oldukça büyük önem arz etmektedir.

Rusya'nın Doğu Akdeniz'de hâkimiyet kurarak elde etmek istediği temel hedefler bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Amerika'nın nükleer füzeleri kendisine kullanmasına karşı Doğu Akdeniz'deki varlığını daha da güçlendirmek, diğeri İsrail'in, Rusya'nın dost, müttefik olduğu ülkelere, başta Suriye olmak üzere, karşı önleyici askeri müdahalede bulunmasını önlemek, üçüncüsü bölgede geliştirdiği iyi ilişkilerini, silah satışı yaptığı ve ekonomik ilişkiler kurduğu ülkelerde nüfuzunu daha da arttırmak, Amerika'nın bölgeye askeri müdahalesinin engellenmesi, ticari amaçlı bulunan Rus denizcilik faaliyetlerinin korunması, Rus çıkarları doğrultusunda bölgeye yönelik istihbaratların toplanması ve son olarak da gerçeğine oldukça yakın deniz tatbikatları yaparak rakiplerine gözdağı verirken, bölgedeki ortaklarına da güven vermektir (Üren, Küresel Güç Olma Hedefi Bağlamında Rusya'nın Doğu Akdeniz Politikası, 2021, s. 859,860). Bu hedeflerin gerçekleşmesi amacıyla Rusya'nın Doğu Akdeniz üzerine oluşturmuş olduğu politikasının üç saçı mevcuttur. Bunlar: siyasi, enerji ve güvenlik boyutlarıdır. Siyasi boyutunda amaç, Rusya'nın küresel güç olduğunun ispatlanması ve bölgede oyun kurucu bir aktör olduğunun gerek Amerika gerekse de Avrupa Birliğine kanıtlanmasıdır. Enerji

boyutu ise, Avrupa'ya doğalgaz taşınması için alternatif girişimlerin engellenmesidir. Güvenlik boyutu ise, Akdeniz'de Soğuk Savaş sonrası küreselleşmenin etkisiyle artan etkileşim ile barış ve güvenlikte meydana gelen değişimler Batı dünyasında endişeye neden olmuştur. Amerika ve Avrupa Birliği, Orta Doğu ve Balkanlarda meydana gelen çatışmalardan ve bu nedenle yaşanan göçlerden, kaçakçılık ve benzeri sorunlardan dolayı NATO'yu görevlendirmiştir (Üren, Küresel Güç Olma Hedefi Bağlamında Rusya'nın Doğu Akdeniz Politikası, 2021, s. 860). Ancak Batı dünyasının tek taraflı çıkar koruma hamleleri Rusya tarafından olumlu karşılanmamış ve tek taraflı hamlelere karşılık kendi güvenlik adımlarını atmıştır.

Rusya Devlet Başkanı Putin tarafından 27 Mayıs 2000 yılında onaylanan Rusya Federasyonu'nun 2020 Dönemine Kadar Deniz Doktrini adlı belge askeri ve savunma alanındaki federal yasaya zemin hazırlamıştır. Bu belgenin içeriğinin en önemli noktaları, Akdeniz'de askeri ve siyasi istikrarın sağlanması ve iyi komşuculuk anlayışı ve bölgede Rusya'nın yeterli düzeyde askeri varlığının olması olmuştur (Hamzaoğlu, 2021, s. 174). Ukrayna ve Suriye meselelerinin ortaya çıkışı ile NATO ve Rusya arasındaki çatışma riski yükselmiş bu durum da Rusya'nın deniz stratejisini revize etmesini gerekli kılmıştır. Suriye'de ortaya çıkan iç savaş durumu Akdeniz'deki Rus varlığının yeniden düzenlenmesi için uygun koşulları sağlamıştır. 26 Mayıs 2015 yılında doktrin revize edilmiştir. Doktrin Rusya'nın büyük bir deniz gücü olması gerekliliği ile ön plana çıkmıştır. Özellikle Rus donanmasının Akdeniz'deki varlığının revize edilmesine vurgu yapılmıştır (Hamzaoğlu, 2021, s. 175). Suriye'deki siyasi istikrarsızlık ve Akdeniz'de yeni oluşmaya başlayan güç dengeleri bu belgede özellikle ele alınmıştır. Bölgedeki Rus askeri gücünün artırılması ve güçlendirilmesi vurgusu tekrarlanmıştır. 2017 yılında Putin, Rusya Federasyonu'nun 2030 Yılına Kadar Denizcilik Faaliyetleri Alanında Devlet Politikasının Temelleri, adlı yeni bir belgeyi onaylamıştır. Bu belgedeki en net ifadelerden biride başta Amerika ve müttefikleri olmak üzere bir dizi devletin dünya okyanuslarına hâkim olma güdüsü Rusya Federasyonu'nun güvenliğine yönelik temel tehdit olarak algılanmış ve belirtilmiştir (Hamzaoğlu, 2021, s. 176). Daha öncede ele aldığımız üzere 2015 yılında Esad rejiminin Moskova'dan askeri destek talebi olumlu cevaplanmış ve Rusya bölgedeki ve Tartus Limanındaki askeri güçlerini arttırmıştır. 18 Ocak 2017 yılında Rusya ve Suriye rejimi arasında imzalanan anlaşma ile Rusya Tartus Limanındaki Rus donanmasının genişletme ve modernize etme hakkı elde etmiş ve limanda 11 gemi konuşlandırabilecek hak kazanmıştır (Hamzaoğlu, 2021, s. 178). Aynı zamanda Rusya, Suriye'nin Hmeymin kentinde bulunan üste Rus hava gücünün bulundurulması hakkında da bir protokol imzalanmış ve böylece Suriye'de birleşik bir entegre hava savunma sistemi oluşturulmuştur.

Rusya'nın Suriye üzerinden Doğu Akdeniz'de önemli aktör olma stratejisi bölgesel ve uluslararası enerji jeopolitiğinin etkilerini orta ve uzun vadede derinden etkilemiştir (Hamzaoğlu, 2021, s. 179). Bölgede yaşanan kontrollü kaos Rusya'nın

Doğu Akdeniz'deki stratejileri için önemli bir yol olmuştur. 2017 yılında Mısır'ın Zohr sahasında doğalgaz üretme adımı ve Mısır'ın ardından Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve İsrail'in de bölgede doğalgaz arama çalışmaları başlatmaları Doğu Akdeniz'in enerji alanındaki cazibesini daha da arttırmıştır (Üren, Küresel Güç Olma Hedefi Bağlamında Rusya'nın Doğu Akdeniz Politikası, 2021, s. 857). Batı'nın Rus doğalgazına olan bağımlılığının azalacağı anlamına gelen bu girişimler, Avrupa için önemli stratejik gelişmeler olmuştur. Rusya, Doğu Akdeniz'deki askeri gücünü ve konumunu Çin ile yakın ilişkiler kurarak daha da sağlamlaştırmak istemektedir. Bu doğrultuda 2015 yılında ilk kez Çin ile Rusya, Akdeniz'de ortak deniz tatbikatı gerçekleştirmiştir.

6. RUSYA – UKRAYNA KRİZİ BAĞLAMINDA RUSYA'NIN GÜVENLİK ALGISI

Tarihsel süreçte sürekli tırmanan Rusya-Ukrayna krizi, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin tarafından Ukrayna'nın doğusunda yer alan Donetsk ve Luhansk bölgelerindeki Rus yanlısı ayrılıkçı güçlerin 21 Şubat 2022'de bağımsızlıklarının tanınmasının ardından 22 Şubat'ta Ukrayna'nın askerden ve Nazizm'den arındırılması amacı ile bir işgal hareketine dönüşmüştür. Hala devam etmekte olan bu işgal girişimi tarihsel bir süreci kapsamakla beraber askeri, siyasi, ekonomik, kültürel, jeostatejik, jeopolitik ve güvenlik açısından birçok nedeni ve arka planı da bulunmaktadır.

Sovyetlerin yıkılmasının ardından Sovyetler Birliği içerisinde yer alan ülkeler dağılmış ve bağımsızlıklarının ilan etmiştir. Her biri Sovyetler sonrası kurulan Rusya Federasyonu için önem arz etse de Ukrayna bu ülkeler içinde en önemli noktada yer almaktadır. Rusya- Ukrayna arasındaki kriz Aralık 1991 yılında Ukrayna'nın bağımsızlığını kazanması ile en net haline bürünmüştür. Rusya'nın 1993 yılında ilan etmiş olduğu Yakın Çevre Doktrini ve yukarıda da ele aldığımız bir dizi doktrin ile Avrupa Birliği ve özellikle NATO'ya karşı sınırlarını belirlemiştir. Yakın Çevre Doktrini ile Rusya eski Sovyet toprakları üzerinde ki nihai amacını belirtmiştir. Rusya, bu toprakların güvenlik ve istikrarından sorumlu olduğunu ve bölgenin yaşamsal çıkar alanı olduğu vurgulanmıştır. Ukrayna hem konumu hem de tarihi bağlarından dolayı yakın çevre politikasında en önemli ülke olmuştur. Sovyetler döneminde ikinci en büyük ülke olan Ukrayna, Batı ile Rusya arasında tampon ülke görevi üstlenmiştir. Ukrayna özellikle Kırım ve Karadeniz'e hâkim konumu ve stratejik önemi ile hem Rusya hem de Batılı devletler özellikle Amerika ve NATO için büyük önem arz etmektedir. Özellikle Rusya'nın Karadeniz Filosunun Sivastopol da yer alması Rusya için hayati bir önem arz etmektedir. Bunların yanı sıra Avrupa'ya gönderilen Rus gazının büyük çoğunluğu Ukrayna topraklarından geçen boru hatları ile sağlanmaktadır.

Ayrıca yukarıda da ele aldığım üzere, Rus güçlenmesi Amerika tarafından oldukça tehlikeli görülmüş ve Çevreleme Politikası uygulamaya konmuştur. Bu amaçla Rusya'nın güçlenmesini engellemek adına her alanda çevrelenmesi esas alınmıştır. Bu noktada Rusya ve NATO ile 22 Haziran 1994 yılında Kapsamlı ve Genişletilmiş Diyalog ve İşbirliği Belgesi imzalanmış ve NATO-Rusya Ortaklık Konseyi kurulmasına karşın NATO'nun Doğu'ya doğru genişlemesi ve eski Sovyet topraklarında ki ülkelerin Avrupa Birliğine dâhil olması ve Ukrayna ile yaklaşması da Rusya için ciddi bir tehdit olarak görülmüştür. Özellikle 2004 yılında gerçekleşen Turuncu Devrim ile Ukrayna da iktidara Batı yanlısı bir liderin gelmesi ve ilişkiler daha da güçlenmiştir. Aynı zamanda Rusya Ukrayna'nın doğusunda yer alan ve Rus milliyetçilerinin çoğunlukta bulunduğu ayrılıkçı bölgeleri sürekli desteklemiştir. Rusya'nın yayınlamış olduğu askeri ve dış politika konseptlerin de NATO'nun ve Avrupa Birliğinin Doğu'ya doğru özellikle Gürcistan ve Ukrayna'yı da içine alarak Karadeniz'e doğru genişlemesini ulusal güvenliğine doğrudan tehdit olarak nitelendirilmiştir. 2013 yılında Ukrayna'da patlak veren iç kriz ile Rus yanlıları Kiev hükümeti çatışmış ve Kırım'ın Rusya'ya katılması sonucunu doğurmuştur. Bu tarihten itibaren iç çatışmalar ve Rusya ile kriz sürekli hale gelmiştir. Birçok çözüm yolu denense de 2019 yılında Volodimir Zelenski'nin iktidara gelmesi ve Rus karşıtı ve Batı yanlısı girişimleri ile Rusya ile ilişkiler daha sertleşmiştir.

Rusya'nın devam etmekte olan işgal hareketi NATO ve Avrupa Birliğinin Doğuya karşı genişleme hareketine ve çevreleme politikasına karşı vermiş olduğu doğrudan ve oldukça sert bir cevap ve hamle olmuştur. Rusya'nın yakın çevresinden, özellikle Karadeniz'e hâkim noktasından ve bu bölgedeki gücünden vazgeçmeyeceğinin ve gerekirse daha da sert adımlar atacağıının en net işaretidir. Bu noktada NATO, Amerika, Avrupa Birliği ve diğer kuruluşların açıklamış olduğu hamlelerin Rusya tarafından aynı şekilde karşılık bulması, Rusya'nın nükleer gücünün açık bir tehdit olarak kullanması ve elindeki doğalgaz kozunu en üst noktadan kullanması Batı için oldukça kötü bir durum yaratmıştır. Tüm bu siyasi çıkarların yanı sıra Ukrayna'da yaşanmaya devam eden bu işgal tam olarak bir insanlık dramıdır, hiçbir dini, ahlaki, siyasi açıklaması yoktur.

SONUÇ

Rusya'nın ulusal ve uluslararası güvenlik algısı ve stratejilerinin oluşturulması ve bugünkü hale gelmesinde kurulmuş olduğu ve varlığını sürdürdüğü coğrafya ve tarihsel sürecin etkileri oldukça fazla etkili olmuştur. Knezlik döneminde bu kavram karşımıza birliği sağla, kendi koru ve genişle olarak karşımıza çıkmıştır. Çarlık Döneminde ise dini birlik, merkezi kuvvetlendirme ve güçsüz devletler üzerinde genişleme çabaları olarak devam etmiş, İmparatorluk Döneminde ise her alanda topraklarını genişletmek, sıcak denizlere ulaşmak, Batıya uyum ve Slavların birleştirilmesi olarak devam etmiştir. Sovyetler Birliği Dönemi ile Panslavizm politikasının yerini Rus milliyetçiliği ve komünizm almıştır. Lenin ile tarihin ilk sosyalist hükümetini kurulmuştur.

Sovyetler Dönemi Rus güvenlik algısını, mekanizmalarını ve kültürünü en çok etkileyen ve belirleyen dönem olarak belirlenmiştir. Sovyetler Döneminde ulusal ve uluslararası güvenlik stratejileri ve doktrinleri askeri savunma ve saldırı üzerine odaklanmıştır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin güvenlik politikasının ana noktası ve temeli siyasi sistemi güçlendirmek ve Komünist Partinin devamını sağlamak üzerine olmuştur. Bu dönemde gerek Sovyetler Birliğinde gerekse de başta Amerika olma üzere ülkeler bazında bakılmış olduğunda stratejik hamleler ön plan çıkmıştır. Ancak dönemin siyasi ve askeri hamleleri ve Amerika ve benzeri ülke ve birliklerin politikaları neticesinde ülke her açıdan çöküşe girmiştir. Sovyetler Birliğinin çöküşü ile de hem jeopolitik hem de güvenlik anlamında hem ülkeler hem de bölgeler bazında taşlar yeniden dağıtılmıştır. Sovyetlerin dağılması ile birlikte Amerika tek süper güç olarak ortaya çıkmıştır. Ancak bir sistemde yıkılmıştır. Ve yerine bir sistem, düzen gerekmektedir. Özellikle Avrasya gibi oldukça önemli ve tehlikeli bir bölgede güç boşluğu ve ona sahip olunması oldukça önem arz etmiştir.

Birçok siyasi ve güvenlik modeli denenmiş olunmasına karşın nihayetinde uzlaşmacı ve durum analizine göre şekil alının bir yapı benimsenmiştir. Bu noktada Rusya Federasyonu'nun ulusal güvenlik değişimlerini konsept ve doktrinler ile beş döneme ayrılmış, buna ek olarak ise günümüz pandemi dönemini de dâhil etmek gerekmektedir. Özellikle 2000 sonrası Putin Dönemi uluslararası ve ulusal güvenlik stratejileri temelinde milliyetçiliğin yükselmiş olduğu, jeopolitik gücün her faktörünün önemle vurgulandığı, nükleer gücün sıkça dile getirildiği aynı zamanda günümüz siber dünyanın da tehlikelerinin özellikle ele alındığı ve yaşamış olduğumuz pandemi sürecinin de her alan ve anlamda önemli bir güvenlik tehdidi olduğunun vurgulanmış olduğu ve bu alanda gerek güvenlik doktrinleri gerekse de birçok fiili eylemin gerçekleşmiş ve gerçekleşmeye devam ettiği bir dönem olmuştur.

Rusya'nın Suriye ile kurmuş olduğu bu yakın ilişkiler ağı ve rejimin desteklenmesi Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'daki kendi çıkarlarının korunması ve

güçlenmesi açısından gerekli ve önemli olmuştur. Batı tarafından dışlanmış, anti-demokratik bir Suriye Rusya'nın bölgesel ve Doğu Akdeniz'deki güvenliği açısından oldukça önemlidir. Günümüzde halen devam etmekte olan Suriye iç savaşı ve bölgeye yönelik uluslararası güç mücadelesi, gerek bölgesel güvenlik gerek uluslararası güvenlik gerekse de insani boyutuyla oldukça kötü bir duruma gelmiştir. Rusya'nın gerek bölgesel gerekse de uluslararası arenadaki Amerika karşısındaki güçlü Suriye tutumu ekonomik, siyasal ve askeri anlamda Rusya'yı daha da güçlendirmiştir. Akdeniz Bölgesi, Rus deniz jeopolitiği için güney sınırlarının güvenliği için önemli bir tampon görevi görmektedir. Bu ana politika doğrultusunda Rusya, gelişen olaylar ve anlaşmalar ile bölgeye yönelik stratejiler oluşturmakta ve geliştirmektedir. Rusya bölgedeki rekabette başarılı olabilmek adına bölgedeki askeri gücünün arttırılması ve ilişkilerin sağlamlaştırılması gerekliliğin farkındadır. Bu nedenle Rusya'nın Suriye rejimi ile olan ilişkilerinde hem bölgesel bazlı kazanımlar hem de Doğu Akdeniz Bölgesindeki tek üssü konumdaki Tartus Limanı olması nedeni oldukça önem arz etmektedir. Bu doğrultuda eskiden beri ilişki içinde olduğu Esad rejiminin desteklenmesi ve koruması adına bu denli uğraşmaktadır. Suriye'de tekrar ülke içi istikrarın sağlanması ve Suriye'nin yeniden yapılandırılmasında Rusya'nın rolü, Doğu Akdeniz Bölgesinde ve Orta Doğu'daki başarılarını doğrudan etkileyecektir.

KAYNAKÇA

- <http://www.tuicakademi.org/george-frost-kennan/>. (2014, Mart 11). Nisan 15, 2020 tarihinde <http://www.tuicakademi.org/george-frost-kennan/>: <http://www.tuicakademi.org/george-frost-kennan/> adresinden alındı
- (2018, Ağustos 28). Kasım 20, 2020 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-45335072>. adresinden alındı
- (2019, Aralık 12). Aralık 10, 2020 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/cin-ve-rusya-nin-kapsamli-stratejik-ortakligi-abd-yi-endiselendiriyor/1671495>. adresinden alındı
- Acar, K. (2004). *Başlangıçtan 1917 Bolşevik Devrimi'ne Kadar Rusya Tarihi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Ağır, O., & Takar, M. (2016). Rusya-Suriye İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı. *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2).
- Akbaş, Z. (2011). ABD'nin Ortadoğu Politikalarının Sürdürülebilirliği ve Ortadoğu'da Güç Mücadelesi. *History Studies*.
- Akengin, H., & Yaşar, A. (2018). Suriye'nin Jeopolitik Konumu Bağlamında Suriye-Rusya İlişkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(32).
- Akkaya, Y. (2018, 11 14). OrtaDoğu'da Din-İktidar İlişkisi: Suriye Baas Partisi Örneği (Yüksek Lisans Tezi). <http://acikerisim.kku.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12587/14825/532877.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Alpay, O. (2017). Sovyet Tarihinin Son Perdesi: Mihail Gorbaçov Dönemi Sovyet Dış Politikası. *Liderlerin Sovyeti Devrimden Perestroykaya* (s. 264-290). içinde İstanbul: Çeviribilim Yayınları.
- Altunışık, M. B. (2013, 05). Ortadoğu'da Bölgesel Düzen ve "Arap Baharı". *OrtaDoğu Analiz*, 5(53).
- Ancak, O. (2020). Yeni Avrasyacılık Bağlamında Güney Kafkasya'da Türkiye Ve Rusya. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 75(3).
- Arş. Gör. Nuri, S. (2011, 11 01). Beşar Esad Dönemi Suriye Dış Politikasında Pragmatizm ve Türkiye-Suriye İlişkilerinin Geleceği. *OrtaDoğu Analiz*, 3(35).

- Asker, A., & Özel Özcan, M. S. (2016). Panslavizmin Çarlık Rusyası'nın Ve Sovyetler Birliği'nin Balkan Politikaları Üzerindeki Etkisi. *International Crimes and History*(17), 17-46.
- Aslanlı, A. (2018, 8 8). Rusya'nın Suriye Politikası. *OrtaDoğu Analiz*, 75.
- Athoğlu, Y. (2009). Suriye Dış Politikasında Güç Ve Güvenlik İlişkisi. *Bilge Strateji*, 1(1).
- Avcu, H. (2019). Rusya'nın Ulusal Güvenliğinde Orta Asya'nın Rolü Ve Önemi (Yüksek Lisans Tezi). 4-150. Giresun.
- Baharççek, A., & Ağır, O. (2015). Rusya'nın Başarısız Demokratikleşme Tarihi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 5-28.
- Baysoy , E., & Akpınar, İ. E. (2017). Küreselleşmenin Güvenliğe Etkileri: Rusya'nın Güvenlik Stratejisi Üzerine Bir Değerlendirme. *Istanbul Security Conference 2017; New Security Ecosystem And Multilateral Cost* (s. 241-260). İstanbul: ISTANBUL SECURITY CONFERENCE.
- Bilgin, İ. (2019). Suriye İç Savaşı'nda Küresel Ve Bölgesel Güçlerin Kesişen Müdahaleleri: Nedenler, Yöntemler Ve Zamanlama. *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi*, 2(1).
- Bingöl, O. (2015). Rusya'nın 21. Yüzyıl Askeri Doktrini: Nükleer Caydırıcılık, İleriden Savunma ve Hibrid Savaş. *Merkez Strateji Enstitüsü*, 1-9.
- Bulut, R. (2014). SSCB'nin Dağılması Ve Rusya Federasyonu'nda Serbest Piyasaya Geçiş. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 7-19.
- Çağ, G., & Eker, S. (2013). OrtaDoğu'da Baas Rejimleri:Suriye Ve Irak. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi*, 2(2).
- Çalışkan, B. (2016). *Rusya - Suriye İlişkileri Ve OrtaDoğu İlişkileri Ve OrtaDoğu*. İNSAMER.
- Çetinkaya, G. (2019). Soğuk Savaş Döneminde Türkiye Ve Eisenhower Doktrini. *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 3(2).
- Dalar, M. (2019). Rusya'nın Son Dönemlerdeki Suriye Politikası.
- Demir, G. (2020, Temmuz). Rusya Federasyonu'nda Federal Yapının Ulusal Güvenliğe Etkileri (Yüksek Lisans Tezi). 1-80. T.C. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı.

- Deniz, T. (2013). Suriye'nin Durumu, ABD - Rusya Ve Türkiye'nin Tutumu. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 0(27).
- Dilek, M. S. (2017). Rusya Federasyonu-Suriye İlişkilerinin Temelleri. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(2).
- Dingil, H. (2019, Ağustos). Putin Dönemi Ulusal Güvenlik Stratejileri Ve Suriye Müdahalesi (Yüksek Lisans Tezi). 1-74. İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Edi, A., & Nazırlı, Z. (2018). Rus Tarihçilerin Gözünden Çanakkale Savaşı. *Ekev Akademi Dergisi*, 22(75), 1-14.
- Erdem, G. (2008). Suriye Baas Partisi: Kökenleri, Dönüşümü, İzlediği İç ve Dış Politika (1943-1991). 63(3).
- Ertekin, B. A. (tarih yok). Neo-Rusya'nın Akdeniz Rüyası: Neo-Rusya'nın Suriye Arap Baharı'ndaki Rolü. *Bilge Strateji*, 4(7).
- Esin, M., & Genç, D. (2018). Yakınlaşmayı Anlamak: Bolşevikler Ve Milli Mücadeleciler, 1919-1922. *Journal of Political Administrative and Local Studies*, 1(2).
- Girgin, O. (2020). Siber Uzay'da Üstünlük Mücadelesi; Amerika Birleşik Devletleri Ve Rusya Federasyonu. *Academic Review of Humanities and Social Sciences*, 3(1), 36-58.
- Güler, M. Ç. (2020, Nisan). Rusya'nın Koronavirüs Salgınıyla Mücadelesi. *SETA Perspektif*(273), 1-6.
- Gülşen, H. (2018). *Rusya'nın Askeri Yayılmacılığı: Gürcistan, Ukrayna ve Suriye Müdahaleleri*. Ankara: Ortadoğu Araştırmaları Merkezi.
- Gürbüz, E. (2020). Suriye'de Ulus İnşa Çabaları Ve Baas Partisi'nin Rolü (Doktora Tezi). İstanbul: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=J0yPxWXURYW93896iZRg2g&no=KZj7sYhuOckNGSerCnbQtA>.
- Hamarat, H. A. (2016). OrtaDoğu'da Soğuk Savaşın Etkileri; Türkiye ve Mısır Üzerine Bir İnceleme (Lisans Bitirme Tezi). *ORTADOĞU ÇALIŞMALARI*. T.C. İstanbul Üniversite İktisat Fakültesi Siyaset Bilimi Ve Uluslararası İlişkiler Bölümü.
- Hamzaoğlu, H. (2021). Rus Jeopolitiğinde Deniz Gücünün Önemi ve Rusya Federasyonu'nun Güncel Akdeniz Stratejisi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 16(1).

- Hasanov, A. (2012). *Jeopolitik Teorilerin Metodolojisi Aktörleri Tarihi Karakteristiği Kavrmaları*. İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.
- Hasanov, A. (2012). *Jeopolitik Teorilerin Metodolojisi Aktörleri Tarihi Karakteristiği Kavrmaları*. İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.
- Hekimoğlu, K. Ç. (2021). Suriye Krizi Bağlamında Rusya'nın Suriye Politikası. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 35(4).
- İnce, E. (2017). Suriye'de Baas Rejiminin Kuruluşu ve Türkiye . *Tarih ve Günce*, 1(1).
- İpek, A. (2015). Sovyetler Birliği'nin Dağılması Karşısında Sovyet İnsanın Tepkisizliğinin Nedenleri. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 14(1), 89-118.
- Jafarov, N. (2007). Rusya'da Ulusal Güvenlik Anlayışının Dönüşümü (1991–2006) (Doktora Tezi). 1-250. Ankara: T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Kavuncu, S. (2013). Nükleer Silahsızlanma Yolunda Start Süreci. *Bilge Strateji*, 5(8), 119-148.
- Keskin, C. (2009). Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Rusya'nın Güvenlik Politikaları Bunun ABD-AB Ve Türkiye'ye Etkisi (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: T.C.Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ve Küreselleşme Bölümü.
- Kılıoğlu, M. E. (2021). 1956 Süveyş Krizi ve Ortadoğu'ya Etkisi. *Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 6(2).
- Kocakenar, M. (2015, Eylül 07). https://tasam.org/Files/Icerik/File/amerikan_d%C4%B1%C5%9F_politikas%C4%B1nda_jeopolitik_teoriler_ve_pratikler.pdf_bbb8f41e-d1bd-47e0-9202-38be4882d7b8.pdf. (M. Kocakenar, Düzenleyen) Mart 25, 2020 tarihinde <https://tasam.org>. adresinden alındı
- Konak, İ. (2012). Moskova Knezliği'nin Bağımsızlığa Geçişinde Türk-Moğol Dünyasının Rolü. *Journal of Turkology*, 22(1), 99-122.
- Kuzucu, A. G. (2010). II. Katerina Dönemi Osmanlı-Rus İlişkilerinde Kırım. *Türk Dünyası Araştırmaları*(185), 107-118.
- Mamadlı, A. (2014). Bölgesel Güvenlik Dengeleri Bağlamında Rusya-İran İlişkileri (Yüksek Lisans Tezi). Bursa: T. C. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı.

- Necefoğlu, A. (2017). Rusya Federasyonu'nun Güvenlik Anlayışının Neorealist Perspektifinden Analizi (Yüksek Lisans Tezi). 1-125. İstanbul: Sosyal Bilimler Enstitüsü TOBB Ekonomi Ve Teknoloji Üniversitesi.
- Onay, Y. (1995). Tarihten Günümüze Rusya'nın Orta Asya Siyasetleri(Yüksek Lisans Tezi).
- Orallı, L. E. (2021). Doğu Bloku'nun Yıkılması ve Avrupa Btnleşmesinde Ortak Avrupa Evi Tezi. *TESAM Akademi Dergisi*, 8(2).
- zdal, H. (2015). Rus Dış Politikasında Ukrayna (1991-2014) (Doktora Tezi). 16-316. Ankara: T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- zkoç, . (2008). *Suriye Baas Partisi: Kökenler, Dönüşümü, İzlediği İ Ve Dış Politika (1943-1991)*. ANKARA: Mülkiyeliler Birliği Yayınları.
- Sapmaz, A. (2016). Rusya Federasyonu'nun Askeri Güvenlik Refleksindeki Dönüşüm (Doktora Tezi). 1-317. Ankara: T.C. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı.
- Sarıkaya, B. (2015). Suriye İç Savaşı Perspektifinde Geçmişten Günümüze Suriye-Rusya İlişkileri. *TASAM*.
- Saygın, İ. (2009). Değişen Avrasya Jeopolitiğinde Karadeniz'in Yeri:Aktörler, Politikalar Süreçler.
- Serbest, M. (2016). Bağdat Paktı'nın Kuruluş Süreci ve Gelişiminde Türkiye'nin Rolü. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 5(3).
- Soysal, İ. (1991). 1955 Bağdat Paktı. *BELLETEN*, 55(212).
- şahin, K., & Cavlak, . (2018). "Başarısız Bir Pan-Milliyetçilik Girişimi: Birleşik Arap Cumhuriyeti". *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 5(16).
- şahin, T. (2013). Suriye'de Baas Yönetimi / The Baath Rule in Syria. *Mülkiye Dergisi*, 35(272).
- şahin, Z. (2014). XVIII. Yüzyılın İlk Yarisında Rusya'nın Kültürel Gelişimi Ve Batıya Uyum abaları. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 171,191.
- şen, Y. (2013). Suriye'de Arap Baharı. *Yasama Dergisi*(23).
- Tekin, O. (2017, Nisan 19). *Geçmişten Günümüze Rus Jeopolitiği Ve Rusya'nın Orta Doğu Politikası*. Nisan 19, 2020 tarihinde

<https://asbu.academia.edu/OsmanTekin>:

<https://asbu.academia.edu/OsmanTekin> adresinden alındı

Telatar, G. (2015). Rusya Ve Arap Baharı:Batı İle Yeni Soğuk Savaş Mı? *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1).

Tellal, E. (2015). Rusya Suriye’de Ne Arıyor? *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 70(4).

Thoburn, H. (2015). *Rusya Siyasetini Anlama Kılavuzu*. İstanbul: SETA | Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı.

Üren, M. (2019). Ortadoğu'daki Yeni Jeopolitik Ortamda Rusya'nın Suriye Politikası. *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 8(2).

Üren, M. (2021). Küresel Güç Olma Hedefi Bağlamında Rusya'nın Doğu Akdeniz Politikası. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(2).

Ydyrys, K. (2017, Ocak). Ulusal Güvenlik Ve Enerji Stratejisi Bağlamında Rusya Federasyonu'nun Çin Halk Cumhuriyeti'ne Yönelik Politikası (Doktora Tezi). 1-230. T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.

Yılmaz, M. E. (2011, 6 1). Suriye: Süreklilik ve Değişimin Çatışması. *OrtaDoğu Analiz*, 3(30).